

OL ION

**ILLUST
REERI
TUD
KUU
KIRI**

NR 1 JAANUAR 1932

Kui soovite lugeda tõesti head raamatut, siis

Conrad: Lord Jim

A. H. Tammsaare tõlge. Rcmaan, 390 lk., hind 5 kr., köites 5 kr. 50 s.

„Lord Jim’is“ on õnnelikult ühinenud põnev ja rohke sändmustik, sügav elutarkus, mõtterohkus, inimhinge haruldane tundmine ja meisterlik kirjutamisoskus Conrad ise elas paarkümmend aastat merel ja sai siis inglise uuema aja kuulsamaks kirjanikuks. Jim on tema lemmiktüüp, kes vaimliselt on kõrgesti arenenud, kuid ühtlasi ka tugev praktikamees. Ta on ohvitser laeval, mis pidi hukkuma

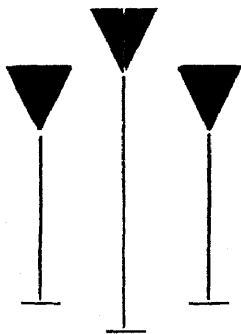
800 palverändajaga ja mis röövis talt ametiõigused, on hulljulge äriagent lõunamaa sadamais ja lõpuks on lõunamaa pärisrahvaste seas džungleis, kus ainult oma vaimse jõuga saab kõikide juhiks, ebajumalaks, keda hüütakse aukartlikult lordiks.

Selles raamatus peitub lugejat rikastavat ja uutütlevat vaimu.

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus — Tartu, Lai t. 35, telefon 601

T·A·Ü

1932

Tartu Aiavilja Ühisus
Puu tänav nr. 2. Telefon 1-13

Hea maitse Kõrge väärtus Odav hind

on asjaolud, miks kõik tarvitavad Tartu Aiavilja Ühisuse
napse, konjakeid, likööre ja veine

Ka Teie nõudke ja proovige kord ja
Teie jääte meie jookide alatiseks tarvitajaks

Edurikast

Uuf Aastaf

soovib oma saaduste tarvitajaskonnale

õlle-, mõdu-, sooda- ja limonaditehas

„LIVONIA“

TARTUS, KALDA TÄN. 5/6 — TELEFON 2-32

OLION

KOLMAS AASTAKÄIK

SP 1965

N 1 (25)

JAAANUAR 1932

Henrik Visnapuu

Kodumaa karvane koer

*Kelle haul sa kraabid, karvane koer,
mulda mätta alt kõrvale pillud?
Hauaauke ju täis mu kodumaa põllud,
nurmel närtsiman pöörispäine on kaer.*

*Keda ulud sa saagile, kinnine koon,
mida haistad sa sügavan hauan?
Sinu ulgumist kuulen ju kaua,
nii igatsevilane sinu toon.*

*Rähmsilmine, poolpime inimloom,
oma enese laipa alt kaabid!
Murdjad ootavad, millal see saabub,
sinu südamest voolab et viimne joom.*

*Sinu pääle ma tulen, karvane koer,
ole iganes, kes sina oled.
Sinu viimane lõpp tuleb kole,
ära kisud kui südamest viimse koe.*

*Sinu pääle ma tulen, hävitus vöö!,
sina, rõiskusekraapija peni.
Rahva süda mu peole pani
tõe relva selsinasel viimisel ööl.*

*K. Krohn jätab 21. VI 1927 Helsingi sadamas jumalaga
Jakob Hurda kogud. Paremäl dr. Oskar Loorits*

TOIMETAJA JA VÄLJAANDJA GEORG NAELAPEA
TOIMETUS JA TALITUS

TARTUS, RIIA T. 64—3
TELEFON 5-42

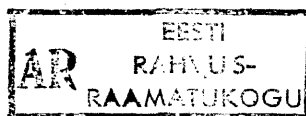
ADDRESS: OLION — TARTU

OLION

KEELELINE TOIMETAJA MAG. JOHANNES AAVIK
OLION ILMUB KORD KUUS

TELLIMISHIND: AASTAS 6 KROONI
POOLAASTAS 3 KR. 75 S.

ÜSIKNUMBER 75 SENTI

A. H. Tammsaare

Sex appeal

KOGU lugu sai alguse sellest, et ilusa päiksepaistese ilmaga kaks voorimeest läksid mürinal puukoormatega ja põiki nende teest üle tippis mees, kel oli suur kandam kangapakke seljas. Tagumine voorimees, kes istus koorma otsas ja popsis rahulikult oma „villkappa“, silmitses kõõgus kangaste-kandjat tähelepanelikult ja hüüdis siis:

„Hei, Juku! Kuhu lähed oma noosiga?“

Pambukandja ajas enda vaevu veidi sirgemaks, et võis silmad tõsta hüüdjä poole, ja ähkis siis vastuseks:

„A! Sina, Miku!“

„Kuhu sa lähed oma noosiga? küsin ma.“

„Kaevu tänava kanti,“ vastas Juku.

„Viska siis oma pallast koorma otsa. Tprrrr!“

Miku tõmbas ohjad pingule ja hobune jäi seisma. Juku läks oma kandamiga, mis riidesse oli mässitud, vankri taha, võttis jalgel vedrutades pisut hoogu ja viskas ta vupsti! koorma otsa.

„Soo!“ lausus Miku nüüd. „Karga ka ise pääle.“

Juku kargaski ja Miku pingutas uuesti ohje, et ruunake hakkaks liikuma. Aga see ei teinud sellest väljagi, viskas ainult pää aisaotsale ja vaatas tagasi, nii et silmavalged välkusid.

„No mine nüüd ikka, mine,“ ajas Miku meelitavalt, „mis sa tühja tagasi vahid. Ega see raske ei ole, siit on ju alla mäe, näe vanker kipub ise sulle pääle.“

Aga ruunake ei pannud Miku sõnu mikski. Ta vahitis endiselt tagasi, ja surus jalad vastu, et koorem ei saaks mööda kallakut tänavat alla poole veereda.

„Oota natuke, ma ronin koorma otsast maha, kohendan looka, kergitan range ja võtan laka välja, küllap ta siis hakkab minema, siin ju allamäge,“ ütles Miku. Aga kui ta seda kõike oli teinud ja ruunal siis suukõrvalt kinni võttis, et teda minema sundida, surus see tagumiku kõigest jõust vastu puukoormat, nagu tahaks ta selle mööda mäe üles ajada.

„Mis tal siis nüüd äkki on?“ küsis Juku, kes kartis oma kandamiga hiljaks jääda. „Kas tema, raibe, on nii tark, et protesteerib minu ja mu paki vastu?“

„Tema, mädand, on targem, kui mõni inimene,“ seletas Miku. „Ta on teine kord targem kui ma isegi, ainult praegu ajab ta tühja jonn, vanker kipub ju oma raskusega talle kanda. Aga temal on niisuke amet, et kui läheb, siis lase minna ja kui pead kord kinni, näe, siis ta ei lähe üldse enam, raiu või kirvega. Jüri määraga on ta ju suur sõber...“

„Kuula aga, kuula!“ hüüdis Juku koorma otsast. „Ise ruun, aga ikka veel sõbrustab määradega.“

„Sest pole ühti, et ruun,“ vastas Miku, „mära hais on ikka magus. Selle magusa haisu pääle me nii kenasti läksimegi. Et aga mina ta kinni pidasin, nii et ta jäi määradest maha, siis vihastas ta nüüd nõnda, et läheb ennem puukoormaga tagurpidi mäest üles kui edaspidi mäest alla. Niisuke amet on tal.“

„Kas mõni hää jõhkam ei aita?“ küsis Juku koorma otsast ja tahtis hakata maha ronima.

„Istu aga sina ilusti paigal,“ ütles Miku, „las ma üksi mehkeldan ja sokutan, küll ta juba minema hakkab. Sest kui võõras ütleb talle mõne kõva sõnagi, siis ei lähe ta hoopis tükki enam edaspidi, vaid ainult ajab tagaspidi, niisuke õrn nutt on temal. Ja jõhkamitega on nõnda, et kui ma ise annan, siis vahel aitab, aga kui annan võõras, siis on pisti kurat lahti.“

„Mis pagana ruun see sul siis on, see on ju puhast verd kabu preili, kui ta niisuke õrnake!“ hüüdis Juku ja ronis koorma otsast maha, sest teda hakkas juba asi huvitama. Aga kui Jukul tõusis millegi vastu huvi, siis ei hoolinud ta enam ei keelust ega käsust, vaid hakkas talitama, nagu süda kutsub. Praegu tahtis ta äkki teada saada, kas Miku ruun on selline „kabu preili,“ nagu Miku ise seda kinnitab, või puhub ta temale hambasse — luiskab selleks, et Juku võtaks jällegi oma kandami turjale ning kaoks. Kuid seda Juku ei tee, sest on ta

kord oma pakiga koorma otsas, siis peab ta ka päralt saama, maksu mis maksab. Keegi ei pea võima ütelda, et Miku ruun oli kangem, kui Juku ja Miku kokku.

Selles meeleolus Juku tuligi koorma otsast maha, et Mikul aidata ruuna liikuma panna. Aga Miku kartis Juku abi, seepärast ütles ta:

„Jää vankri taha, et ta sind ei näeks, ja katsu säält lükata. Kui me kord ta minema saame, siis pole enam midagi, võime uuesti koorma otsa ronida.“

Juku lükkaski vankrit tagant, nii et see oleks allamäge edasi veernud, kui mitte ruun poleks jalgu vastu ajanud, sellest hoolimata et Miku sikutas teda valjastest.

„See on sul ju vana õelus ise,“ ütles Juku vankri tagant. „Ma võtan ka paki koorma otsast kukile ja kui ta ka siis ei hakka minema, panen tubina tantsima.“

Aga ruun ei liikunud ka siis paigast, kui Juku oli võtnud oma paki turjale ja läks sellega tema nina ette, et ta näeks oma kahe silmaga, kuidas Juku ise kannab oma rasket pampu. Ta viskas endiselt pää aisaotsale ja vahits tagasi, nii et silmavalged välkusid.

„Su ruun on ju lihtsalt totakas!“ karjus Juku nüüd. „Sellele pole muud vaja kui teivast.“

Ja Juku läks oma pambuga uuesti vankri taha, vedrutas säält jällegi oma põlvi ning viskas ta koorma otsa tagasi. Siis käis ta uurival pilgul vankri ümber, tõmbas viimaks paraja arssinase koerakaika välja, läks Miku keelust hoolimata hobuse juure ja tahtis hakata sellele andma. Et hoiduda kõige halvema eest, andis Miku ise kärmesti piitsaga ruunale paar korda aisa päält, ja kui see ei aidanud, siis ka aisa alt. Aga selle tagajärjeks polnud midagi muud, kui et ruun võttis aina rohkem südant: ta löi kogu oma keha ja jõuga tagasi, nii et sedelkarihm lõigati nagu noaga pooleks ja rangid läksid pea-aegu kõrvuni.

„Mis sa tühja selle piitsaga sipsid, see ei tee ju sellele väänkaelale midagi,“ ütles Juku Mikule; „las mina annan talle paar tulist, küll sa siis näed, kuidas tal jalad all kerima hakkavad.“ Ja ta tõrjus Miku pahema käega eemale ning tõstis paremaga arssinase koerakaika, et läigitada ruunakesele esimene „tuline.“ Aga ei Juku ega Miku polnud kumbki tähele pannud, et nende toimingut oli juba mitu inimest jäänud seisatades vaatlema. Kui nüüd Juku tõstis oma koerakaika, et murda ruuna kangekaelsus, astus kõnniteelt tema juure vanem daam ja ütles:

„Mis te sellest loomast siin piimate?“

Juku kaigas jäi kõrgel pää kohal nagu kivistunud silmapilguks peatuma ja langes siis ilma hooibita rammetult alla, kuna Juku ise pöördus daami poole ja vastas:

„Siin piinab loom inimesi, aga mitte inimesed looma.“

„Te panete hobusele raskema koorma pääle, kui see jaksab vedada, ja siis hakkate teda peksma,“ ütles daam. „Siin on ju allamäge, koorem kipub ise kanda,“ vastas nüüd Miku. „Hobusel polegi vaja vedada, ärgu pidagu ainult kogu nelja jalaga vastu.“

„Jätke oma rumalad seletused endale,“ ütles daam nüüd närviliselt. „Loom pole ometi nii kuri ja tark nagu inimene, kes ajab aina kiusu ja jonn.“

„Proua,“ tahtis Miku vastata, aga daam sähvas teravalt vahele: „Mina ei ole proua, palun väga.“

„Siis preili?“ küsis Miku.

„See pole teie asi, mis ma olen,“ vastas daam.

„Jäta see vanatüdruk,“ ütles nüüd Juku Mikule.

„Mis?!“ karjus daam selle pääle. „Mis te ütlesite? Ah söimama? Tapate puuhaluga vaest, rumalat looma ja ise lähete häbematuks!“

„See loom pole vaene ega rumal,“ ütles Juku, „ta on targem kui teie.“

„Seda saame kohe kuulda,“ vastas daam ja hakkas heleda häälega kutsuma kordnikku. „Loomade piinamisel peab olema ükskord lõpp. Kui inimene ei kuula häaga, siis peab teda sundima kurjaga.“

„Õige!“ hüüdis Juku pilkavalt. „Inimest peab sundima, aga seda kabu preilit peab põlvili maas paluma.“

„Hihihihhi!“ irvitas suure häälega keegi poiss, kel oli pää pääl madal ja lai peergudest korv, mis helevalge rätikuga oli kinni kaetud. „Kabu preili! Hihihihhi!“

Daam läks näost siniseks, valgeks, kollaseks ja punaseks ning pöördudes irvitava poisi poole, ta küsis:

„Te kuulsite, mis see häbematu mees ütles?“

Poiss jättis naeru, vahtis daamile natukese aega tunnistavalt otsa ja vastas siis nagu arusaamatuses:

„Mis? Mina kuulsin? Ei, mina pole midagi kuulnud.“

„Aga mis te siis naerate?“ küsis daam.

„Ma ei naera ju,“ vastas poiss ja tegi oma korviga minekut, aga niipea kui oli pöörnud daamile selja, pahnatas ta uuesti naerma ja karjus suure häälega: „Kabu preili! Kabu preili!“

Daam mõtles pöörduda oma endise küsimusega teiste poole, aga sel hetkel saabus kordnik, noor hakkaja näoga mees.

„Mis kisa see siin on?“ ta küsis.

„Need mehed siin piinavad seda hobust ja kui mina julgesin neid keelata, hakkasid nad söimama.“

„Missugused need mehed?“ küsis kordnik daamilt, kes pöördus nüüd ümber hobuse ja puukoorma poole, et käega näidata meestele. Oma üllatuseks nägi ta veel ainult üht meest, nimelt Mikut, kuna Juku oli vaheajal koorma otsast oma pambu võtnud ja ruttu lähema nurga taha kadunud.

„Nad olid ju esiteks kahekesi,“ ütles daam nõutult, „kuhu see teine siis nii äkki sai.“

„Kas olete üksi või on teid kaks?“ küsis kordnik Mikult.

„Üksi, ikka üksi, härra konstaabli-saks,“ vastas Miku.

„Aga kas esiteks olite kahekesi, nagu see daam tõendab?“ küsis kordnik.

„Mina olin ikka üksi ja see teine oli üksi,“ vastas Miku.

„Ja kus see teine siis nüüd on?“

„Aga kust mina seda tean,“ vastas Miku.

„Kuidas siis te ei tea,“ vaidles daam vastu, „te ju kahekesi üheskoos peksite seda hobust.“

„Me pole üldse peksnud,“ ütles Miku.

„Kelle hobune see on?“ küsis kordnik.

„Minu, härra konstaabli-saks,“ vastas Miku.

„Kes oli see teine mees?“ küsis kordnik.

„Kust mina seda tean, kes ta oli,“ vastas Miku.

„Jouan mina kõiki ilma inimesi tunda.“

„Tal oli ju isegi suur, raske pamp teie koorma otsas,“ ütles daam vahele.

„Mis pamp see oli?“ küsis kordnik.

„Küsi seda sellelt preililt, härra konstaabli-saks, mina pole mingit pampu oma koorma otsas näind,“ seletas Miku.

„Kuidas te siis ei näind, kui see teine mees käis pambuga isegi hobuse nina ees ja teie seisite siinsamas,“ ütles daam.

„Nojah, seda ma nägin küll, et ta käis pambuga hobuse nina ees, aga ega ma siis sellepärast pampu oma koorma otsas näind, sest siis oleks tal pidand olema juba kaks pampu, üks seljas, teine koorma otsas,“ seletas Miku.

„Mis pamp tal siis seljas oli, kui ta käis hobuse nina ees?“ küsis kordnik.

„Aga kust mina seda tean, mis pamp,“ vastas Miku.

„Aga miks ta siis selle pambuga käis hobuse nina ees?“ päris kordnik huvitatult.

„Ta tahtis ruunale näidata, et pamp on tal seljas, mitte koorma otsas,“ seletas Miku.

„Milleks seda?“ huvitas kordnik.

„Aga ruun ei vedanud ju muidu, pani pää aisaotsale ja vahtis tagasi, nagu näeks ta pampu koorma otsas. Tema on tark loom, targem kui mõni inimene, mõnikord isegi targem kui mina ise ja sellepärast tema ei vea, kui näeb võõrast pampu koorma otsas. See ajaski selle teise mehe südame täis ja ta söimas minu hobust kabuks preiliks, aga see preili siin mõtleb, et tema on see kabu preili,“ seletas Miku asjalikult.

„Tema söimas mind kabuks preiliks, mitte hobust,“ vaidles daam vastu, „sest ükski täie aruga inimene ei nimeta ju ruuna preiliks, liiatigi veel kabuks preiliks.“

„Nojah, ega täie aruga inimene küll seda ei tee, aga kust me teame, et inimesel, kes kannab nii suurt pampu nagu see, on täis aru. Niisukest pampu peaks vedama hobusega, kui on täis aru. Minu meelest oli ta tõepoolest pisut napakas, sest ta valis koormast kõige jämedama halu ja tahtis sellega hobusele pähe valada, üteldes: las ma annan su kabu preilile, nii et t'ast saab jalamaid suguruun. Nõnda olid ta sõnad. Otsustage nüüd ise, härra konstaabli-saks, kas inimesel on täis aru pääs, kui ta tahab puuhuluga teha kabust preilist suguruuna.“

„Tähendab, see mees siin teid ei söimanud, teda te ei süüdistata?“ pöördus kordnik daami poole.

„Ei, aga tema peksis ühes teisega seda vaest looma ja kui mina hakkasin keelama, siis see teine tuli oma kabu preiliga,“ seletas daam.

„Miks te peksite oma hobust?“ küsis kordnik Mikult.

„Ma pole peksnud ega lasknud ka seda teist peksa, aga et ta mu suguruuna söimas kabuks preiliks, sinna ei võinud ma midagi parata,“ rääkis Miku.

„Teie peksite piitsaga, teine puuhuluga,“ ütles daam.

„Tule jumal appi!“ hüüdis Miku nüüd. „Härra konstaabli-saks võib ise vaadata, et hobusel pole kusagil ühtegi vort; aga pole ju võimalik puuhuluga looma liüa, ilma et ei jääks vortep järele. Ja minul on ju alles täis aru pääs, kuidas võisin ma siis seda võhivõõrast napakat lasta oma hobust puuhuluga tappa, ennem oleksin ma seda ise teinud, kui see just nõnda oleks pidand olema, sest mina oma täie aruga oleksin teadnud, kuidas ja kuhu puuhuluga anda, mitte aga kohe esimeseks pähe, nagu see võhivõõras tahtis teha. Päälegi, milleks pidin ma ise oma ruunakest helpima või milleks pidi seda tegema see napakas võhivõõras oma pambuga? Härra konstaabli-saks näeb isegi, et tee on allamäge ja et vanker kipub ise hobusele kandu. Ja mina ei saa üldse aru, kuidas see võõras sai puuhuluga peksa, kui ta seisis, pamp seljas, hobuse nina ees, nagu see daam ütleb. Aga kõige parem oleks, kui härra konstaabli-saks lubaks prooviks ruunale paraja koerakaikaga paargi hääd jõhkamit anda, siis ta näeks oma silmaga, misukesed vortid jäävad järele.“

„Looma ei ole luba piinata,“ vastas kordnik.

„Ega me ei piina teda, me teeme ainult proovi,“ vastas Miku.

„Milleks seda?“ küsis kordnik. „Laske minna ja teine kord olge ettevaatlikum oma sõnade ja tegudega, muidu lähete rahukohtuniku juure.“

Selle otsusega oli Miku rahul. Ta patsutas hobust kaelale, turjale ja laudjale ning pingutas siis nõotades ohje. Aga ruun viskas pää jällegi aisa otsa ja vahtis tagasi, ilma et mõtleks minekut teha.

„Te olete hobusele millalgi liig raske koorma päale pannud, sellepärast ei julge ta nüüd katsudagi,“ seletas kordnik.

„Ei mitte, härra konstaabli-saks,“ vaidles Miku vastu, „vaid see on selle magusa mähahaisu pärast, mida see suguruun nii väga armastab. Ta jäi esiteks sellest ilma ja nüüd on ta süda täis, ei muud midagi, sest ta on turtsakas, nagu mõni vanatüdruk, kel pole meest olnud ja kel pole enam lootust teda saadagi. Niisuke ta on.“

„Aitame alguses koorma liikuma, küll ta siis läheb,“ ütles nõukas kordnik ja pani käed külge. Tema eeskujul talitasid mitmed teisedki. Päälekaebav daamgi lükkas oma päevavarjuotsaga, niipalju kui see vähegi kannatas.

Aga kui ruun tundis, et vanker hakkab päale täitma, pingutas ta äkki oma liikmeid ja lõi vankri hää nõksakuga mööda munakive tagasi. Selle tagajärjeks oli see, et daami päevavarju-vars plöksatas keskelt pooleks ja kordniku jalg jäi ratta alla. Tõusis hirmus kisa, sest daamil oli oma uuest sirmist väga kahju. Päälegi oli ta saanud sirmi varre otsaga hää müksu südame alla, just sinna kohta, kus ta tunneb kõige kibedamat valu, kui ta vaatleb peegli ees oma närtsinud rinda.

„Ära, kurat, tahtis teine jala lõmastada!“ kirus kord-

nik südamepõhjast, kuna teised kas naersid või midagi suure häälega isekeskis arutasid.

Sel silmapilgul astus rahvasumba keegi puujalaga mees ja pugus inimeste vahelt läbi hobuse nina ette.

„Ei vea, mis?“ küsis ta Mikult.

„Ei vea jah, niisuke amet teisel,“ vastas see. „Õrna loomuga! Kui saab millegi pärast teisel süda täis, siis raiu või kirvega, aga edasi ei lähe, ainult tagasi.“

„See pole see,“ ütles puujalgne, „vaid et tema on ära unustanud, kummas otsas tal on pää, kummas saba. Tema arvab, et tal on suu saba otsas, sellepärast. Talle peab näitama, et ta eksib, sest ka hobused võivad eksida. Nemad on peaaegu nagu inimesed. Kas on kellelgi midagi, mis talle suhu pista, siis tal tuleb kohe meele, et suu ja pää on kaela, mitte saba otsas. Saate aru? Mõnele hobusele peab seda sagedasti meele tuletama, peab tõendama. Kel on midagi?“

Agas kellelgi polnud midagi. Ühel vanal proual oli olnud saia, aga see oli selle kõik söötud puiesteel tuvidele ja varblastele, päälegi olnud seda nii vähe, et tuvidegi kõhud pole saanud õieti täis. Muidugi, kui tema oleks teadnud, et on hobuseid, kes ei vea muidu puukoormat, kui neile peab meele tuletama, kus neil on pää, kus tagumik, siis oleks ta poole saia tingimata järele jätnud ja tulevikus hoiab ta nüüd alati käsikotis midagi tagavaraks, et oleks võtta, kui juhtub olema kusagil niisuke hobune.

Keegi väike poiss oli just praegu pistnud viimse tüki suhkruksaia suhu ja vajutas esimest korda talle oma hambad sisse. Tema kargas puujalaga mehe nina alla, ajas suu ammuli ja näitas sääl peituvale saiale ning ütles siis, et tema oleks valmis selle saiatüki suust välja võtma ning hobusele andma, aga mees ei jõudnud silmapilkselt otsusele, kas kõljab lapsesuust võtta suhkruksai ja pista see hobuse pikkade mokaade vahele.

Päälegi, iga hobune ei võta seda vastugi, mis on käinud kord inimese suus, nagu ka iga inimene ei taha seda enam oma suhu panna, mida on juba puutunud hobuse sametised mokad. Nõnda võiks sündida selline imelik asi, et poiss võtab saiatüki suust, aga hobune teda ei taha, nuusutab ainult ja pöörab pää kõrvale. Kuid päle seda ei pista ehk ka poiss enam saia oma suhu, sest mida hobune või koer nuusutanud, seda tema enam ei söö. Nõnda läheks see ilus tükk suhkruksaia raisku.

Puujalaga mees oli aga kokkuhoidlik inimene, esiteks sellepärast, et ta oma puujala tõttu oli tegelikult näinud, kui kasulik on majanduslikult puujalg — nii kasulik, et ta mõnikord mõtles, kas ehk inimesel ei võiks kuidagi mõlemad jalad olla puust, sest kaks puujalga oleksid kaks korda kasulikumad kui üks puujalg. Teiseks oli puujalaga mees usin lehtede lugeja ja seepärast oli ta õppinud riiklikult mõtlema. Tema tegi oma puujala-küsimuse rahvuslik-riiklikuks küsimuseks, arutades: mis oleks, kui inimestest kannaksid üks veerand, kolmandik või pooled puujalga ja kui saapad, mis jäävad seega järele, veetakse välja ning müüakse kui mitte täie, siis vähemalt poole hinnagagi? Kas kaubabilanss muutub aktiivseks või mitte? Ja mis oleks, kui see puujalgade kaubandus kestaks, ütleme, sada, kakssada, kas või tuhat aastat, sest mis tähendab tuhat aastat noorele, edasirühkivale rahvale? Kas oskab keegi arvata, millised summad võidaks selle aja jooksul puujalgade tõttu kokku ajada? Ei, seda ei oska keegi arvata ja seepärast mõtles puujalgne tõsiselt, kas maksab riskeerida saiatükiga, mis poisi suus, või ei.

Lõpuks jõudis ta ometi otsusele, et maksab, ja ütles lapsele, et see annaks, mis ta pakkunud. See avaski valmilt oma suu, et säält saiatükki võtta, aga äkki jäi ta imestunult pärani silmil ja ammuli suul seisma: suu oli tühi, sääl ei olnud enam saia. Kuhu see oli säält saanud? Poiss kiinnitas, et tema polnud teda näerinud ega ka neelanud ja tema ei tea üldse, kes näppas tal saiatüki suust. Peaaegu nutuvõru ümber suu, laskis ta silmad maas ringi käia, nagu otsiks ta ei tea kuhu kadunud saiatükki säält.

Asja selgitama tuli ka daam, kes oli seni murelikult silmitsenud oma murdunud vihmavarju ja silitanud oma

haiget rinna-alust. Tema tegi poisile kohe selgeks, et see on ikkagi ise saiasuutäie ära söönud, muidugi ebateadlikult, nagu ta ütles. Ja et tegelikult tõendada, kuidas see sünnib, kui sünnib midagi ebateadlikult, avas daam oma käsikoti, võttis säält tükkikese suhkru ja pistis selle poisile suhu. Ise andis ta käsu suhu pandud suhkrukükile mitte mõelda, vaid tegelda teiste asjadega.

Õnneks läkski kõik nõnda, et poisil polnudki võimalik mõelda suhkrukükile, vaid teda huvitasid hoopis teised asjad. Sest kui puujalaga mees nägi, et daamil on käsikotis suhkru, küsis ta ka hobusele tükkikese. Ja kui ta selle oli saanud, pistis ta selle ruunale samuti suhu, nagu daam oli pistnud poisilegi. Vahe oli ainult selles, et daam tahtis, poiss söögu suhkru ebateadlikult, kuna aga hobune pidi ta sööma teadlikult, et tal tuleks meele ja et ta saaks selgesti aru, et pääd kasvavad kaalte, mitte sabade otsas.

Kui mitu silmapilku see teadlik ja ebateadlik suhkru-söömine oli kestnud, seda ei pannud keegi õieti tähele, aga just sel hetkel, kui poiss hüüdis daamile: „Ma ei saa suhkru nända süüa, et ma ei teaks, sest suhkru on ju magus,“ puujalaga mees arvas õige aja olevat hobusele käega lüüa sabajuurikale, nii et hobu pistis kui püsis ühes koormaga minema. Õnnetuseks daam seisis ühel poolt puukoormale nõnda lähedal, et ta sai hää müksu, pillas katkise päevavarju maha, mis jäi ratta alla, ise lendas poisile otsa, kes neelis nüüd suhkruküki ebateadlikult alla, kuna aga teiselt poolt rabati puujalaga mees pikali ja tema puujalg jäi vankriratta alla ning murdus pooleks.

Oli kiljumist ja karjumist, oli aietamist ja kirumist, oli naljatamist ja naeru. Daamil oli nutt varaks, kui ta korjas maast oma uue päevavarju, millest olid säilinud ainult närud. Ta tahtis need sinnasamasse jätta, kuid kohalik kojamees ei olnud sellega nõus: tema ei olla kogu linna sibi ega kaltsukorjaja. Nüüd nõudis daam kordnikult, et see peaks voorimehe uuesti kinni ja teeks protokollid, sest tema seda asja nõnda ei jäta. Samas ütles ka puujalgne, et kui daam nõuab oma päevavarju, siis nõuab tema ka oma purustatud puujalale valuraha. Nõnda siis ei jäänud kordnikul muud üle, kui jooksis voorimehele järele, kargas ohjadesse kinni ja pani hobuse seisku.

„Härra konstaabli-saks, nüüd unustab mu ruum südametäiega jällegi, kummas otsas tal pää, kummas saba, ja nõnda ei jõua ma surmalaupäevaks oma puukoormaga pärale,“ ütles Miku.

„Mis on teie nimi?“ küsis kordnik.

Sellest mõistis Miku, et asi on jõudnud protokollini, sest tema oli teistelt voorimeestelt kuulnud, et niipea kui kordnik küsib voorimehe nime ja korterit, siis on protokoll niihästi kui valmis juba. Sellepärast ütles ta: „Minu elukohta tahate, muidugi, ka teada, härra konstaabli-saks?“

„See tuleb pärast,“ vastas kordnik.

„Ei, märkige juba kõik korruga, et oleks asi üsna klaar, muidu peate mu veel kord täna kinni, härra konstaabli-saks,“ ütles Miku.

„Enne nimi, siis elukoht,“ kiinnitas kordnik.

„Aga mina tahan, et nimi ja elukoht oleks korruga,“ ajas Miku vastu.

„Teil pole siin midagi tahta,“ ütles kordnik ärritatult ja mõtles jätkata, kuid Miku pistis vahele:

„Kuidas nii ei ole? Asi puutub ju minusse.“

„Teie nimi!“ kargatas kordnik nüüd.

„Elukoht ka,“ vastas Miku.

Kordnik löi lootusetult käega ja märkis Miku numbri oma raamatusse.

Sel ajal, kui kordnik oli ametis kirjutamisega, sobis Mikul jutt daami ja puujalgsega, kes tulid käsikäes puukoormale ja kordnikule järele, nagu oleksid nad mõni õnnelik noorpaar, kes sammub orelil helidel altari ette, kus on õpetaja ja loorberipuud. Aga tõelikult kasvadis tänava ääres ainult pügatud pärnad ja daam hoidis puujalgse kätt ainult selleks, et toetada teda kõnnil, sest sel oli oma murdunud puujalaga muidu üpris raske käia. Päälegi kandis daam teises käes oma varjuriisu ja puujalgne oma poolikut puujalga.

Järgneb

Mihkel Kampmann

Lisandusi Fr. R. Kreutzwaldi eluloole

KREUTZWALDI sünnikohaks nimetatakse harilikult Jõepere mõisat Kadrina kihelkonnas. Kreutzwaldi suguvõsa vanema's liikmete suus püsiva traditsiooni põhjal sündis meie kirjanik paar kilomeetrit mõisast edela pool Aru Väljavahi talu külge kuuluvas vabadiiku kohas, mis praegugi rahvasuus Ristmetsa nime all tuttav. Umbruskonna elanikud teavad jutustada, et kuulus Võru tohter kord oma sünnipaika käinud vaatamas. Nagu näha juurelisatud ülevõttest, mis valmistatud möödunud sügisel, on Kreutzwaldi sünnimaja ahervaremeist säilinud väike hunnik kive keset põldu. Ristmetsaks nimetatud tähendatud kohta sel põhjusel, et teda umbes poole kilomeetri kaugusel piiranud kolmest küljest õigenurkselt ristamisi kokkujooksvad metsad. Neist on meie päevini säilinud lõunas Mädaapea mets ja põhjas Jõepere mõisa krundist Johanna Elle'le eraldatud asundustalu metsahainamaa. Ka endise Ristmetsa vabadiikukoha põllulapid kuuluvad praegu Johanna Elle'le, kes oma asundustalu nimetanud „Ristmetsaks“. Ahervaremeist läänekaarel, üle madala oru, kasvanud vanal ajal tammik, mis praegusele põllumaale pidanud aset andma. Tammiku serv moodustanudki Mädaapea metsaga risteldes õigenurga. Ristmetsalt Kalevipoja künnivagudeni Neerutis on 4 kilomeetrit ja umbes niisama palju maad Arukülasse, kuna Assamalla asetseb 8 kilomeetrit taga.

Kalevipoja lauliku esivanemad on pärit Laiuselt. Rahvasuus Kadrinas liikuv traditsioon pajatab: 18. sajandi keskuse ümber vajanud Jõepere mõisahärra meest, kes oskaks viina põletada ja ühtlasi lugeda ning kirjutada. Selline mees leiti Laiuselt, nimega Mang, ja vahetati künnihärja vastu. Nagu Kreutzwaldi suguvõsa vanem liige, 82-aastane Tiina Teinfeldt, kahe aasta eest teadis kõnelda, öeldud talle sageli noores eas: „Sina oled ju ka Mangude suguseltsist!“ See tõug pidi olema andekas ja ärksa vaimuga, sest Mangu poeg Rein ja selle viis poega, nende hulgas Kreutzwaldi isa Juhan, olid kõik kirjaoskajad, kelle poole pöördusid naabrid, kui vajasisid kirjajirjutajat või -lugejat.

18. sajandi lõpul oli Jõepere mõisa omanikuks Heinrich Reinhold von Vietinghoff. Temale ja ta vennale kuulus ka Kaarli mõis Rakvere kihelkonnas. Jõepere mõisa omanik saatnud Mangu Reinu vanema poja Juhani Tallinnasse kingsepaametit õppima, et ta hiljem varustaks mõisasaksu jalanõudega. Esiotsa elas kingsepp Juhan mõisas ja oli ühtlasi toapoisile abiliseks (Aufwärter). Hiljem anti Juhanile mõisa toatüdruk Ann naiseks ja asutati nad Ristmetsa vabadiikukohale. Abielupaari kohta puuduvad isikulised teated, sest et Kadrina koguduse vanemad perekonnaraamatud, mis Tallinnas rüütelkonna majas alal hoiti, säält on kaotsi läinud. Sellest abielust sündis 26. (14.) detsembril 1803 meie tulevane kirjanik Friedrich Reinhold. Ta ristiti Kadrina kirikus kohaliku kirikuõpetaja Arnold Friedrich Knüpfferi poolt. Vanemad olid palunud mõisahärra Heinrich Reinhold von Vietinghoffi oma pojale ristiisaks. Temalt päris

KUSTAW KREUTZWALD, sünd. 1852

ristilaps oma teise nime, mis ühtlasi meenutab ka vanaisa Reinu. Seega seletubki, miks Ristmetsal elav kingsepp Juhan endale perekonnanimeks Reinholdson võttis. Jõepere pärisärra oli selle perekonna vastu eriliselt häasoovlik. Varsti pärast lapse sündimist viis mõisnik Juhan Reinholdsoni perekonna üle Rakvere kihelkonda Kaarli mõisa, kus ta mehe seadis aidameheks ja naise pereemandaks. Et nad siin Reinholdsoni nime kandsid, on dokumentaalselt tõestatud. Olles Kaarlis aidameheks, esitas Johann Reinholdson palve pärispõlvest vabastamiseks ja vabakiri anti talle välja Kaarli mõisa omanike Carl Gustav ja Heinrich Reinhold von Vietinghoffide poolt 26. aprillil 1815. Vabastusaktist on säilinud ära-kiri. Varsti selle järele pidi toimunud olema Reinholdsoni nime hülgamine ja uue perekonnanime omandamine. Sest kui Kaarli mõisa aidamehe poeg 18. augustil 1815 Rakvere rahvakooli astub, kirjutab koolijuhataja köster Gõök ta õpilaste nimestikku Friedrich Kreutzwaldi nime all ja lisab juure märkuse, et teda kodus eraõpetuse teel ette valmistatud. Rakvere algkooli õpilasnimekiri on vanim dokument, milles meie tulevane kirjanik Kreutzwaldi nime all esineb. Ühtlasi leiame siit teate, et ta jaanuaris 1817 Gõöki koolist lahkunud ja Rakvere kreiskooli astunud.

Kreutzwaldi lühikesest curriculum vitae'ist, mis ta Tartu ülikooli astumisel kirjutanud, kuuleme, et ta Rakvere kreiskoolis õppinud 1816—1818. Jaanuaris 1819 astunud ta Tallinna kreiskooli ja jatkanud õppimist sääl kuni 1820. Ainelisel puudusel pole ta saanud õppimist lõpetada, misparast hakanud algkooliõpetajaks. Nelja aasta pärast loobunud ta õpetajaametist ja valmistunud erateel küpsuseksamile. Tartu ülikooli arstiteaduse üliõpilaseks immatrikuleeriti Kreutzwald 16. jaanuaril 1826 Paide lähedal oleva Wiisu mõisa valitseja Johann Kreutzwaldi ja ta abikaasa Anna, sündinud Michelson, pojana. Et üliõpilase Kreutzwaldi akti esimene pool ülikooli arhiivis puudub, ei saa kindlaks määrata, kus Kreutzwald küpsuseksami õiendas ja missuguste dokumentide põhjal ta immatrikuleeriti. Õpingutega lõpule jõudnud, esitab ta eksamitele pääsmiseks palvekirja, milles kaebab, et ülikooli astudes ta elteadmised olnud nõrgad ja see asjaolu tal edasijõudmist halvanud. Ta

Fr. R. Kreutzwaldi sünnimaja ahervare

Fot. H. Kruuswald

avaldab kartust ning kahtlust, kas ta teaduslikud tööd õiget vilja kannavad ja peab võimalikuks, et eesmärk jääb saavutamatuks.

Examen vigorosum'i esimeses pooles saigi eksaminand mitu nõrka otsust, kuid kolm kuud hiljem eksami teises pooles antakse talle mitmes aines hää ja lastehaiguste ning kohtumeditsiini alal koguni õige hää notatsioon. 3. septembril 1831 lahkub Kreutzwald ülikoolist ja septembrikuul 1834 antakse talle välja 3. järgu arsti tunnistus (лѣкаръ 3. отдѣленія). Eksamiprotokoll, mis professorite Erdmanni, Sahmeni ja Deutschi allkirju kannab, sisaldab märkuse, et Kreutzwald oleks 2. järgu arstitunnistuse vääriline olnud, kui ta eksami esimeses pooles poleks saanud nõrku otsuseid. 3. järgu arstitunnistus osutus Kreutzwaldile hiljem eluteel komistuskiviks, mis tõi talle meelehärma. Võru linna magistrant valis Kreutzwaldi linna arstiks, kuid Liivimaa kubermanguvalitsus viivitas ametisse kinnitamisega ligi kümme aastat. Kogu aeg tuli Kreutzwaldil selle koha pärast võidelda ning olla valvel. Pikast ja väsitavast ametlikust kirjavahetusest selgub, et kubermanguvalitsus eelistas 1. järgu arsti Ennmanni, kes ka sellele kohale oli kandideerinud ja vististi Kreutzwaldi kinnituse vastu intrigeeris. Muidugi tuletati siis Kreutzwaldile, kellel tegeliku arstina juba ammu oli hää kuulusus ja suur praktika, ühtejärgi veel tema 3. järgu arstitunnistust meele. Võru seltskonna üksmeelne tunnustus, mis ta laskis osaks saada oma arstile haiguste täpse diagnoosi ja osava ning hoolsa ravi eest, andis talle suurt

moraalset tasu. Kreutzwald võis erusse minnes täieliku rahuldustundega oma arstikutsele tagasi vaadata.

Kreutzwaldi perekonnanime, millele ta esimene kandja võitis suure rahvakuulsuse, omandas Kadriinas kogu laialine, Mangust põlvnevä suguvõsa. 1838. aastast päle, mil Kadriina koguduses perekonnanimesid hakati kirikuraamatutesse märkima, esineb ta juba dokumentides. Selle nime all on kiriku personaalraamatusse kantud Juhan Kreutzwaldi neli venda: Gustav, Rein, Tõnis ja Joonas. Kahel esimesel ei ole praegu enam järeletulejaid, kuid Tõnise ja Joonase lapselapsed moodustavad Kadriinas praegu arvurikka sugukonna. Tema praegu elav vanim meessoos esindaja on Kustav Kreutzwald, Tõnise pojapoeg, sündinud 1852, elab Koku külas. Nagu juurelisatud päevapildist näha, võib ta näost mõndagi joont leida, mis Fr. R. Kreutzwaldi meele tuletavad. Üks Joonas Kreutzwaldi poegadest, Joonase Jakob, sündinud Jõeperes 1811, esimesest abielust, on ühes naisega Viru-Nigulasse rännanud. Sellest abielust kasvas suur perekond, sest Jakobil oli seitse last. Osa sellest perekonnast siirdus 1856 Vana-Sõmerusse.

Fr. R. Kreutzwaldi ema oli juba 1841. a. lesk ja asus, nagu Rakvere koguduse perekonnamaatust näha, ka Viru-Nigulasse. Vististi on ta siin ainult lühikest aega peatunud, sest sääleseist kirikuraamatust pole ta nime leida. Millal ja kus Kreutzwaldi vanemad surid, on praegu teadmata.

M. Kampmann

Keelелиsi seletusi

Aga, kuid, ent, vaid

Viimasel ajal on mõnedelle väga hakand meeldima *ent*: nad ei tarvita peaaegu sugugi enam „aga“ ja „kuid“, vaid neil on ikka „ent“ ja „ent“ ja ikka ning alati „ent“. Nad on vist nii aru saand et „ent“ on uuendus sõnakeste „aga“ ja „kuid“, eriti just „aga“ asemelle, mida viimast ei tulegi enam tarvitada. Keegi on mulle rääkind, et Tallinnas teatavais ringkunnis peetakse „aga“t juba labaseks ja vananenuks, selle asemel peab ikka olema moodne „ent“. Ometi ei ole asi nii: „ent“ ei ole sugugi mõeldud „kuid“ ja „aga“ kõrvaldajaks, vaid ainult nende abiliseks. Igaühel on oma tähenduslike varjundite piirkund, mida teisel pole õigust anastada. Katsume allolevas nende sünonüümide tähenduslike vahesid natuke piiritlema.

1. Aga piirkund on kõige laialdasem ja ebamäärasem; ta esineb eelistavalt siiski järgmisis juhtumeis: 1) üllatust, imestust avaldavalt (mingi ootamatu nähtuse puhul); „aga siis ta korraga tuli; aga oli suur; aga äkitselt kõlas pauk“; 2) ähvardavalt, pahaselt: „aga seda ma ütlen!; aga kui seda peaks veel juhtuma!; aga mis see tähendab?“; 3) möönvalt, järeleandvalt, lepitavalt: „aga muidugi, — aga kohe“. Neis kolmes juhtumis tarvitetagu kindlasti „aga“. 4) kahetsust avaldades: „ta oleks võinud sääl hääde inimestega kokku saada, aga (kahjuks) ta ei tulnud“; 5) vabandavalt: „te olete pahane, et ta nii tegi, aga ta ju ei teadnud“; 6) midagi täiendavat või kitsendavat lisades, mida teisi ei arvata teadvat või oletavat: „te arvate, et see kõik on (või: et need üksi ... on), aga on ka teisi veel, kes...“; 7) sõna või sõnarihma järel, mida tahetakse eelmisele vastu säädes ja ühtlasi sidudes toonitada: „see aga ei mõjund; seda ta aga ei teadnud; kõik aga seda ei taha“ jne.

Kuid on pääasjalikult millelegi vastuvaidlevat, midagi vastolulist eelmisega, midagi ka, millest autor kardab, et lugejad sellega nõus ei ole, ja seepärast tahab neile seda väita, neid ses veenda: „See on ju kõik hää, kuid niiviisi see siiski ei lähe. — Ta võiks seda, kuid ta ei taha. — Sa võid ju tahta, kuid mina seda ei luba. — Kuid siiski see ei ole nii. — Kuid teiselt poolt... — Kuid mina arvan“.

Muidugi võib iga *kuid* asemelle ka *aga* panna, kuid *kuid* on tugevam, teravam, tusasem, *aga* aga pehmem, häätujulisem; võrreldagu: „kuid tal on siiski õigus, (kiusliku, tusase tooniga hääldet)“; *aga* tal on siiski õigus (vaimustet, rõõmsa tooniga hääldet)“. — Igatahes *aga* tarvitavad mitmed kirjanikud ja isikud sõna *kuid* liig palju, ka sääl kus *aga* paremini sobiks. Seepärast ka selle *kuid*-liialduse eest tuleb hoiduda.

Ent sõnal on võrdlemisi piiratud ja kindel tähendus: ta toob esile midagi (autori arvates) endastmõistetavat ja vastuvaidlematut millegi küsitava ja vaidlusealuse väite toetamiseks ja tõendamiseks; „ent“ sõnaga võib seepärast hästi alustada süllogismis väikese premissi (*praemissa minor*): Hra N. on inimene, ent (nagu kõigile teada) inimene on ekslik, järelikult ka hra N. on ekslik“; — „vabavärss on riimitud, ent [nagu te teate] riimitud proosa on halb proosa“. Niisuguseis juhtumeis võiks vahest ka „aga“ või „kuid“ olla, kuid „ent“ on niisuguses varjundis ometi kõige kohasem ja seda varjundit toonitavam. Ainult luuletus võib „ent“-sõnale anda laiema tarvitusalala. *Viga* on paigutada *ent* lause keskele (nagu *aga*): „seda *ent* ta ei teadnud“. Sest *ent* võib olla ainult lause esimese sõnana: „*ent* seda ta ei teadnud“. Ainult *aga* võib olla lause keskel: „seda *aga* ta ei teadnud“.

Üldse ei saa ju ega tarvitsegi nende sünonüümide kõiki esinemisvõimalusi täpselt ära kitsendada; siin jääb ikkagi teatav individuaalne valikuvõimalus; nad on kui ringid, mis ääripidi üksteist lõikavad; siin on tahetud ära tähendada ainult nii-ütelda nende ringide tsentrid, tuumad, kus nende individuaalne tähendus kõige rohkem tiheneb.

Vaid. — Ainult „vaid“ sõnal on oma formaalselt täitsa kindel ja eriline tarvitusalala. See esineb: 1) eitava lause või mõtte järel (nagu saksa „sondern“): „mitte sina, *vaid* tema“; 2) lause keskel tähendab „vaid“ sama kui „ainult“ (nagu inglisis „but“, soome „vaan“ ehk „vain“): „seda *vaid* võin ütelda (= seda ainult võin ütelda). Viimane tarvitusviis on võrdlemisi uus ja uenduslik, *aga* väga soovitetav.

Joh. Aavik

Louis Burlandti 50-aastane

MA ei ole Louis Burlandti isiklikult kunagi näinud. Kuid teadsin, et ta on baltisaksa proosaluuletajaid Eestis, üks vähestest, et ta elab ja töötab Tallinnas.

Ühenduses Burlandti astumisega eesti Pen-klubi liikmeks puutus mulle siis ta sulest kätte paar diskreet-selt visandlikku raamatut: *Alltäglichen* (Leipzig 1925) ja *Träume der Seele* (Berlin-Friedenau 1929). Nagu viimatimainitud raamatu lõppu lisatud autori teoste ja tunnustuste loetelust selgub, on ta varemini avaldanud veel oma mõttemõlgutuste valiku ajaküsimustest *Auf-richtigkeiten*. Müügil lõpnud aforismide põimik *Frag-mente des Lebens* kuulukse olevat ta esimene.

Värelevast elunärvist tunnistavad need teosed — kõik aforistlikku ja meeleolulist laadi.

Õppinud erksameelse vaatluse ja häilivate tund-muste haaramisoskust, taotleb Burlandti intiiimne väike-kunsti seisukohavõtmist „üle asjade väiksuse“. Need on omamoodi teritatud elutõdede ja südamevabaduse läiga-tused, argipäevsusest vilksatavate igatsuste puudutused, mis kokkusurutud valus ja õnnes otsekui maast lahti hõl-juvad. Kes kord Cäsar Flaischleni taoliste hingeliste muljete hämaraga on kokku puutunud, kellele hiljemini Peter Altenbergi hetkeline ja nükkeline vaimukus mi-dagi on ütelnud, see värskendab Burlandti lugedes oma mälestusi.

Kuulub teise sugupõlve ja ümbruskonda, aga peaaegu nagu Altenberg.

Põhja-balti Altenberg, võiks Burlandti iseloomus-tada: „Üks uus Altenberg! Aga mis mõistate te sellest! Mõtlen neid, kes sellest midagi ei mõista. Ta on kirju-tanud nende jaoks, kes temast aru saavad“ (*Träume der Seele*).

Lühikatelised needki Altenbergi vaimustatud järg-lase isikuperspektiivid. Võib-olla pole need siin küll nii palavikuliselt ja omapäraselt killunenud kaunishinge peegeldused nagu eilse Viini boheemlase omad. Küllalt tähenduslikuks ja üksindaseks eraldunud argiromantika visanditeks on need siiski. Mõistame paremini seda ilusa, õilsa ja aruka järele hingeldavat irdumist, seda autori varjamatut meelehäädkit oma eemaltleitud saksa vaimuhõimlaste kohta, kui ta *Alltäglichen* avades loeme näiteks *Balten* päälkirja all:

„Nad on aastasadadest saadik takerdunud oma kasti-

LOUIS BURLANDT

vaimu, kust nad ei tule välja, ei taha välja tulla, kartes, et nad muidu võiksid hukkuda aru maailmameres“. Tüü-biliseks piiratud balti sakslasel ei olevat päale keele mi-dagi ühist Saksamaa, Venemaa, Inglismaa, Ameerika sakslastega.

Võib arvata, et päritolevusest lahtistunud Louis Burlandt ise pole olnud põliseks kodusistujaks. Nagu meie Ernst Enno omal ajal, on Burlandt oma elu pida-nud poolitama pangateenistuse ja raamatute maailma vahel. Pangateenistuses on talle aga võimalikuks saanud aastate kestes hingata ka Vene päälinna virgemas õhk-konnas. Teades, et *Träume der Seele* sisaldab autori lühikese eluloo, heitsin sellele hiljuti uuesti pilgu: Bur-landt on Peterburist oma kodulinna tagasi opteerunud 1920. aastal.

Aga oleksin soovinud, et mul juba m. a. märtsi-kuus oleks juhus olnud tähelepanu pöördta teisele ja täht-samale daatumile Louis Burlandti eluloos: ta on sündinud 5. märtsil 1881 Tallinnas.

G. S.

Sel puhul

OLEN noorusest päale andunud värsitegemise ja fabuleerimise pahele. Mis ma sain sellest? Minu raamatute mõne tuhande eksemplari ilmumist ja mõne balti päevalehekriitiku ebasoosingut.

See ei takistanud aga mind trotsliku põikpäisusega edasi kirjutamast ja just ilma ühegi targa piirdumiseta ja mida ma kirjutasin, seda dikteeris mulle mu süda.

Meid ei ümbritse ju lõppeks mitte ainult kilplased, kes meiega ühes linnas elavad, vaid vaimline pind, mil-lest ammendamata oma vaimlise toidu. Kõigi aegade suu-red inimesed, kellega väiksest päale läbi käime — need, — need nad on. Meie, elukutselt mõtlejad, oleme har-junud terveilt tööeolu aladelt kui milleltki banaalselt oma tähelepanu ära pöörma.

Kas ma kahjutu olen, peab jääma lahtiseks, sest ma ei saa enesest võõrutada vihastumist teatud iseloomu-omaduste üle, mis on: kadendus, kahtlustus, väiklus, lobi-semis- ja laimamistõbi ja ülespuhutud rumaluhkus ning järelikult pean ma siiski natuke trotsi evima. Kõik aga, mis ma olen teinud ebahääd, sel on olnud omad põhju-sed, ja samadel põhjustel teeksin seda jälle.

Mitte häädeks ja halbadeks, vaid musikaalseiks ja ebumusikaalseiks jaotan ma inimesi. On ju hää kõik see, mis seob inimest inimesega — harmoonia, rütm, kaaskõla ja taktipidamine maailma terviku musikaaga.

Moodseid raamatuid ei loe ma eriti palju, kuid on mõned autorid, kellest ma ühtki vahele ei jäta. Need on esijoones Alfred Polgar, Egon Friedell, Viktor Aubur-

tin ja Peter Altenberg muidugi. Kui mul on õnne avas-tada enesele mõnd uut, on mu häämeel suur. Kõigest kirjutatust armastan ma ainult seda, mis keegi oma verega kirjutab.

Olen vaadelnud kainelt inimesi ja leidnud, et nen-dega pole palju päale hakata, seepärast elistan kaugelt parimalegi seltsile üksindust.

Aga kes kord tüki teed minuga käis, sellele on kindlustatud mu lakkamatu huvi.

Mu iseloom on enam passiivne kui aktiivne; tösi, elavalt otsisklev, kuid kunagi mitte võitlushimuline.

Olen armanud välisesse olemasolu võludesse. Silm on mu meelte tähtsaim tegur, hinge õrnim instrument.

Nüüd olen viiekümnene. Kirjutan värsse ning kaus-talt väikseid kirjanduslikke asjakesi, ikka jälle ja jälle, sest et ei saa muud, selles möödub elu.

Kirjutan väikseis rühmis intuiitiivselt ja meetodita, juhuslikke vaatlusi, mida juhuslikult tehakse, soove, mida juhuslikult hellitatakse, muljeid, mida juhuslikult saadakse.

Mu elu unistus: reisida ilusais mais. Alatiselt jääda ilusasse loodusesse, valitud raamatute seltsis; mõnd sõpra võõrustada; eksitavaid külastusi vältida. Ja seda teha võia, mis mulle just meeldib. Surun kõigil soojalt kätt, keda olen oma eluteel kohanud mõistvalt ja sõb-ralikult ehk kes ka ainult sõbralikult sõnatult minule on mõtelnud.

Nüüd võib rahuga alata rännak 60-daisse aastaisse.

Louis Burlandti

F. Leinbock

Eesti Rahva Muuseum 1907—1932

FERDINAND LEINBOCK
ERM-i direktor

ESTI rahvusliku muuseumi asutamise nõue oli esitatud avalikkusele juba ärkamisaja päevil selle ajastu väljapaistva tegelase Jaan Adamsoni poolt. Tookord olid ometi eestlaste ainelised ja vaimlised võimalused veel liiga väikesed selle ürituse teostamiseks. Mitmekordsed muuseumi asutamiskatsed nii *Eesti Kirjameeste Seltsis*, *Eesti Üliõpilaste Seltsis*, *E. Põllumeeste Seltsis* jne. näitasid ometi, et see mõte polnud maha maetud. Ja alles ligi pool aastasada pärast J. Adamsoni ülesastumist eesti rahvusmuuseumi eest võidi asuda selle mõtte teostamisele lõplikult.

Väliseks tõukeks rahvusmuuseumi asutamisele sai niisugune kurb sündmus kui dr. Jakob Hurda surm 1906. aasta viimsel päeval. Selle väsimatu, andeka ja suurejoonelise vanavarakorjaja surm oli tookord alles algastmel olevale eesti rahvuslikule teadusele raskek hoo biiks. Kuid nagu rahvaste ajaloo mõnigi kaotus on sunninud võitlejaid kõige jõu kokku võtma ja viinud uutele võitudele, nii juhtus käesoleval korral ka eesti muinasvarade kogumisega. Dr. Hurda surm sundis järelejäänud töökaaslast ja muid eesti avaliku elu tegelasi astuma otsustavaid samme Hurda kogude säilitamiseks ja kasutamiseks kui ka temast pooleleijäänud korjamistöö jätkamiseks. Seni oli korjamistöö organiseerimine seisnud üksikisikute (Hurda, Eiseni, Kallase) õul, kes oma isikliku mõjuga ja ilma mingi välise toetuseta seltskonna poolt pidid endale vabatahtlikke kaastöölisi otsima. Nüüd selgus, et asja edasi viia võiks edaspidi ainult eriline selleks otstarbeks loodud asutis, kes kogu rahva tööjõudu selleks hõlpsamini saaks rakendada. Kui siis Hurda matmispäeval 4. (17.) jaanuaril a. 1907 matusest osavõtnud kogunesid *Vanemuises*, et mõtteid vahetada kadunu elutöö jätkamise ja edasiviimise üle, otsustati pikemate mõttevahetuste järele üksmeelselt asutada dr. J. Hurda nimeline muuseum, mis pidi saama eesti vanavara kogumise, hoidmise ja uurimise keskkohaks.

Koosolekul valitud komitee, kuhu kuulusid O. Kallas, Kr. Raud, V. Reiman, J. Tõnisson j. t., koostas varsti tulevase muuseumi põhikirja, mis kinnitust leidis 1908. a. lõpul ja mille esimese tegevliikmete kogu koosolek peeti 1. aprillil 1909. Uus asutis kandis nime *Eesti Rahva*

Muuseum ja tema ülesandeks põhikirja järgi oli „Eesti rahvateadust igakülgselt edendada“. Seega olid ülesanded seatud laiemale alusele kui esialgu kavatsatud *J. Hurda muuseumil*, ometi on side Hurda nimega säilitatud, kuna samas põhikirjas on öeldud, et „ERM asutatakse Eesti rahvateadlase dr. phil. Jakob Hurda mälestuse kestvaks austamiseks“ ja „Muuseumis leiavad kõigepäält aset Jakob Hurda teaduslikud kogud ja kõik, mis tema mälestusega ühendatud on.“

Muuseumi üksikasjalisem töökava oli üsna laialdane ja nägi ette kogumistööd näit. järgmistel aladel: „rahvaluule, kohanimed, keeleteaduslikud ained, rahvamuu sika, rahvalaulud, rahvakunsti tooted, rahvariided, ehted, tööriistad, tarbeasjad j. m.“, edasi „kunstitooted, trükitööd ja käsikirjalised ained Eesti rahva edenemiskäigu kohta“ jne. Selle kava järgi pidi siis ERM saama mingiks universaalseks teaduseasutiseks, kus viljelemist oleksid leidnud kõigi n. n. rahvuslike teaduste alad. Selle eesmärgi püstitamine on arusaadav, kuna venemeelse ülikooli ja saksameelsete „õpetatud seltside“ kõrval eestlasil tol ajal täiesti puudusid omad teaduslikud keskkonnad, kus oleks saanud uurimisele võtta oma maa, oma rahvuse ja oma kultuuri küsimusi ja selleks materjali koguda. Silmapaistev on igatahes, et selles muuseumi töökavas esikohale on asetatud just sõnalise ja helilise vanavara ning keeleteaduse ainet kogumine, milleks oli rohkem kogemusi ja juba ka tähelepanu-väärivaid saavutusi Hurda, Eiseni ja Kallase tegevuse tagajärjel.

Tegelik töö muuseumis läks ometi mitmeti teisiti kui see esialgseis töökavades ette oli nähtud. Kõigepäält tuli kohaste hoiuruumide puudusel loobuda Hurda kogude paigutamisest muuseumi. Need viidi teatavasti *Helsingi Soome Kirjanduse Seltsi* hoole, kust alles paarikümmend aastat hiljem jõudsid lõpuks ERM-i. Ka jäi sõnalise vanavara korjamine *Eesti Kirjanduse Seltsi* hooleks, kuna rahvaviisi korjamist endiselt jätkati *E. Üliõpilaste Seltsi* poolt. Järgnevad tööaastad tõid päevakorra selle vastu uusi üritusi, millele asutamispäevil ei olnud mõeldud, nagu muinasteadusliku, loodusteadusliku ja põllumajanduse osakonna, vabaõhumuuseumi, sõjaosakonna, fotokogu, rahadekogu, bibliograafia instituudi j. m. asutamiskatsed, mis osalt teostatudki, osalt praegu veel paremaid aegu ootavad.

Muuseumi päätöökse esimesel aastakümnel, s. o. kuni vene valitsuse lõpuni, jäi ometi ühelt poolt aineline vanavara kogumine, teiselt poolt eestisisulise arhiivraamatukogu loomine. Esimest soodustas haritlaskonna rohke tasuta kaasabi ja ka laiemasse rahvahulkadesse pünev kihutustööga kantud arusaamine aineline kultuuri mälestiste kogumise tähtsusest. Oli selleks viimne aeg, kuna järgnevad sõja- ning revolutsiooniaastad ka sel alal tegid põhjaliku laastamistöö. Arhiivraamatukogule pani soliidse aluse *E. Üliõpilaste Seltsi* poolt kingitud üle 10.000 köiteline kogu. Erilist rõhku sundis raamatukogu täiendamisele panema maailmasõja aegne teiste Tartu teaduslike raamatukogude evakueerimine Venemaale. Ka raamatukogu täiendamisel osutasid üksikud asutised, kirjastused ja eraisikud suurt vastutulelikkust. Eesti iseseisvusaja alguseks oli muuseumis koos siis umb. 30.000 köidet raamatuid ja umb. 20.000 etnograafilist eset, päaleselle igasugu muid vähemaid kogusid.

Pärast üleminekuaega aa. 1917—20 algas *E. R. Muuseum* tegevust uue hooga, seekord juba märksa suuremate võimalustega ja kindlamais piirides, kus vabatahtliku seltskondliku töö asemel üha enam astub elukutseliste eriharidusega inimeste tegevus ja juhuslike erakätest tulevate toetuste ning annetuste asemele riigilt saadavad kindlamakujulised määrad. Soodsasti lahenes ka ruumide küsimus Raadimõisa lossi muuseumi kasutada andmisega a. 1922 ning Arhiivraamatukogu maja ostmisega Aia uulitsale aastal 1926. Sel teel saadi kõigile osakon-

EESTI RAHVA MUUSEUM RAADIL

dadele sobivad töö- ja laoruumid kui ka kohased väljapanekuruumid neile osakondadele, mis seda vajavad.

Suuremad ainelised võimalused iseseisvusajal on lubanud *Muuseumil* oma tegevust laiendada ka neile aladele, mis algusaastail pidid jääma kõrvale raha puudusel või mille viljelemist kiire teaduslik ja kultuuriline areng on värskest päevakorrale tõstnud. Nii loodi a. 1921 *Eesti Bibliograafia Asutis* vanema ajakirjanduse bibliografeerimiseks, millega katseid oli tehtud juba maailmasõja aastail. Aastal 1922, end. Liphardti kunsti kogu deponeerimisega Ülikoolilt, võimaldus iseseisva kunsti-osakonna asutamine, milleks samuti eeltööd oli tehtud juba asutamisaastail alates. 1927. a. kutsuti *Haridusministeeriumi* kaasabil ellu *Eesti Rahvaluule Arhiiv*, kuhu nüüd paigutati lõplikult ka dr. J. Hurda vanavara ja pääle nende ka peaaegu kõik muud eesti sõnalise vanavara kogud. Samal aastal avati Ülikooli Arkeoloogia kabineti kaasabil ka muinasteaduslikud vaatetogud. Ja lõpuks a. 1929 loodi teiste seltside kaasabil nüüd juba ettenägematu suureks paisunud *Eesti Kultuurilooline Arhiiv* eraarhiivaalide keskhoiukohana.

Muidugi on mitmed ülesanded, nagu näit. Vabaõhu muuseumi asutamine jäänudki teostamata, teisi on üle võtnud vastavad eriasutised nagu *Riigi Keskarhiiv* ja mitmesugused Ülikooli instituudid. Ometi võib ka seniste saavutistega rahul olla. *E. R. Muuseumi* varasalved sisaldavad praegu umb. 32.000 etnograafilist ja umb. 2000 eriajaloolist eset, 15.000 ülesvõtet ja negatiivi, ligi 2000 kunstiteost ja umb. 1000 võrra kultuuriloolisi esemeid ja relvi, üle 20.000 numbrilise rahadekogu, 100.000 köitelise raamatukogu, üle 300.000 lhk. rahvaluulelisi materjale ja umb. 1.000.000 lhk. kultuuriloolise sisuga arhiivaale. Need on küllalt mõjuvad arvud, et kujutelma anda vaevalt veerandsajandi jooksul kogutud kultuurivarade rikkusest *E. R. Muuseumis*. Need kogud moodustavad küllalt kindla põhja, millele meie rahvuslikud teadused nüüd võivad tugeda ja kust jätkub ammendamatu materjale paljudele uurijate-põlvedele.

E. R. Muuseumi varade ja tegevuse kasvamise tagajärjel kerkis juba iseseisvusaja alul üles küsimus muuseumi muutmiseks iseseisvaks asutiseks, kuna eraseltsi raamid osutusid tegevusele mitte küllalt vastavaiks. Alul mõeldi muuseumi riigistamisele; et aga see valit-

susringides küllalt poolehoidu ei leidnud, leiti pikema otsimise järele teine tee ning möödunud aasta 1. aprillist alates viidi *E. R. Muuseum* üle n. n. sihtasutise alusele, mis peetakse ülal päämiselt riigitoetusist ja mille valitsemisest ka Haridusministeerium oma esindaja kaudu osa võtab. Seega saadi sisuliselt juba varem konsolideerunud asutisele ka vastav juriidiline alus. Sihtasutise kõrval jätkab aga ka *E. R. Muuseumi* nimeline ühing oma tegevust päämiselt muuseumi toetajana ja muuseumiharrastuste edendajana.

Tuletame lõpuks meele neid tegelasi, kelle õlgadel on lasunud muuseumi esimese veerandsaja tegevus. Siin tuleks esimesena nimetada dr. O. Kallast, kes muuseumi tegeliku juhina ning juhatuse esimehena oli tegev algusest pääle kuni oma Tartust lahkumiseni a. 1919. Tema kõrval oli algusaastail innukalt töös ka kunstnik Kr. Raud. Aastakümne 1919—1929 oli muuseumi esimeheks prof. M. J. Eisen, kellele järgnes praegune esimees prof. H. Koppel. Muuseumi tegevliikmeiks on olnud nende aastate jooksul mõnikümne kõige väljapaistvamat avaliku elu tegelast. Esimeseks palgaliseks tööjooks oli muuseumi kauaaegne asjaajaja E. Eisenschmidt, kes ametisse astus a. 1913. Temale järgnesid G. Matto, Helmi Neggo-Reiman, J. Muide j. t. A. 1922 loodi muuseumis direktori koht, kuhu esimesena kutsuti dr. I. Manninen Soomest. Viimase tegevusega 1922—28 langetki kokku silmapaistvaim arenguaeg muuseumis, eriti rahvateaduslikus osakonnas. Kõigi nende asjaarmastajate või elukutseliste muuseumimeeste kõrval tuleb ometi nimetada neid sadu tuntuid ja tundmatuid kaastöölisi, korjajaid, annetajaid, muuseumipidude, lillemuükide ja loteriide korraldajaid, kes pikkade aastate jooksul nõu ja jõuga on muuseumile abiks olnud. Et see töö ja teetus pole olnud asjata, näitab kas või see, et *E. R. Muuseumi* mitmekesiseid osakondi ühel või teisel kujul aastat kasutab umbes 25.000 inimest, s. o. siit käib läbi ühe inimpõlve kestel kogu eesti rahvas.

Kui 25 aastat tagasi dr. J. Hurda matusele kogunud eesti mehed otsustasid meie „vanavarakuninga“ mälestuse austamiseks asutada muuseumi, siis on nad sellega vist küll õigesti toimetanud ja pannud oma otsusega nurgakivi mälestusmärgile, mis J. Hurda nime küll kestvalt meele tuletab kui mõni kivist hauasammas või mälestusmärk.

KUNSTIOSAKONNA PORTSELAN-ESEMETE VÄLJAPANEKUID RAADIL

Aleksander Tassa

Kunsti- ja kultuurilooline osakond E. R. M-is

E. R. M-i kunsti- ja kultuuriloolise osakonna tegevuse algus on seotud aastaga 1922. Osakonna moodustavad materjalid, mis koosnevad muuseumile endale kuuluvaist esemeist, deposiitidest asutustelt ja eraisikuilt, ning annetustest. Osakonna asukoht on Raadimõisas. Osakonna ilmekaim tegevusaeg piirdub peamiselt rajamisaastaga ja sellele järgneva ning on seotud aruurikka deposiitide koondumisega T. Ülikoolilt, Haridusministeeriumilt, Töö-Hoolek. minist. ja k.-ühing *Pallaselt*. A. 1926—28 täiendavad tegevuse algaastaid kui tööhoogsad lisamaterjalide hankimises ülaltähendatud asutustelt, tegevusse astunud Kujutava Kunstide Sihtkapitali Valitsuselt ja eraisikuilt.

Kunsti- ja kultuurl. osakonna väljapanekud on liigitatud järgmiselt: uuem eesti kunst (maalingud, graafika, skulptuur); kodumaa vanem kunst (maalingud, graafika); välismaade vanem kunst (peamiselt maalingud); antiik- ja renessanss-skulptuur valandites; portselan ja fajanss (Meisseni, Berliini, Viini, Delfti, Wedgwoodi, Peterburi j. t. vabrikuist, ning Hiinast). Osakonnal kasutada olev esemete üldarv ulatus 1. nov. 1931. a. 1827 numbrini. Selle hulgas esineb maalinguid 376 nr. (õlimaalinguid 271 nr., akvarelle 78 nr., pastelle 21 nr., temperaid ja quaaše 6 nr.); graafikat 998 nr. 2119 lehega (pliiatsjoonist. 160 nr. 472 lehega, söe- ja kriitjoonist. 30 nr., sule- ja tušijoonist. 156 nr. 166 l., seepiajoonist. 140 nr. 286 l., litograafiaid 275 nr. 698 l., gravüüre 201 nr. 431 l., ksülograafiaid 25 nr. jne.); skulptuure 157 nr. (kipse 125 nr., marmorit 8 nr., pronksi 6 nr., graniiti 6 nr., puud 11 nr., kunstkivi 1 nr.). Portselani ja fajanssi 172 nr.

Väljapanekuil kujutava kunsti alalt esindavad uue- mat eesti kunsti: P. Aren, P. Burman, A. Jansen, A. Jegorov, J. Koort, A. Kulkoff, F. Kask, A. Laipman, H. Lukk, P. Liivak, K. Mägi, R. Nyman, E. Obermann, V. Ormison, Kr. Raud, G. Reindorff, F. Sannamees, A. Starkopf, N. Triik, B. Tomasberg, A. Uurits, A. Vabbe, J. Vahtra, E. Viiralt j. t. Kodumaa vanema kunstitoodangu moodustavad: A. Adamson, T. Grenzstein, prof. J. Köler, K. Maibach ja A. Weizenberg. Pääle mainitute: A. Hagen, J. Hagen-Schwarz, O. Hoffmann, H. Hartmann, J. W. Krause, W. Krüger, E. v. Liphart, P. parun Rosen, K. Senff, H. v. Schrenck, F. v. Villebois, R. v. Zur-Mühlen j. t.

Välismaade vanem kunst on esindatud peamiselt koo- piais, seotud Raffaeli, Tiziani, Allegri da Correggio, Rembrandti, A. v. Dycki j. t. nimedega, kuid on algu- pärandeid A. Elzheimerilt, A. Graffilt, J. G. Glauberilt, D. van Gol'ilt, Salvator Rosalt, Chr. Paudiszilt, P. Tris- cornilt j. t. Ülevaate saamiseks Tartu vanema kunstnik- konna loomingust on osakond korraldanud kaks pikema- ajalist näitust Karl August Senffi ning Johann Wilhelm Krause tödest, kasutades selleks otstarbeks Tartu kul- tuurasutuste ja eraisikute kunstikogusid. Viimaste aas- tate jooksul juurekasvanud materjalide tõttu, tänu eriti Kujutava Kunsti Sihtkapitali deposiitidele, avaneb kunsti- ja kultuuriloolisel osak. võimalus põhjalikult ümber kor- raldada, teostuv eelolevate talvekuude jooksul. Uusist väljapanekuist on osa seotud vana Tartuga.

ALEKSANDER TASSA
Kunstiosakonna korraldaja

Gustav Ränk

Etnograafiline osakond ERM-is

ETNOGRAAFILINE osakond on see osa kogu muuseumist, mis seni asjast enam-vähem eemal seisjaid on sidunud muuseumi mõistega. See on täiesti arusaadav, kui arvestada seda, et osakond oma kogude kaudu ei ole kontakti otsinud üksi teadusemeestega, vaid samal määral ka rahvaga. Päälegi on ühendus rahvaga õigupoolest vanem, kuna puht-teaduslikke sihte asutis on hakanud taotlema suuremal määral alles viimase kümne aasta jooksul. Teaduslikud ülesanded pole aga seda otsest vahekorda seganud ega saa teha tulevikuski; pigemini küll süvendanud, kuna paremate ja täielikumate vaatekogude kaudu on saanud eesti rahvakultuuri ülevaade selgemaks ja mõistetavamaks laiemaile hulgele. Teiselt poolt on osakonna populaarsus suggererinud arvamist, nagu seisaks muuseumi päätähtsus (kui mitte kogutähtsus) selle vaatekogudes ja nagu piirduks asutise ja publiku vahekord vaadata pakkumise ja vaatamisega, n. s. mingi ärilise suhtega. Olgu järgnevad read osalisekski pilguheiteks sellele tööle, neile sihtidele ja suunitlustele, mis pääsajalikult õigustavad osakonna olemasolu rahvusliku kultuurasutisena.

Osakonna tegevuse üle — teemi laiendamisega minevikku ja tulevikku — on käesoleval aastakümnel ilmunud mõned üksikasjalisemad ja konkreetsemad ülevaated kui käesoleva kirjutise iseloom ja ulatus seda võimaldab. Sellepärast peatuksime siin ainult lühidalt osakonna kogude vaatlusel ja tähtsamail momentidel osakonna töös.

Ei tarvitse vist enam mainimist, et osakond kõige oma kogudega alates aastast 1922 asetseb Tartu lähedal Raadi lossis, ühe katuse all arheoloogiliste vaatekogude ja kunsti- ning kultuuriloolise osakonnaga.

Muuseumi kogude üleviimine Raadile tähistab etnograafilise osakonna arengus pöördepunkti mitte üksi ruumide ja muude väliste töötingimuste pärast, vaid ka sisuliselt.

Kui kuni aastani 1922 päätähelepanu oli pöördud kogude suurendamisele (korjamistööle) ja ruumiküsimusele, siis näeme mainitud ajast alates töö raskuspunkti langevat üha enam kogutud aineistiku teadusliku ümberkorraldamise ja uurimisvõimaluste otsimise suunas. Kõigepeält püüti soetada ajutine vaatekogu, viidi läbi esialgne maganiseerimine ja inventuur, korraldati mitmesuguseid nimestikke ja topograafiline kartoteek, mis uurijale märksa hõlbustasid ligipääsu kogudele. Need ettevalmistavad korraldused olid sihitud osalt ses suunas, et saada olemasolevast aineistikust esialgset ülevaadet, mille põhjal suuniteldi laiaulatuselisemate vaatekogude avamist. 1926. a. 1. detsembriks ollakse ettevalmistavate töödega nii kaugel, et ajutine näitus suleti ja 1927. a. jaanuaris asetatakse juba esimesi esemeid uutele vaateseintele. Ruumide jaotusel sai puht-arkitektoonilistel põhjustel etnograafilise osakonnale lossi kirdepoolne tiib, kusjuures alumisele korrale paigutati peamiselt tekstiilid, ülemisele muud esemed.

Kui algame praeguste etnograafiliste väljapanekute vaatlust lossi alumise korraga, siis leiame siit 8 tuba, 4 kummalgi pool vahekorridorid. Kahes esimeses toas on esemed asetatud süstemaatilistes rühmades, teistes valitseb topograafiline jagamisprintsip. Eksponeerimise iseloomult on esimene tuba, mis avatud kasutamiseks alles 1931. a. kevadel, erinev kõigist muudest. Nimelt on siia asetatud n. n. siiberkapp rikkaliku muustritekoguga rahvakunsti alalt. Mustrinäited on asetatud vertikaalsele lükkand-vaateseintele, mis üksteise kõrvale asetatuina moodustavad kapi sisu. Vaateseinu ehk siibreid on 80 ja nendele on eksponeeritud 2575 mustri- numbrit.

Järgmises toas leidub vähemaid ülikonna osi ja ehteid; kuues ülejäänus mannekeene ja vähemaid tekstiile,

jagatud kihelkondade ja suuremate kultuurpiirkondade järgi.

Vahekorridorid on vaatekappidesse paigutatud vaipu, peamiselt P.-Eestist, ja sama korridoriga ühenduses olevasse otsmisesse põikkorridorid on eksponeeritud ehitiste üksikosi, mudeleid, päevapaldistusi ja jooniseid. Samast avaneb üks setu suitsutare sisemusse.

Ülemise korrastubades on esemete jaotus süstemaatiline. Kogu aineistik on jaotatud suurtes joontes järgmistesse esemerühmadesse: suuremad majapidamises tarvitatavad puunõud; söögi- ja joogiriistad ühes toidu- jäljenditega; majasisustus; tuletõrjemis- ja valgustus- abinõud (tulerauad, lühtrid, piirujalad jne.) ühes tubakariistadega; naiste käsitööriistad; meeste tööriistad; mõõtmisvahendid, kalendrid, muusikariistad, mänguasjad ja arstiriistad; jahi-, hülgepüügi- ja kalastuse abinõud; põllutöö, karjakasvatuse ja mesilastepidamine; ja liiklemisvahendid (lootsikud, vankrid, reed, rakendus- vahendid jne.).

Vaatekogud avati publikule sel kujul 18. detsembril a. 1927 ühes lossi alumisel korral leiduvate arheoloogiliste ja kunstkultuurilooliste kogudega.

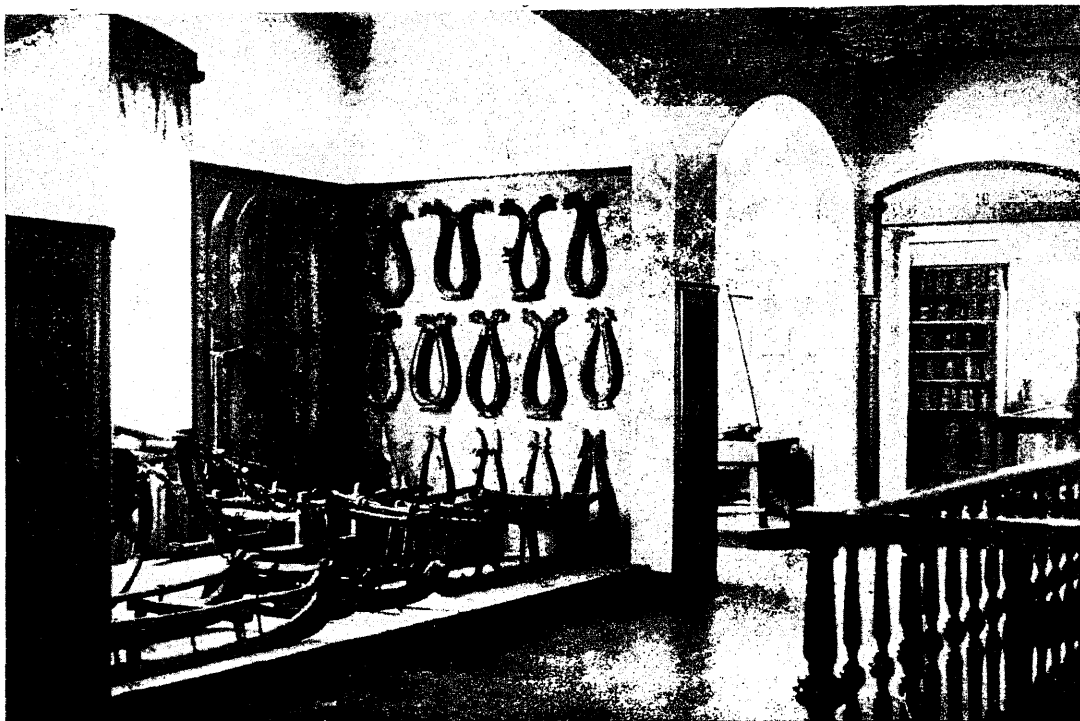
1928. aasta lõpupäevil avati muuseumis hõimrahvaste kogude ajutine näitus. Mainitud vaatekogud asetsevad muuseumi hoone teisel korral, kahes toas. Suuremas leidub liivi, ingeri, soome-karjala, soome, mordva, tšeremissi, votjaki ja ungari esemeid; teises, vähemas, ainult lapi asju.

Nagu nimetatud, on hõimrahvaste esemete vaatekogud ajutist laadi. Väljapanekute ajutine iseloom on tingitud osalt summade puudusest püsivama sisustuse (kappide, vitriinide) hankimisel, teiseks aga vastavate kogude liig juhuslikust ning ebahütlasest koosseisust.

Nii palju osakonna vaatekogudest, mis asutise välise poolena on kättesaadav igale asjastuhvitatule. Valdavalt suurem osa (umb. ¾) kodumaalisi esemeid on paigutatud dublettidena ladudesse (magasiinidesse), kus need järjestatud samade põhimõtete järele kui vaatekogudki.

Pääle etnograafiliste esemekogude on osakonnal veel muidki kogusid, mis uurimistööd aitavad süvendada ja täiendada. Neist on suurim ja vanim etnograafilise sisuga päevapiltide (ja negatiivide) kogu, edasi topograafilise arhiivi oma jooniste ja kirjelduste koguga ja lõpuks käsiraamatukogu.

Topograafilise arhiivi teadlik arendamine on viimase kümne aasta töövili. Alates ajast, kus muuseum etnograafia õppetooli kaudu seoti elava teadusliku tööga, on üha enam tarvidust tuntud kohtadelt märgitud kirjeldava aineistiku järele. Vanemate esemetega kohalt kaasa toodud andmed on sageli puudulikud. Need on nõudnud esmajoones täiendamist. Pääleselle on osakond huvitatud veel selliseist kultuurnähtest, mille esinemine ei tarvitse olla sõltuvuses muuseumis säilitatavate reaaliatega (mitmed tööviisid, sotsioloogilised küsimused jne.). Küsitlusteks on muuseumi poolt välja antud rida küsimuskavu, mille järgi peamiselt senine kirjeldav aineistik on kogutud. Koguajaks on olnud osakonna ametnikud, etnograafiat (või ka teisi alasid) õppivad üliõpilased-stipendiaadid, koolid ja vähemal määral muud isikud. Erilist mainimist nõuavad oma aine hulga poolest koolide poolt saadetud vastused, mida saadud on kahel korral (a. 1925 ja 1926). Hiljuti on välja saadetud küsimuskavad kolmandat korda. Mainitud vastuste põhjal on osakonnale saanud võimalikuks mõnede etnograafiliste nähtete levimisalade määramine levimiskaartidel. Topograafilise aineistiku täiendamiseks on käesoleva aasta sügisel loodud ülemaaline kirjasaatjate võrk, keda muuseum varustab vastavate küsimuskavadega ja kelle poole tarbe korral võib pöörduda teatavate üksikküsimustega.

SISEVAADE ERM-i VAATEKOGUDEST, RAADIL

Rahvamuseumil, nagu on muuseumi etnograafiline osakond laiemas mõttes, on õigupoolest kaks pääülesannet: tutvustada rahvast oma minevikukultuuriga, õpetada hindama neid väärtusi, mis ta ise on loonud aastasadade jooksul, ning teiseks, olla teaduslikuks uurimisasutiseks neile, kes on pühendunud kodumaa rahvakultuuri uurimisele. Kogude iseloomu silmas pidades on loomulik, et esimest ülesannet täidab muuseum kõige vahenditumalt oma vaatekogude kaudu, mis üldiseks vaatamiseks on avatud. Teiseks püüab asutis rahvast tutvustada etnograafilise kultuuriga oma väljaannete (aastaraamatute, illustreeritud muuseumijuhтите ja pilt-postkaartide) kaudu. Lõpuks ei saa vaikides mööduda ka sellest mõjust, mida üksikud või organiseeritud käsitöö tootjad ja õpetajad ammendavad motiivide näol muuseumi kogudest ja rakendavad käsitöö toodete kaunistamisel (rahvapäraste ornamendiga tekstiil- ja nahatööl).

Isikuile, kes muuseumi kogusid kasutavad teadusliku uurimise või harjutuste otstarbel, on vältimatu ka magasiinides leiduvate esemete tundmine, juurepääs pildikogule ja topograafilisele arhiivile. Arvulisimaiks seda laadi kogude kasutajaks on seni ajani olnud etnograafiat ja selle naaberharu õppivad üliõpilased, kelle stuudium nõuab suuremal või vähemal määral kodumaise ainelise kultuuri tundmist; edasi teadusmehed, kes oma uurimustes vajavad pää- või kõrvalainena etnograafilist ainestikku.

Mitte üksi kodumaalaste hulgas ei leidu kogude kasutajaid, vaid aastast aastasse on kasvanud välismaalastegi arv, kes muuseumi kogusid külastavad teaduslike huvide rahuldamiseks. Nendest on pikemalt peatunud uurimistööl ridu soome nooremaid uurijaid.

Kõike öeldut silmas pidades on osakonna otsesem ülesanne soodustada ja teha kättesaadavaks olemasoleva ainestiku uurimist. Siin on palju tehtud ühe aastakümne jooksul, kuid palju ootab veel täitmist. Nii puudub osakonnal veel süstemaatiline kataloog,

ilma milleta üle 30.000 numbrilise kogu kasutamine on aine kõige paremgi korralduse juures raskendatud ja ebatäpne, edasi ootavad järke olemasolevate arhiivainestike ja päänimestikes leiduvate lisateadete bibliografeerimine, pildikogu teadusnõudeile vastav ümberkorraldamine jne.

Kõige selle kõrval ei saa aga unustada, et kogud ise nõuavad aast-aastalt täiendamist. Esmalt on olemasolevad kogud, hoolimata oma suurest arvust, siiski mõneski tükkis lünklikud: puudub veel terveid esemete rühmi, rääkimata paljude tüüpide variantidest; teiseks tuleb silmas pidades, et etnograafiline kultuur on üle maa oma elujõudu kaotamas: tuleb päästa, mida päästa saab!

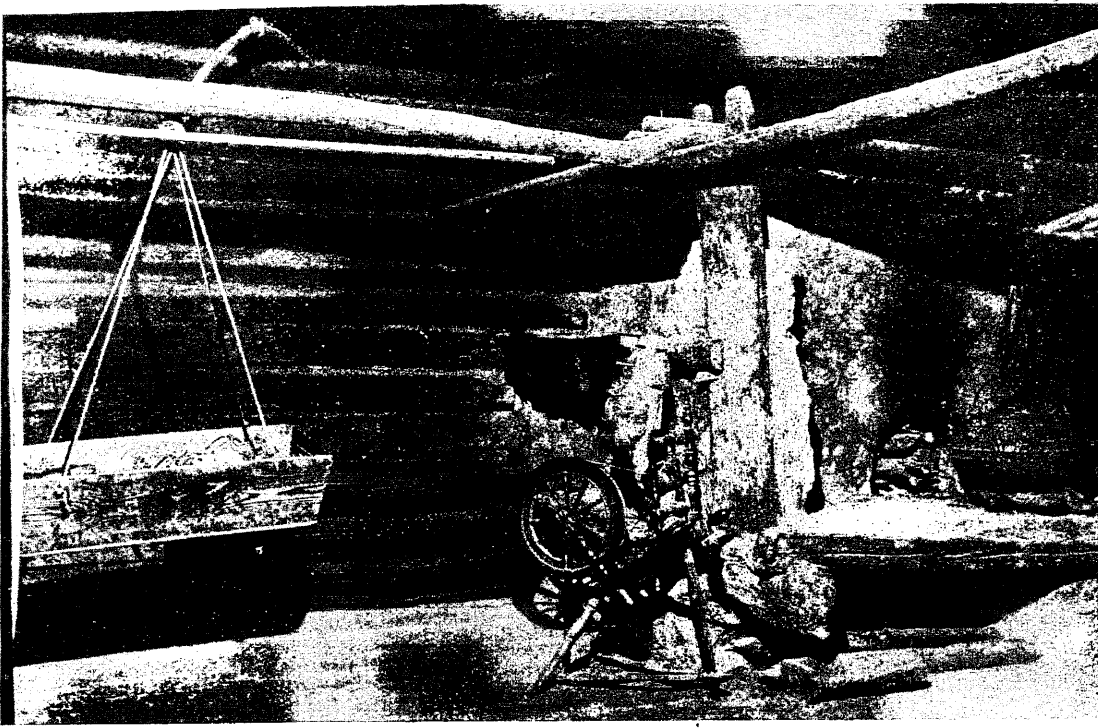
Etnograafia õppimise ja õpetamise seisukohalt Tartu ülikoolis on tähtis, et kõik väärtuslikum osa ainest, mis Tallinna muuseumis ja provintsmuuseumis seisab praegu osalt kasutamata ja mille kasutamisele ei mõelda tulevikuski, koonduks eesti etnograafilisse keskmuseumi — *E. R. Muuseumi* Tartu —. Selleks on vastavaid üritusi olemaski. Samuti etnograafilise õppetöö edukuse seisukohalt ülikoolis on tähtis *ERM*-i juure võimalikult ülevaatliku kogu hankimine hõimrahvaste aladelt. Selleks ongi osa välismaa (Soome ja Rootsi) muuseumidega asutud esemete vahetusse ja osaga ollakse ses suhtes läbirääkimistes.

Kõik, mis öeldud etnograafiliste esemekogude kohta, maksab ka muus osas. Kirjelduste ja joonistustega on tehtud alles algust üksikladelt — see ala peab tulevikus laienema, ja üsna lähemas tulevikus.

E. R. Muuseumi etnograafiline osakond on olnud selleks varaidaks, kuhu rahvas on toonud protsente kandma oma parima; tal on tähtis koht meie rahvusliku iseteadvuse arengus ja see tähtsus peab arenema veel võimsamaks tulevikus, kuigi muutuvad taotlused ja meetodid.

G. RÄNK

Etn. osak. juhataja abi

SETUTARE
ERM-is RAADIL

LAPI SUVEKODA ERM-is RAADIL

Arhiivraamatukogu lugemissaal

Richard Antik

Arhiivraamatukogu

SUURIMAD Eesti rahvamuuseumi osakondi on *Arhiivraamatukogu*, mis aastal 1924 temale ostetud majas leidis väärrika ulualuse.

Arhiivraamatukogu on oma 100.000 köitega meil suurusel teisel kohal (esimesel *Tartu Ülikooli Rmtk.*), iseloomult aga ainuke sellelaadiline — omapäraneim ja rahvuslikem. Tema ülesandeks on koguda, tarvitamiseks kättesaadavustada ja säilitada puht-eestisusulist trükisõnalist materjali: kõik kodumaal ilmunud trükitooted, kõik eestlaste kirjutatud ning samuti väliskirjandusest kõik eesti- ja muukeelne, mis käsitleb meie maad ja rahvast. Praegu on kogus umb. 55.000 eestikeelset raamatut ja 6000 ajalehte ning ajakirja-aastakäiku; muukeelseid kodumaal ja väljaspool ilmunud raamatuid 25.000 ja ajalehti ning ajakirju ligi 3000 aastakäiku. Pääleselle maakaarte, plaane, väikekirjandust ning tähtsamaid teoseid soomeugri rahvaste alalt. Kõik nimetatud alad esinevad siin õige täielikult. Nii näiteks kõigist eestikeelseist teoseist, mis ilmunud on aastani 1918, on kogus 90% esindatud, samuti ka ajakirjandus, kuna alates iseseisvusaastaist on kogusse koondatud kõik. Muukeelne osakond, n. n. *Baltika*, kus köidete arv (välja arvatud perioodika ja suuremad seeriad, väikekirjandus ja kaardid) ulatub 25.000-ni, on täielikemaid sellesarnaseid kogusid üldse Balti riikides.

Oma korralduselt on see suur raamatukogu (ka väikekirjanduse osas) viidud nii kaugele, et see on kergesti kasutatav. Pole kättesaadavad mitte ainult eriraamatuna ilmunud tööd, vaid sedelatud on koguteoseis, seeriad, kalendris j. m. ilmunud kirjutisedki. Praegu on lõpule jõudmas raamatukogu kuni 1917. a. ilmunud eestikeelsete raamatute sedelkataloogi paljundamine masinal, mis saadetakse teistesse suuremisse kogudesse — *Tartu Ülik. Raamatukogusse*, *Riigi Keskarhiivi*, *Tallinna Keskraamatukogusse* ja *Riigiraamatukogusse*, nii et sinne materjal oleks jälgitav laiemalt.

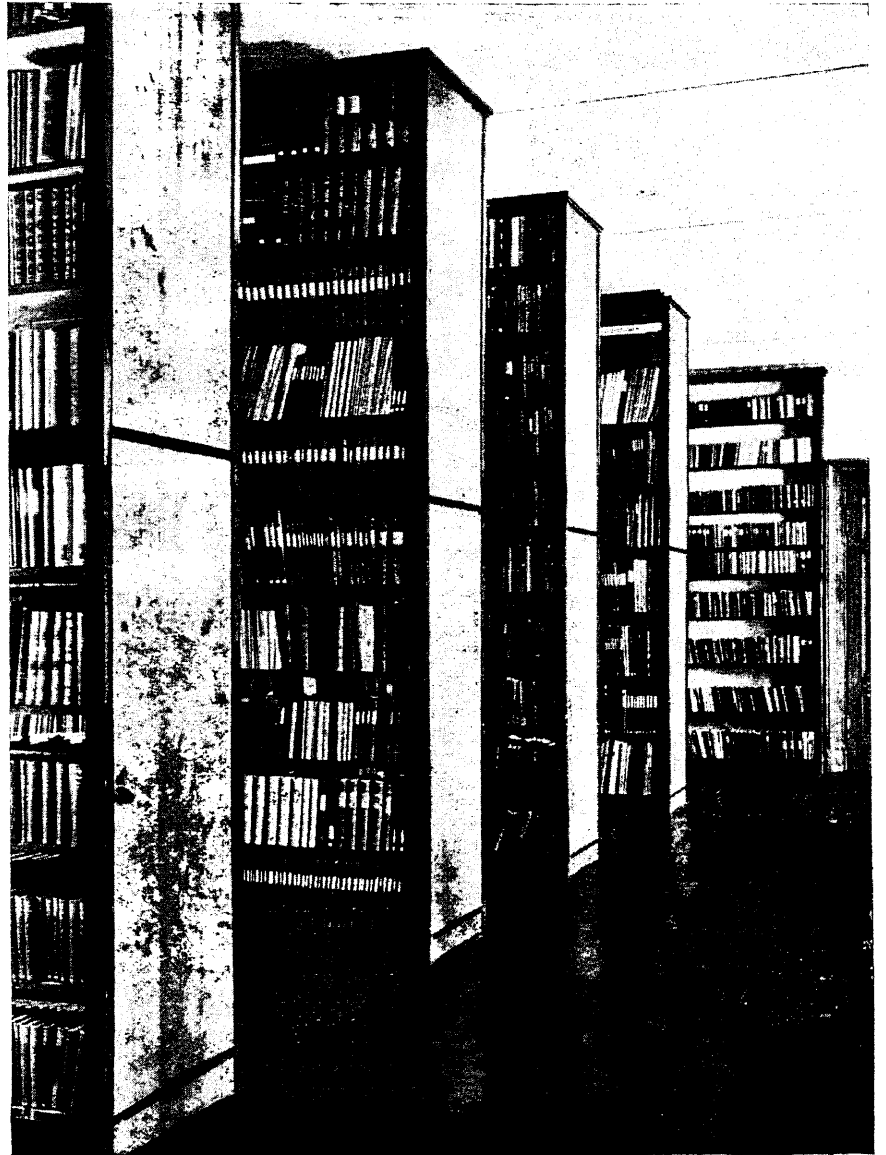
Arhiivraamatukogu on kujunenud oma ainestiku täielikkuse ja hõlpsa kasutamise tõttu keskuseks, millest keegi, ükskõik millist kodumaalist küsimust ta ka käsit-

leb, ei saa mööda minna. Eriti väärtuslik on ajakirjanduse osakond. Suurem hulk vanemast eesti ajakirjandusest leidub ainult siin. Et meie avaliku elu küsimused ja nähtused peegelduvad päämiselt just ajakirjanduses, siis on arusaadav ajakirjanduse elav kasutamine, mis aastast tõuseb üle 5000 aastakäigu. Ajalehe halva paberi ja suure kausta tõttu peaks õieti tarvitamist piirama, kuid oleme õnneks säärases seisukorras, et kaunis suur osa vanemast ajakirjandusest on säilitatud rohkem kui ühes eksemplaris, mistõttu piiramise küsimus langeb ära, vähemalt lähemas tulevikus.

Üldine kogu tarvitamine aastast tõuseb 10.000-ni, mis kõik toimub kohapääl lugemissaalis, kuna arhiivi põhimõttest lähtudes raamatuid välja ei laenutata. Raamatute parema säilitamise mõttes maksavad kohapäälseis tarvitamises mõningad kitsendused. Nii ei anta tarvitamiseks uemat ilukirjandust ja teoseid, mis üldiselt kättesaadavad (müügil, teistes kogudes jne.), välja arvatud siis, kui viimaseid tarvitatakse ühenduses muu kirjandusega.

Arhiivraamatukogu, nagu *E. Rahva Muuseum* üldse, on olevale tasemele jõudnud suurelt osalt laialise poolehoidu kaasabil ja algatajate agarusel. Õige piiratud rahalistes oludes, kusjuures on puudunud isegi rahvuslike raamatukogude juures omane priieksplaride saamine (1918. aastani), on *Arhiivraamatukogu* siiski arenenud täielikemaks, omapäraseimaks ja rahvuslikemaks asutiseks, pakkudes määratud materjali uurijaile, seejuures hulga haruldusi.

Ligi pool *Arhiivraamatukogu* korjandusest on saadud annetustena. Mainitagu siin vaid tervete kogude annetajaid: *E. Üliõpilaste Seltsi*, kes rahvusliku raamatukogu sihis algas tegutsemist möödunud sajandi 80-ndail aastail ja kes ERM-i asutamisel üle andis oma kogu, arvult üle 10.000 raamatu; *Peterburi Keiserl. Aval. Raamatukogu*, kust dublettide osast saadi umb. 6000; K. E. Söödilt 800; Villem Reiman'i pärijailt üle 1000; H. Laakmann'i trükikojalt ligi 4000; *E. Kirjand. Seltsilt* üle 1000; I E. polgu kirjutajate komandolt 415 köidet ning

OSA RMTUTE MAGASIINIST
Arh. raamatukogus

OSA AJALEHTEDE MAGASIINIST
Arh. raamatukogus

H. Kurrik

Eesti Rahva Muuseumi välisnäitused

KÄESOLEV kirjutis käsitleb neid ERM-i välismaa näitusi, millest allakirjutanu on isiklikult nende korraldajana osa võtnud: Helsingis ja Brüsselis a. 1929, Berliinis ja Vilnos a. 1930. Varemast näitustest iseseisvuse ajal olgu nimetatud eesti rahvakunsti näitus Helsingis a. 1919 ja ERM-i osavõtt vähesel arvul rahvariitega täienduseks Tallinna Kunsti Muuseumi väljapanekuile a. 1928 Stokholmis. Ilma ERM-i esindajata korraldati ka ühine „Eesti kunsti- ja rahvakunstinäitus“ kevadel a. 1930 Kölnis.

Dr. J. Mannin oli parajasti ERM-ist lahkudes oma uuele tööpõldele asunud, kui saabus kutse Soome Rahvusmuuseumilt ERM-ile korraldada nende ruumes näitus meie vabariigi aastapäevaks. Soome Rahvusmuuseum evib oma rahva kogude kõrval rikkaliku materjali hõimrahvaste, iseäranis Volga-soomlaste ja obugrilaste vanavarast. Kuid leidub lüki eesti rahvakunsti. Näituse objektid valiti seepärast dr. Mannise näpunäidetel, rõhku pannes meie vaipadele, kinnastele, sukkadele, hõbehetele, Viljandimaa, P.-Eesti ja Sõrve riietusele ja puuseemest õllekannudele ja rangipuudele. Näitus avati suure pidulikkusega kutsutud külaliste osavõtul ja täitis oma ülesannet täiel määral — äratas huvi Eesti vastu, manas vaatajate silmade ette meie esivanemate tööoskust ja ilutunnet ka läinud surveaegadel.

Sama aasta kevadel kutsuti ERM-i osa võtma 29. VI — 6. X Brüsselis ärapeatavast rahvusvahelisest rahvakunstinäitusest. Sellega pääsime esimest korda oma rahvakunstiga ka Lääne-Euroopa laiemale hulkade juure. Näitus ei olnud puht-teaduslik, s. o. rõhutati ka väljapanekute ilulist külge, mitte niivõrd üksikasju kui eksponaatide kogumult. Ruumide jaotus rahvaste vahel esemete iseloomu kohaselt oli belglastel hiilgavalt õnnestunud ja oli üllatav näha, kui palju see kaasa aitas asjade mõjulepääsmiseks. *Palais des Beaux-Arts*, pära- ja kunstiaegne ehitus, määratud ainult näituste jaoks, on üks huvitavamaid hooneid sel alal, kõige moodsemate tehniliste täiendustega. Umb. 40 klaaskatusega saali seinapiikkus on kokku 1223,35 m. Seinad on üleni kaetud pleekimata linase riidega, mille all tugev raudvõre, kuhu klambrite ja konksude abil võis kinnitada raskeid näitusobjekte, isegi riuleid, mil seisid meie õllekannud ja naiste mütsid. Ehted olid vitriinides, kuna kõik muu materjal rippus kahe saali seintel, 66,2 m pikuse pinnaga. Meie P.-Eesti ja Viljandimaa vaibad, sukad, kindad, vööd mandriilt ja saartelt, rahvariided mannekeenidel ja seintel mõjusid neis valguses küllastatud ruumes oma värvirikkuselgi siiski kokkusulavalt, oma materjali tõttu aga kutsusid nad esile ettekujutuse meie põhjamaa karmist ilmastust. Osavõtvaid riike oli näituse avamiseks 17: Euroopast, P.-Ameerikast ja Aasiast.

Kirjeldatav aasta mööduski välisnäituste tähe all. Juba suve lõpupoole algatas Berliini *Deutsche Kunstgesellschaft* läbirääkimisi ERM-iga näituse korraldamise pärast Berliinis. Esimene valik oli tehtud, ja asjade arv 400—500 numbriga osutus kohaseks võrdlemise õige ülevaate andmiseks eesti rahvakunstist. Asjad saadeti Brüsselist Berliini, kus 4. I 1930. a. avati ühine „Eesti kunsti- ja rahvakunstinäitus“ „Kasvatuse ja Hariduse Keskinstituudi“ suures saalis. Väljapanekute korralda-

miseks anti aga ainult 2½ päeva. Vastandiks lähedale ruumidele Brüsselis määrati rahvakunstile seekord kitsas lavaesine poodium, mille laius lava äärest kuni eesriideni umb. 10 sammu, kuna avarasse saali paigutati meie maalinguid ja skulptuure. Ruumide jaotus ja ajakasinus siiski ei kohutanud allakirjutanut. Berliini tuntuimad arvustajad (Donalht, Kuhn, Specht) nimetasid vastav. ajalehtedes rahvakunstinäitust eesti näituse keskkohaks ja selle kõige meeldivamaks ja huvitavamaks osaks. Meeleldi viibivad mõtted näituse-eelsete kihavate tööpäevade juures. Tänuväärsest oli Berliini Saksa Rahvusmuuseumi direktor dr. K. Hahm ise nõu ja jõuga abiks. Vabatahtlik abiliste jõuk tõusis ajutiselt isegi kuni 7-ni. Ka siin toimus avamine suure pidulikkusega paljude kõrgete riigiametnike, diplomaatide ja seltskonnategelaste juuresolekul. Rohkesti aitas kaasa näituse hääle kordaminekule meie Berliini saadik, min. Menning.

Aprillikuus korralti sama näitus Kölnis, säälse eesti aukonsuli hra A. Herzbergi agaral kaastegevusel.

Viies kosilane tuli muuseumile sama aasta varasügisel Vilno „Kodukäsitöö Edendamise Seltsi“ esimehe hra VI. Lichtarowicz'i näol, kes isiklikult andis üle kutseset osa võtta Põhja Näitusmessilt 14.—28. IX 1930. a. Vilnos, selle näituse rahvakunsti osakonnas. Iga kordamine toob vilumust, asjade ülesseadmise Vilnos sündis 2 päevaga ja 2 abilisega. Nendeks osutusid kaks andekat naisüliõpilast, kellele töö juures antud seletused nii hästi meele jäid, et nad, olles kogu aeg eesti osakonna juhtideks, seletusi andsid kõigi peenustega ja säärase hooga, et neid peetigi eestlasteks. Rahvakunsti osakonnas oli Eesti ainus välisriik, kuna Poolast päle muu olid väga hästi esitatud 4 kirde-*vojevodstvos*. Näitusmessi avamine sündis siin päris isesuguselt, ilma avamiskõnedeta jne. (muu seas, need puudusid ka juba Brüsselis, kuna belglased ei armastav ametlikku pidulikkust), avaja-minister lõikas kääridega katki valge lindi, mis oli tõmmatud risti näitushoonetele viivale teele, ja tegi oma saatjaskonnaga siis ringkäigu läbi osakondade, vahetades lahke sõna nende esindajatega. Samasuguse ringkäigu ja väljapandud kellade helinaga suleti ka näitus. Kuna allakirjutanal oli võimalus kõrvalisikuna kaduda publiku sekka, olgu siin tähendatud, mis eriti silma paistis. Kõigepeält, küllastajate kohutav arv. Näitusmessile on müüdnud 100.000 piletit, ei ole liialdatud, kui 50.000 on käinud rahvakunstinäitusel, mis asus eri kivimajas teisel ja kolmandal korral. Juba alt sisse astudes hakati pärima eesti osakonna järele; väljas juhtisid meie riigilipud ja päälkirjad selle hoone juure. Tihtipäele kuuldi sisseastujalt: „Ah, *Estonja, bardzo ladno* (väga ilus)!“ Juhtus isegi, et mehed, kes seni olid kõndinud mütsi pääs, paljastasid millegipärast pääd eesti saalis. Tähelepanndav oli eriti meeste suur huvi Eesti vastu, alates lihtkodanikust kuni kõrgema riigi- ja kirikuametnikuni. Soojast vastuvõtust, mille osaliseks allakirjutanu sai Vilno „Kodukäsitöö Edendamise Seltsi“ juhatuse ja ülikooli etnograafia õppetooli esindajate poolt oma Poolas viibimise ajal, on juttu olnud omal ajal ajalehtede veergudel. See soe ja häätahlik suhtumine Eestile tundus igal sammul ka väljaspool näitust. Kui allakirjutanu saatis esimese tähtkirja kodumaale ja

siis veel dr. O. Kallaselt, Muikmann'ilt, Tartu tsensori arhiivist, *Postimehest*, M. Hermann'i trükikojal jt.

Iseseisvusaastaist alates evib *Arhiivraamatukogu* normaalsemaid arenevõimalusi, saades kõigest kodumaal ilmunud trükitooteist 2 suundekemplari ning võies ühtlasi ostuteel hankida muukeelseid ja täita olemasolevaid lünki.

Raamatukogu korraldamises, mida on rõhutatud päämiselt viimaseil aastail, on läbi viidud uusimaid meetodeid ning viise ja selles suhtes pakub kogu oma lihtse, kuid seejuures täpse ja kergesti kättejhatatava korralduse

tõttu õige häid õppevõimalusi raamatukoguhoidjatele ja bibliograafidele.

Arhiivraamatukogu esemeile tehtud nimestikud trükituina, annaksid need ühes abiregistritega umb. 400 trükipoognalise rahvusliku standartteose. Selle väljaandmine peakski seisma tulevikukavas, seda enam et puudub rahvuslik bibliograafia, mis „võtmeks“ oleks teadusliku töö tegijale. *Arhiivraamatukogu* nimistu täidaks oma täielikkusega väärikalt selle lünga.

R. ANTIK
Arhiivraamatukogu juh.

Eesti rahvakunstinäitus Vilnos 14.—28. sept. 1930

tarvitas näituse postkontoris vene keelt, vastati talle selges eesti keeles. Naisametnik oli sõjapõgenikuna keskkoolis käinud Tartus, mis aega ta mäletas sooja liigutusega. Postkontori seinale aga ilmus kuulutus: „Siin räägitakse eesti, prantsuse ja saksa keelt!“

Lõpuks üks üllatav vahejuhtumus Poola pangas mõni tund enne ärasõitu. Ühe Tartu panga eksimuse tõttu aadressis oleks pidanud allakirjutanu edasi lükkama oma ärasõidu kuni raha kättesaamiseni kaheks päevaks, mis osutus võimatuks. Pöördudes panga direktori poole, vastas see lahkelt: „Eesti ja Poola on nii sugulased, et teile raha välja maksetakse 20 minutiga!“ Ja maksetigi.

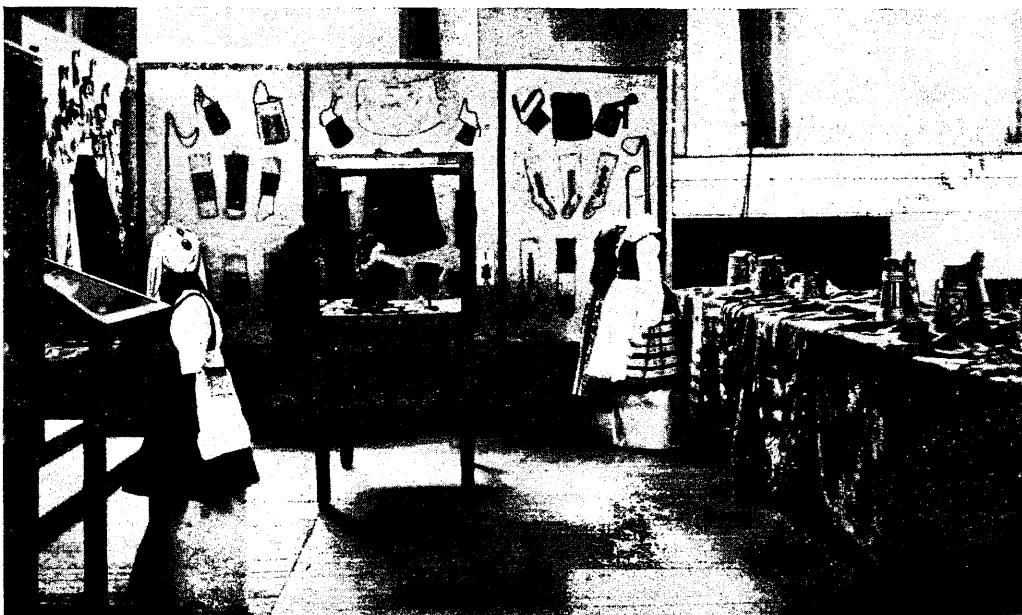
Ka muist välisestlasi said luua sõprussidemeid oma

kodumaaga, kuna saatuse tujud nende eluteed oli suunanud kaugemale oma isade maast.

Need isikud aga, kellel seni pole üldse olnud suhteid Eestiga, tõendavad, et olles tutvunud eesti rahvakunstiga kui rahva ühe olulisema teguriga, neile tundub, et Eesti ise pole neile seitsaadik mitte enam võõraks maaks.

Sellel ongi seletatav välisnäituste tähtsus rahvusvahelises läbikäimises, häade suhete loomises ja arendamises.

Olgu veel juure lisatud, et näituste korraldamine nii mitmes riigis võimaldati *ERM*-ile tänu meie härra Riigivanema, meie Haridus- ja Majandusministeeriumi ja vastavate välisriikide asutiste lahkele toetusele.

Eesti rahvakunstinäitus Berliinis 4.—11. jaan. 1930

Elmar Päss

Eesti Rahvaluule Arhiiv rahvusteadusliku uurimise keskusena

KUI 1927. a. suvel Jakob Hurda rahvaluule kogu asetati Helsingis laevale, et seda pika rännaku järele taas Maarjamaale tagasi tuua, siis oli nende käsikirjade senine hoidja prof. Kaarle Krohn oma kaliks saanud aineist lahkumisel pisarateni liigutatud (vaata pilt). Hurda käsikirja kogu Tartu toomisega oli alus pandud *Eesti Rahvaluule Arhiivile*. Arhiivi tegevuse juhtimiseks moodustati kolleegium, kuhu kuulusid Haridusministeeriumi esindaja dir. G. Ney, Ülikooli esindaja prof. H. Koppel, Filosoofia Teaduskonna esindaja prof. V. Anderson, *Eesti Rahva Muuseumi* esindaja prof. M. J. Eisen, hiljem dir. F. Leinbock, dr. Hurda käsik. pärijate esindaja dr. M. Hurt ja ERA-vi juhataja dr. O. Loorits. Esimene ERA-vi kolleegiumi koosolek peeti 24. sept. 1927. a. Lühikese aja jooksul paigutati ERA-vi rahvaluulelise käsikirjad, mis seni talletati mitmesugustes asutistes ja organisatsioonides, nagu *Tartu Ülikoolis* (prof. M. J. Eisen'i ja prof. W. Andersoni kogud), *Õpetatud Eesti Seltsis*, *Eestimaa Kirjanduse Seltsis* (Tallinnas), *Soome Kirjanduse Seltsis* (Helsingis), *Eesti Üliõpilaste Seltsis* (dr. O. Kallase algatatud päämiselt rahvaviiside ja -laulude kogu), *Eesti Kirjanduse Seltsis*, *Eesti Rahva Muuseumis*, *Tallinna Eesti Muuseumis*, *Akadeemilises Emakeele Seltsis*, *Akadeemilises Rahvaluule Seltsis* ja hiljemini asutatud *Eesti Kultuuriloolises Arhiivis*. Mõne aasta jooksul oli koondatud uurijaile hõlpsaks kasutamiseks tähtsamad rahvaluulelised käsikirjad niipaljustest asutistest ja see tänu praeguse ERA juhataja dr. Oskar Looritsa energilisele tegevusele.

Kõike kokku oli 1. jaan. a. 1931 320.065 lk. käsikirja ERA-s talle (vrd. joonis.). Käesoleval aastal on ERA-vi juure kogutud aineid umb. 10.000 lk. ümber.

Väljaspoole ERA-vi on jäänud seni kaks suuremat rahvaluule kogu: Samuel Sommeri spetsiaalselt setu rahvalaulude kogu Petseris, mis on 30.000 lk. suur, ja Vassili Randmetsa päämiselt uute laulude kogu

Tartus — ka 30.000 lk.¹⁾ Vähemast pisikogudest mainitagu siin vaid kolonel Siiri spetsiaalselt Võrumaa sõdurilaulude kogu Tallinnas ja kirjanik Ralf Rondi naljandite (esijoones rõvedate anekdootide) kogu Narvas — umbes 3000 lk. Eeloleva põhjal võime kindlasti väita, et rahvaluuleliste käsikirjade hulk, mida teaduslikult oleks võimalik kasutada eesti rahvaluule üksikasjale uurijal, ulatub vähemalt 400.000 lk-ni.

Mis oli ERA ülesanne? Koguda kõik rahvaluulelised käsikirjad, korraldada need teaduslikult aja nõuete kohaselt ja hõlbustada minimaalsuseni uurija vaeva üksiku eriaine hankimisel. Nende ülesannete täitmisel ongi ERA-vil tulnud kasutada nii oma kogemusi kui rahvusvaheliselt juba varemini tarvitatud süsteeme ja korraldusviisi. Seda tööd võime juba nüüd rõõmuga nautida (vrd. pilte ERA ürikuist, „kaks seinanurka“). Kui esialgu on ERA-vil veel mitmeid puudusi, näit. aine-registrite täielikkuse poolest: laulu ühe tüübi märkimine mitmesuguste eri nimedega jne., rohkesti veel seni teostatamata jäänud kavatsusi: laulukute nimestik ja pooleliolevaid ettevõtteid: üldine kopeering ning sellega ühenduses süsteemilt ideoloogiline usukommete register, siis eeltoodu teostamine on ainult aja küsimus ja on olemas majanduslikust olukorrast.

Tähtsaks ERA-vi ülesandeks on olnud rahvaluule järelkorjandus seal, kust seni on veel vähe teateid. Rahvaluule järelkorjandus teostati juba enne ERA-vi loomist otsesel Vabariigi ainelisel toetusel (vt. joonis EVR = Eesti Vabariigi kogu), kuid mitmesugustel põhjustel see ettevõtte ebaõnnestus. Praegust ERA-vi järelkorjandust on seni teostatud osalt *Eesti Rahva Muuseumi* ja *Eesti Kirjanduse Seltsi* kaudu, osalt arhiivi enese ametnike töö arvel. Senise järelkorjanduse kaudu, mis on toimetatud õpetatud üleskirjutajate ja vilunud muusikameeste kaastegevusel, on seni kogutud 41 köidet rahvaluule (vt. joonis. ERA = *Eesti Rahvaluule Arhiivi* kogu). Veel on kogutud, kuigi veel vähesel määral, Eestis asuvate muulaste (venelaste, rootslaste, juutide, leedulaste, ingerlaste, sakslaste, lätlaste ja mustlaste) rahvaluule kokku 12 köidet ja laulude mälestusalbumeid 76 vihku. Muulaste rahvaluule on esmajoones uurijaile määratu tähtsusega, kuna selle kaudu avaneb võimalusi rahvaluule levikut määrata ühelt rahvalt teise.

ERA-vi aineid on kasutatud nii kodu- kui välismaa teadlaste poolt. Mainitagu kodumaa kasutajaist kõigepealt üliõpilasi, kelle ülikooli õppeaineks on olnud rahvaluule. Siin on kirjutatud umbes 500 seminari harjutustööd ja 5 ülikooli diplomtööd. Osa arhiivi kasutajaid üliõpilasi on olnud teistelt erialadelt, kes oma õpinguiks või ülikooli auhinnatööks ERA-vi aineid on tarvitanud, nagu usuteaduse, eesti keele didaktilis-metoodilise seminari, läänemere-soome keelte, täheteaduse, loomaarstiteaduse ja kehakasvatuse instituudi üliõpilasi. Ülikooli õppejõududest mittelefolkloristest mainitagu metsateadlast prof. O. Danieli, loodusteadlast dr. G. Wilbergi ja arstiteadlast dr. med. O. Kuriksi. Kirjanikest on rahvaluule aineid siin kasutanud: G. Suits, J. Semper, H. Visnapuu, H. Raudsepp, J. Parijõgi, J. Jaik. Alatised arhiivi külalised on olnud ajakirjanikud siis, kui mõni kalendri-tähtpäev on lähenenud. Suuremaid tellimusi vanadest mängudest ja tantsudest on sooritanud asutised: *Estonia teater* ja *Ülemaaline Noorsoo Ühendus*, kuna omal arvel on kõige enam aineid

¹⁾ Mainimata on siin jäänud veel kaks teaduslikult suure väärtusega mitte-eesti rahvaluule kogu: Prof. W. Andersoni manuskriptid Minski juutidelt ja dr. O. Looritsa käsikirjad liivi rahvaluulest, mõlemad Tartus.

Hurda ja teiste rahvaluulekogud ERA-s

Eiseni ja muud vähemad rahvaluulekogud ERA-s

tellinud lektor V. Rida la Helsingist, Jakob Hurda rahvaluule kogumise ajaloo kirjutamiseks.

Välismaale on ERA-vist aineid saadetud: Soome, Rootsi, Norrassa, Inglismaale, Saksamaale, Hollandisse, Luksemburgi, Austriasse, Ungarisse, Rumeeniasse, Bulgaariasse, Jugoslaaviasse, Lätisse, Poolasse, Venemaale, Brasiiliasse ja Põhja-Ameerikasse.

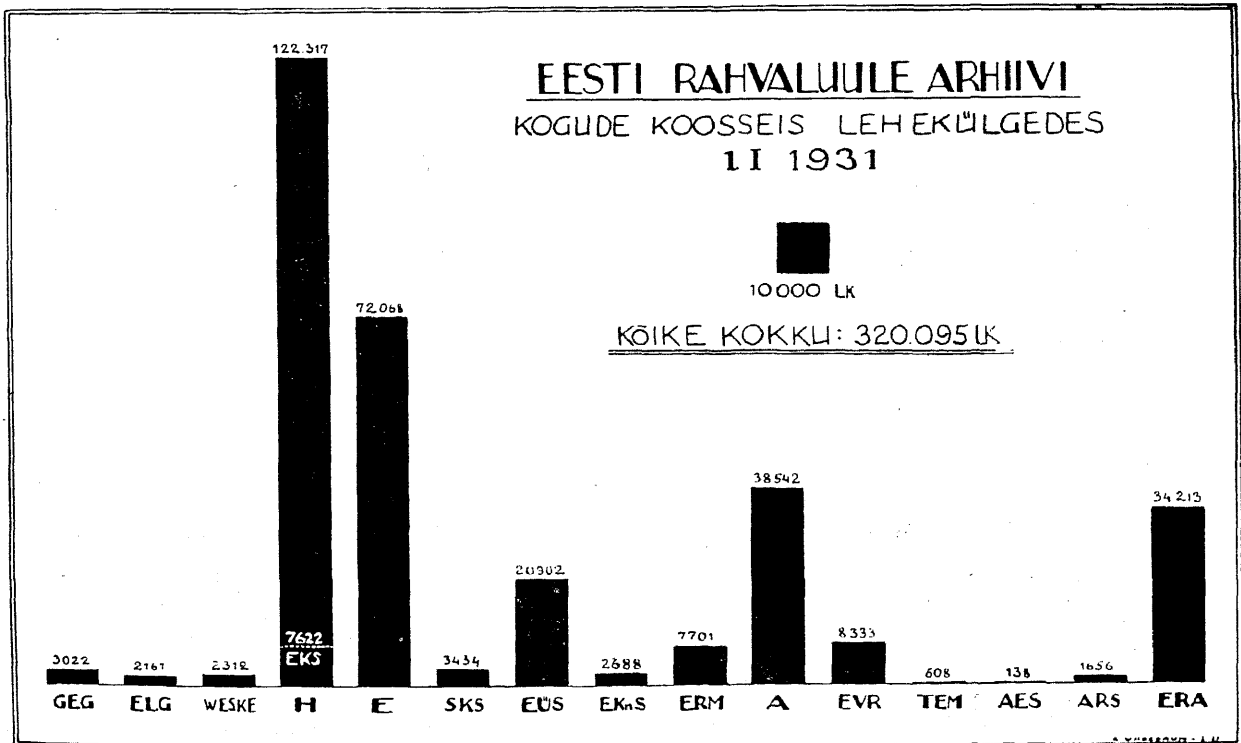
Välismaist suurim ERA-vi kasutaja on olnud Soome, kuna prof. I. Mansikka nõiasõnade uurimiseks ja mag. Virén lapseristimisest on siit saanud ainekoo-
piaid puuda viisi. Ka prof. K. Krohn on tundelaulude uurimistöö puhul ja prof. E. N. Setälä on siin lühikest aega töötanud. Teaduslikul otstarbel on ERA-vis töötanud 20 soome magistrit ja õpetlast. Nendest on kauemat aega stipendiaadina ise koo-
piaid valmistanud sügispidudest mag. Helmi Helminen, kuna hiljuti töötasid stipendiaatidena siin mag. Astrid Reponen

ja mag. Maiu Juvas, matuse- ja pulmakombeid kopeerides.

Teises järjekorras ERA-vi kasutamissohkuse poolest välismaist tulevad Rootsi ja Norra. Mainitagu siin Norra rahvaluule arhiivi juhatajat prof. Nils Lid'i, kes suurel viisil on tellinud endale aineid Peko-kultusest ja ka ise kohapääl töötanud.

Poolast töötab praegu ERA-vis dr. Kazimiera Zawistowicz, kopeerides pulmakombeid.

Linnulennulist ülevaadet kokku võttes on Eesti Rahvaluule Arhiiv seni olnud meie rahvusteadusliku uurimise keskkohaks. Vilgas töö on kestnud siin päevast päeva. Läheneva viieaastase tegevusjuubeliks ja ühtlasi eeskujulisima vanavara koguja dr. Jakob Hurda 25 a. surmapäevaks väljaantavas albumis leidub ERA-vi töö kohta üksikasjalisemaid ülevaateid.

Oskar Urgart

Eesti Bibliograafia Asutise 10-a. tegevuse puhul

Tagasi- ja edasivaateid

OSKAR URGART, EBA juhataja

1

SENI on langetatud raamatukogunduses päärõhk nii kogumises kui ka korraldamises raamatule. Tähelepanu fookuses on esimeses järjekorras raamat ja siis alles muud trükitooted.

Sellises olukorras on kannatanud eriti ajakirjandus — raamatute kõrval teine tähtsam osa trükisõnast. Tõsi küll, need meie raamatukogudest, mis trükiseaduse alusel saavad sundeksemplare kõigist trükitootest, seega siis ka ajalehtedest ja ajakirjadest, need on viimaste kogumise raskusist üle. Mis puutub aga ajakirjanduse korraldamisse kasutamiseks, siis püstitakse kõigis raamatukogudes eranditult vanade raamatukogunduse traditsioonides. Ajakirjad ja ajalehed korraldatakse neis kõidedena ning kartoteegi järele võib kasutaja selgusele jõuda ajalehe või ajakirja selle ja selle aastakäigu olemasolu kohta kogus, ei saa aga mingit ülevaadet sisust.

Viimaseil ajal on aga vahekorrd raamatuna ilmuva ja perioodiliselt ilmuva trükisõna vahel kõigis kultuurimais põhjalikult muutunud. Korduvalt on juhitud tähelepanu sellele, et ajakirjandus laiemas mõttes (ajalehed ja ajakirjad koos) on tõusnud raamatutega võrreldes juhtivale kohale. Vajadus ruttu reageerida, kiiresti teatavaks teha uurimise tulemusi, võimalikult palju ütelda väheses ruumis — kõik see on teinud nüüdisaja parimaks ja painduvaimaks sõnavõtupaigaks perioodika. Eriajakirjade hiilgav areng viimaseil aastakümneil tõendab nende tendentside maksusele pääsu kõige ilmekamalt. Eks ole näit. meilgi eriajakirjandus saanud asendamatuks raamatutega võrreldes ükskõik millisel alal. Tihtipäälle võiksime kõrvale jätta raamatuna ilmuvad teosed, kuna ajakirjade referaatide ja arvustuste kaudu saame neist niikuinii hädapäraseima ülevaate, ei milgi tingimusel aga vastavaid eriajakirju.

2

Varem või hiljem peavad ajakirjanduse tähtsuse tõusuga arvestama nii või teisiti ka raamatukogud ja tegema sellest praktilisi järeldusi. Muidugi tähendab nõue, et igale perioodikas leiduvale artiklile raamatukogus omistataks samavõrd tähelepanu kui seni igale eri

raamatule, suuri ümberkorraldusi kogu raamatukogunduse praktikas.

Selle nõude teostamine tähendaks kõigepäält töö kasvamist mitmevõrra senisega võrreldes ja muutuks seega meie praeguseis oludes võimatuks. Küll oleks aga teostamisvõimaluste piirides senisest veel suurema hoole osutamine vanema ajakirjanduse kogumises.

Praegu on meil ainult üks raamatukogu, mis evib võrdlemisi täieliku eesti ajakirjanduse osakonna, nimelt *Eesti Rahva Muuseumi arhiivraamatukogu*. Olukorda teistes on mainitud kogu juhataja R. Antik kujutanud tundetooniliselt *ERM*-i aastaraamatus VI, lk. 141—142: „Otse öudsena tundus, kui mõne aasta eest allakirjutanu... Tallinna ja Tartu raamatukogud läbi käies leidis seal vaid mõned üksikud, paremal juhul aga mõnedkümmend aastakäigud kuni iseseisvuseeni ilmunud eestikeelsest ajakirjandusest.“ Kuid ka *ERM*-i raamatukogus puudub kuni 1920. a. ilmunud ajakirjandusest umbes 10 protsenti.

Veel halvem on olukord balti-saksa ajakirjandusega, millest enam-vähemgi täielikku kogu ei leidu üheski raamatukogus. Ei teata isegi kuigi täpsalt, mis sel alal üldse on ilmunud. Sellest siis tuligi selline kurioosum, et terve ajajärk saksa-balti ajakirjanduse arengus — rootsiaegne perioodika — „*a v a s t a t i*“ alles kümmeaastat tagasi. See juhtum näitab väga ilmekalt, kui hädapärast vajame kogumise paralleelselt ülevaate andmist selle kohta, mis meil ajakirjanduse alal üldse on tehtud.

Teiste sõnadega: vajame niihästi balti-saksa kui ka eesti ajakirjanduse ajalugu. Tõsi küll, ei ole ju seegi ala olnud seni hoopis ilma uurijaita, tarvitseb vaid meele tuletada artikleid ja brošüüre P. Põllut, Prants'ult, Cederberg'ilt, Eckardt'ilt, Winkler'ilt, nende üksikuurimusi ja küsimuse käsitluskatseid terves ulatuses. Võib tuletada meele teisigi, kuid siiski viib olemasolevate käsitluste lehitsemine lugeja veel kindlamini veendumusele: meie ajakirjanduse ajaloo uurimine on kõigest hoolimata täiesti söödis ala!

3

Kui möödunud sajandi 80-ndate aastate lõpul *Eesti Üliõpilaste Seltsis* küpseks sai rahvusliku raamatukogu asutamise mõte, siis leidus sääl õnnelikul kombel ka küllalt ettenägelikkust ajakirjanduse kogumise ja säilitamise tähtsuse suhtes. Juba 1890. a. kirjutas *EÜS*-i kroonikas asja eestvõtja ja õhutaja O. Kallas raamatute kogumise vajadusest kõneldes ajalehtedegi kohta: „Kes võib Eesti rahva vaimu ja poliitika elu edenemist kirjutata, kui tal ajalehed käepärast ei ole?“

Sellest väikesest üliõpilasorganisatsiooni algatusest arenes hiljem *Eesti Rahva Muuseumile* üleantuna Eesti rahvuslik arhiivraamatukogu. Tänu õigal ajal alustatud tööle, võib selle ajakirjanduse osakondki olla nii täielik, nagu see praegu tegelikult on. Igatahes ei oleks paarikümmeaastat hiljem enam keegi suutnud kokku korjata laokilejäänud üksiknumbreist terviklikke aasta-komplekte.

Aga säalsamas *EÜS*-is võrsus ühes ajakirjandusekogu kasvamisega ja kasutamiskatsetega teinegi mõte: selgus tarvidus kasutamise hõlbustamiseks asuda ajalehtede ja ajakirjade sisuregistrite koostamisele. Mõtte teostamisele jõuti küll alles a. 1914, mil kogu oli juba üle antud *ERM*-ile ja asjahuvilisena kaasa oli suudetud tõmmata ka *Eesti Kirjanduse Selts*.

Kätejõudnud rahutud ajad ja ainealine kitsikus viisid küll kavatsuse teostamise laiemas ulatuses peagi soiku, kuid *EKS*-i tegevuskavasse see oli jäänud siiski pisima vähemalt tuleviku jaoks. Ja Vabadussõja lõppedes kerkiski küsimus sääl uuesti üles, nüüd juba paremate väljavaadete ainelises suhtes. Juleti isegi mõ-

telda ajakirjanduse sisunimestikkude koostamisest kaugemale, taheti asutada kõiki bibliograafilisi üritusi ühendav keskasutus Eestis. Ja ühes *ERM*-i ning Tartu Ülikooliga *EKS* leppiski kokku 1921. a. sügisel üsna laialiste sihtidega *Eesti Bibliograafia Asutise* asutamise asjus.

4

Kümme aastat tagasi 21. nov. 1921. a. pärast paar kuud kestnud ettevalmistusi algas *Eesti Bibliograafia Asutis* tegevust *ERM*-i raamatukogu juures J. Muide juhatusel.

Esialgse optimismis liig laialiselt määratud tööpiire tuli peagi kitsendada. Tuli kõrvale jätta meil ilmunud võorkeelne ajakirjandus (vähemalt esialgseks) ja piirduda ainult eestikeelse perioodikaga. Viimastest otsustati registreerida kõik eestiaineline materjal kuni kõige pisemate sõnumiteni. Veel hiljem osutus kava teostamine selleski ulatuses liig raskeks ning paariaastase tegevuse järele otsustati uuemaist lehtedest (XX sajand) jätta kõrvale ka suurem osa sõnummaterjalist ning piirduda peamiselt artiklitega.

Sedelitele väljakirjutatud materjali liigistamisel võeti aluseks rahvusvaheline Brüssel-Dewey' kümnend-süsteem, mis muuseas on olnud eeskujuks ka meie rahvaraamatukogude liigituskava kokkuseadmisel. Äärmiselt paindub kümnenduhandete jaotuste moodustamise võimalusega, on see süsteem perioodika bibliografeerimisel eriti sobiv, arvestades ajakirjanduse leiduva materjali mitmekesisusega ja rohkusega. Seejuures on Brüssel-Dewey liigitus oma ülesehituse põhimõtete poolest õige lihtne ning seetõttu üldjoontes võrdlemisi kergesti omandatav.

Artiklite registreerimisel valminud sedelkaartidest moodustati neli erikataloogi: 1) süstemaatiline pääkataloog, 2) autorite-register, 3) asutiste- ja isikute-register ja 4) topograafiline (kodumaaliste kohanimed) kataloog, mis võimaldavad soovitud materjali leidmise küsimusele õige mitmest vaatevinklist lähenedes.

Kõigepealt asuti möödunud sajandi ajakirjanduse läbitöötamisele ja kuni selle sajandi viimse aastakümne lehtedeni arenes töö õige jõudsalt. Siis tekitas aga materjali rohkus juba teatavaid raskusi ning nende tõttu on sel ajavahemikul (1891—1900) ilmunud perioodika bibliografeerimises praeguseni mõnevõrra auke. Üldiselt on siiski ülevaade XIX sajandi lehtedest võrdlemisi täielik.

Kahjuks ei saa sama ütelda uuemast ajast. Küll on sellestki ajajärgust läbi töötatud enam-vähem kõik üldisema ilme ja tähtsusega ajakirjad, ajalehti aga juba juhuslikumalt: tihedamini kuni esimese revolutsioonini, kuid säält edasi kuni teise revolutsioonini veelgi vähem — ainult *Postimees*. Kasutamisel aga ongi huvi tuntuks eeskätt läinud sajandi materjali vastu ning seega on

õigustatud raskuspunkti langemine töös vanemale ajakirjandusele.

Käesoleva aasta alguseni oli üldse läbi võetud 341 aastakäiku ajalehti ja ajakirju, s. o. umbes $\frac{1}{10}$ kogu eesti perioodikast. Et aga bibliografeeritud on kõigepealt just suuremaid lehti, siis on tegelikult läbi töötatud kaugelt rohkem kui $\frac{1}{10}$. Bibliografeeritud lehtedest oli registreeritud umbes 200.000 kirjutist ümarguselt 420.500 sedelile.

Töö esimesil aastail võrdlemisi lähedais ainelisis tingimuses paistis kogu materjali järelbibliografeerimine olevat täiesti läbiviidav, kuid toetuste juhuslikumaks muutumine ja selle tagajärjel koosseisu pidev kokkutõmbamine (üldse üle 50%) on viinud nii kaugemale, et praegusel hetkel on juurekasv suurem kui jõutakse läbi töötada. Nii on siis väljavaateid praeguse tööjõuga toime tulla ainult teatava väljavaliku piirides.

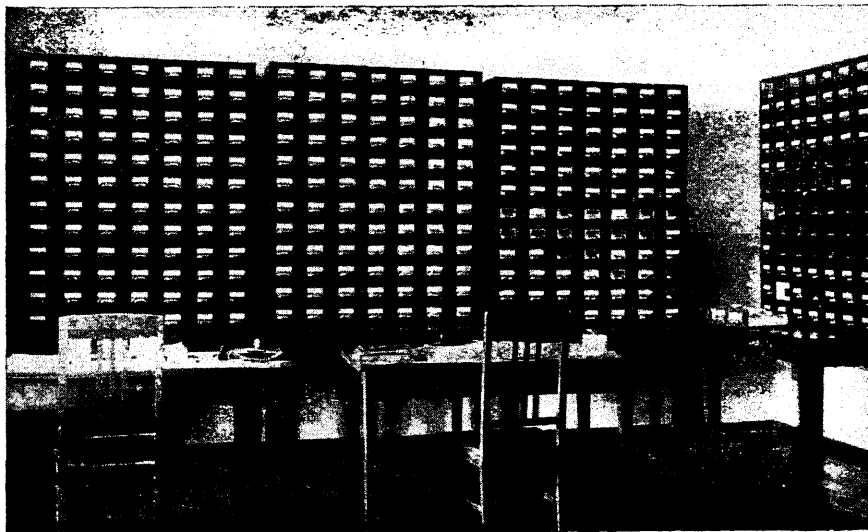
5

Osa sellest tööst, mis ette nähtud *Eesti Bibliograafia Asutise* töökavas, võiks ja peakski langema ajakirjanduse enese kanda. Igatahes ei oleks see mitte ainult *Bibliograafia Asutise* ja ajakirjandust kasutava publiku, vaid samal määral ka perioodilise väljaande end huvides. Pikemt aega ilmunud ja läbilöönud ajakirjadele ei ole 5 või 10 aastakäigu sisustiku ülevaate andmine mitte ainult väliseks kohustuseks, vaid see oleks samal ajal mõjusaks reklaamiks ka ajakirjale endale.

Enamik meie rohkearvulistest eriajakirjadest võivad neil aastail vaadata tagasi oma 10-a. tegevusele. Ei oleks midagi paremat, kui tagasivaadet möödunud tegevusele teostada kümne aastakäigu bibliograafia kaudu. Eeskuju selleks on juba antudki. Nimelt ilmus möödunud kevadel J. Metsa ja E. Rogeri koostatuna selline ülevaade põllumajandusliku ajakirja *Agronomia* kümne aastakäigu (1921—1930) kohta ja tulemas on teisigi. Vähemalt *Eesti Kirjandus* on selle ülesande samuti teostanud ja 1906.—1930. a. bibliograafiline ülevaade võib peatselt ilmuda.

Isegi ajalehed võiksid kasutamise hõlbustamiseks ühteist teha. Nii näit. oleks suuremate raskusteta teostatav tähtsamate kirjutiste loetelu iga numbril esimesel leheküljel. Nii mõnigi leht on seda varemni teinudki, mõnel pool teevad seda paljud lehed praegugi. Tungivalt on selle kombe tarvituselevõttu soovitanud kõigile lehtedele aastat viisteist tagasi Joh. Aavik. Kahjuks ei olnud sel soovitusel tagajärgi.

Kui need paar ettepanekut leiaksid teostamist kas või osaliseltki, oleks sellest palju kasu meie teaduslikus uurimises ja teataval määral kergendaks see ka *Eesti Bibliograafia Asutise* tööd, vabastades tööjõudu muude hädalisemate ülesannete jaoks.

Osa sedelkappe
EBA-s

Helmi Kleis

Eesti Kultuurilooline Arhiiv

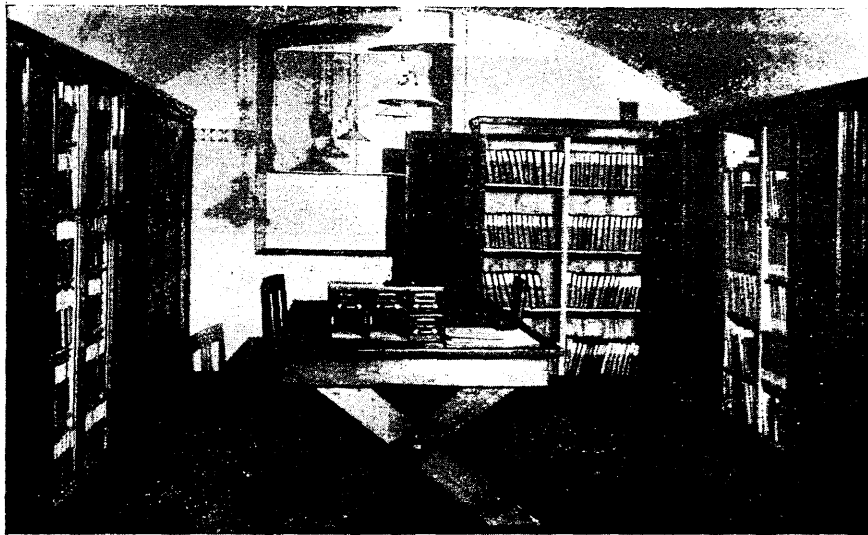

HELMI KLEIS, EKLA juhataja

Mõne teise asutise hulgas on nii *Eesti Kirjanduse Selts* (*E. K. S.*) kui *Eesti rahva Muuseum* (*E. R. M.*) juba pikema aja kestel kogunud eraarhivaale: tegelaste kirju, käsikirju jne., seltside ja eraasutiste protokolle, kirju jne.

Üksikult asuti ka juba varemalt oma kogude korraldamisele; nii rakendas *E. K. S.* seks pidevalt ametisse eritööjõude 1926. a-st päle. — Et eraarhivaale koguda süstemaatilisel, neid alal hoida ja korraldada võimalikult otstarbekohaselt ja nende uurimist soodustada tekkiski mõte juba moodustunud kogud liita. Kui nim. 1928. a. kevadel *E. K. S.* pöördus *E. R. M.*-i poole ettepanekuga oma kultuurajaloolised arhiivmaterjalid hoiuldada *E. K. S.*-i arhiivi, siis pooldas *R. R. M.*-i juhatus eesti kultuurilooliste arhivaalide koondamist ja korraldamist võimalikult ühes kohas, soovis aga ühtlasi asja suurema edu pärast *Eesti Kultuuriloolise Arhiivi* (*E. K. L. A.*), loomise ja korraldamise küsimust asetada laiemale alusele, juure kutsudes ka teisi seltsi ja asutisi, kelle huvide piirkonda käib säärase materjali kogumine. Aprilli alul 1928 pöörduski *E. R. M.* omalt poolt *E. K. S.*-i, *Akad. Ajaloo-Seltsi*, *Akad. Kirjandusühingu*, *Tartu Ülikooli Raamatukogu* ja *Õpetatud Eesti Seltsi* poole ettepanekuga saata oma esindajad nõupidamisele *E. K. L. A.* asutamiseks. Kolm alul mainitud reageerisid sellele ettepanekule jaatavalt. Peeti siis esindajate koosolekuid, töötati välja ajutine kodukord, nimetati asutatava arhiivi juhtimiseks ette nähtud kolleegiumi liikmed ja 16. IV 1929 pidas *E. K. L. A.* kolleegium oma esimese koosoleku. Kolleegiumi liikmeiks on olnud *E. K. S.*-i poolt rektor J. Köpp, kes kogu aja on olnud ka kolleegiumi esimeheks, ja prof. H. Kruus, *E. R. M.*-i ühisuse poolt prof. M. J. Eisen, hiljem dots. H. Sepp kolleegiumi abiesimehena ja *E. R. M.*-i arhiivraamatukogu juhataja R. Antik, sihtasutus *E. R. M.*-ilt prof. H. Koppel ja dir. F. Leinbock, *Akad. Ajaloo-Seltsi* poolt prof. P. Treiberg ja *Akad. Kirjandusühingu* poolt M. Lepik. — Kolleegiumi ülesandeks on: Arhivaale koguda, valvata nende alalhoidmise, korraldamise ja kasutamise, võimaluse korral ka trükkis avaldamise eest, hankida arhiivi ülalpidamiseks vajalised summad, koostada eelarved ja aruanded, valida tööjõud. Kolleegium on m. s. välja töötanud *E. K. L. A.* ajutised kasutamise määrused ja

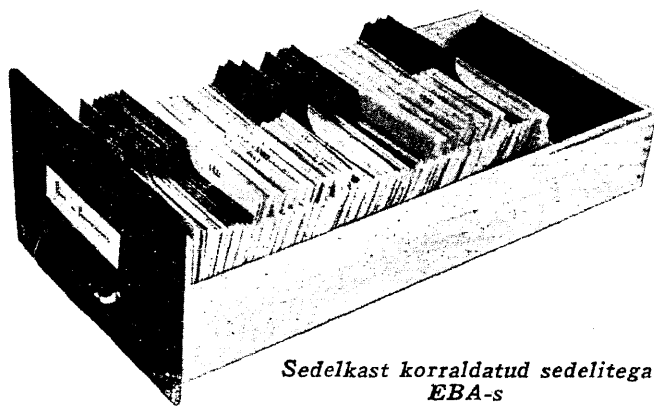
E. K. L. A.-sse hoiuldamise korra. — *E. K. L. A.* asub *E. R. M.*-i juures, ja tal on kasutada *E. R. M.*-i Arhiivraamatukogu majas tulekindel hoiuruum ja töötamisruum. *E. R. M.*-i sihtasutiseks muutumise puhul on praegu käsil sihtasutise ja arhiivi vahekorra küsimuste lähem väljatöötamine. — *E. K. L. A.* esmajärguliseks ülesandeks on eraarhivaalide koondamine. Selleks avaldatakse üleskutseid ajalehis ja pöördutakse ringkirjaliselt vastavate isikute ja asutiste poole. Esmajärjekorras püütakse selgusele jõuda surnud tegelaste ja likvideerunud eraasutiste ja seltside arhiivide suhtes, kas ja kus nad säilinud ja võimalusi leida nende *E. K. L. A.*-sse saamiseks. Surnud tegelaste arhiivest puuduvad. *E. K. L. A.*-s veel näit. A. Adamsoni, J. Bergmanni, V. Eisenschmidt, K. A. Hermann, R. Kalda, A. Kitzbergi, J. Kurriku, J. Kõrvi, M. Lipu, J. Luiga, C. M. Niggoli, P. Põllu, J. Raamoti, J. Poska, H. Treffneri, A. Weizenbergi, J. Vilmsi j. t. kogud; osalt on olemasolevad kogud väga puudulikud, näit. C. R. Jakobsoni j. t.; samuti on eraasutiste ja seltside arhiivest vaid üksikud *E. K. L. A.*-s olemas. Selles arhivaalide koondamistöös on selgunud kurbi tõsiasi: nii mõnedki kirjakogud on kas kadunud, hävinud või omaniku enese poolt hävitatud, põletatud. Suureks raskuseks on ka, et surnud tegelaste omaksed j. t., kelle omanduses nende kirjakogud nüüd on, ei evi sageli küllaldaselt määral arusaamist ja respekti kadunud tegelaste kirjakogude väärtuse suhtes või jälle kardavad neid uurimisele kättesaadavaks teha. See omast kohast rõhutab vajadust pöörduda praegu elavate ja tegutsevate, esijoones muidugi vanemate tegelaste ja asutiste poole ettepanekuga oma arhiivid kas kohe või edaspidiseks arhiivile lubada, millele on ka vastutulekut leitud. Seejuures peetakse silmas ka vähemtähtsaid tegelasi, kes isiklikult ehk suuremat tähtsust ei oma, kuid on olnud kokkupuutes rohkem tähtsate tegelastega ja ettevõtetega, evivad nende kirju või mälestisi neist. Üldiselt kasvab *E. K. L. A.* kinkide, hoiuste (depositsioonide) ja ostude teel. Võimaluste piires arvestatakse hoiuldajate soove materjalide korraldamise ja kasutamise suhtes: nii võib arhivaalid teatavaks ajaks salajaseks jätta, need alles hiljemini uurimiseks avada j. m. — Mis puutub *E. K. L. A.* arhivaalide korraldamistöösse, siis (nii *E. K. S.*-i, *E. R. M.*-i, *Akad. Ajaloo-Seltsi*, *Haridusministeeriumi* j. t. omad) säilitatakse ja korraldatakse igauks eraldi ja lahus *E. K. L. A.* enda põhikogust. Igal hoiusel on oma jooksev numeratsioon ja omaette isikute, asutiste j. t. kogud. Arhivaalid paigutatakse mappidesse või köidetesse. *E. K. L. A.*-sse on ta paariaastase tegevuse kestel koondunud ligi miljonile hektajeline Eesti tegelaste ja eratevõtete arhivaalide kogu, mis on määratu suure väärtusega eriti Eesti hilisema aja- ning kultuurloo uurimisele, nagu sellest selget tunnustust annavad juba senisedki uurimistöö tulemused, ehk küll töö küllaltki tõkestatud on olnud arhiivi võrdlemisi algelise seisukorra tõttu; siinkohal Eesti hilisema aja- ning kultuurloo uurimisele, nagu sel võib muidugi vaid viidata neile uurimisvõimalustele, mida arhiiv pakub. Ja järgnevas loeteldud nimed sageli ei vajagi lähemat selgitamist nende isikute tähenduse ja ulatavuse suhtes Eesti ajaloo, samuti kui ei vaja rõhutamist, et see arhiivmaterjal on sageli palju intiimsem, otsesem, huvitavam, kui ametlikud arhivaalid. Esmajoones peab tähendama, et kuigi arhiiv kannab *Eesti Kultuuriloolise Arhiivi* nime, see siiski küllaldaselt täpselt ei määritle arhiivis leiduvat ainekku. Esitaks pole sija muidugi mitte koondatud kõike Eesti kultuurloole tähtsat arhiivmaterjal, vaid seda leidub meie teisteski arhiivis; teistest küljest leidub siin siiski ka materjali, mis ei mahu kultuurloo alla kitsamas mõistes, vaid on väärtuslik Eesti poliitilisele, majandus- õigus- jne. ajaloole, Eesti ajaloole üldse. *E. K. L. A.* materjalide peatunnuseks on, et nad on eraarhivaalid, seejuures kaaluvas ena-

Eesti Kultuurilooline Arhiiv

muses, tõsi küll, kultuurilooliselt väärtuslikud. Möödudes Akad. Ajaloo-Seltsi (ajaloo traditsiooni kogud), Haridusministeeriumi (Fr. R. Kreutzwaldi materjale), Eesti Rahvaluule Arhiivi (M. J. Eiseni kirjavahetus) j. t. hoiustest, mis võrdlemisi väikesed, on veidi suurem praegu E. K. L. A. põhikogu ja siis suuruselt ning väärtuselt umb. võrdsed E. K. S-i ja E. R. M-i kogud. E. K. L. A. põhikogus tuleks esmajoones mainida ostuteel omandatud A. Grenzsteini kogu (umb. 18 köidet), mis koosneb A. Grenzsteini Kirjakogust ja muist mainitu ja Oleviku pabereist. Teatavasti korraldas A. Grenzstein Eesti ajaloo materjalide kogumise, mis sarnleb hilisemal ajal E. K. S-i ja Akad. Ajaloo-Seltsi poolt süstemaatiliselt läbiviidud ajaloo aimestiku kogumisele. Pääle A. Grenzsteini kogu leidub E. K. L. A. põhikogus veel M. J. Eiseni (eriti Eesti Aleksandri koolist), M. Kampmanni, L. Suburgi, Eesti Kirjameeste Seltsi materjale, Soome arhiivest tehtud Fr. R. Faehlmanni ja Fr. R. Kreutzwaldi kirjade koopiaid ja fotostaate, J. Järve originaalkäsikirju, E. Rosenthali annetatud J. Bergmanni, J. Hurda, E. Jannseni, J. V. Jannseni, J. Krohni j. t. kirju j. m., G. Vilbergi poolt annetatud A. Saali j. t. kohta käivaid materjale j. m. — E. R. M-i suur kogu (R. Antiku andmete järele umb. 400.000 lk.) on osalt korraldatud, osalt veel korraldamata. Viimaste materjalide hulgas leidub suurem kogu käsikirju, niihästi vanu kui uuemaid, mis kirjandusloolaste kõrval ka eesti keele uurijaile pakuvad erilist huvi, dokumente 16. s. ja hilisemaid, A. Viera kogu, Jannseni perekonna kinnipitseritud materjale, Oleviku, Eesti Postimehe, Postimehe, mitme sise- ja välis-Eesti Seltsi pabereid, m. s. karskusseltside, Eesti Kirjameeste Seltsi, E. K. S-i, Eesti Nooresoo Kasvatuse Seltsi, siis E. R. M-i, Eesti Aleksandri kooli, vennaskoguduste, Eesti Rahvameelse Eduerakonna, üliõpilasorganisatsioonide ja paljude teiste materjale. Suur osa siin leiduvaist ja eelpool loendamatuist arhivaalidest ei kuulu oma iseloomult E. K. L. A-sse ja antakse vististi üle Riigi Keskarhiivile. E. R. M-i korraldatud osas leidub suurem kogu käsikirju kirjandusloolise, keeleteadusliku ja omalt sisult ajaloolise j. m. huviga, J. Jungi, H. Rosenthali (siin ka J. V. Jannseni ja Koidula osa) ja A. Veberi kogud, osa J. Hurda, O. Kalda, K. Koppeli, V. Reimani ja J. Tõnissoni kogudest j. m. — E. K. S-i kogudest väärivad mainimist J. Adamsoni, H. Henno, J. Hurda, C. R. Jakobsoni, J. Järve, J. Jõgeveri, Koidula, Fr. R. Kreutzwaldi, J. Kunderi, J. Köleri, P. Oru, V. Reimani, A. Saali, J. Speegi, P. Speegi, L. Suburgi, M. Veske, Eesti Aleksandri Kooli, Eesti Kirjameeste Seltsi, E. R. S-i, Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi, E. K. S-i käsikirjade ja stipendiaatide aruannete kogud, Segakogu, Väikekogud, koopia kogu j. m. — E. K. L. A. kasutajaiks on uurijate,

päämiselt ajaloolaste, kirjandusloolaste, keele- ja rahvaluule uurijate kõrval olnud eriti ka üliõpilased ajaloo ja kirjandusloo seminaridest. Uurimisaladest seisavad seni esikohal J. Hurda ja Fr. R. Kreutzwaldi elu ning tegevus, ärkamisaja üksikud küsimused, eraldi Eesti Aleksandri kool ja Eesti Kirjameeste Selts, siis veneusu liikumine, 1905. a.; pääle selle muidugi hulk teisi küsimusi. — Võib ütelda kindlasti, nagu see ka esitatust vististi on selgunud, et Eesti ajaloo, esmajoones Eesti kultuurloolise käsitlemine möödunud sajandi keskelt alates, vähesel määral ka varem, pole tänapäev võimalik ilma E. K. L. A-ta, seda palju enam muidugi tulevikus, kui arhiiv täieneb ja uurimiseks röhkem korda seatakse.

Sedelkast korraldatud sedelitega EBA-s

Kiirkiri rahva sekka

Akadeemilise Emakeele Seltsi juures töötava Kiirkirja Toimkonna töökoosolekul otsustati üksmeelselt intensiivsemalt propageerida kiirkirja tähtsust ja tutvustada laiemaid rahvahulki kiirkirja praeguse seisundiga välismail ja meil. Otsustati leida võimalusi mõnes loetavamas ajakirjas ja ajalehes, näit. Postimehes ja Olionis, kiirkirjanurga avamiseks, kus järjekindlalt saaks avaldada andmeid stenograafilise liikumise kohta ning õhutada kiirkirja harrastamisele laiemaid hulki. Esmajoones otsustati avaldada väljavõtteid M. Lubi poolt Linnade sekretäre.päeval 17. okt. l. a. ette kantud referaadist, kus on lühidalt näidatud stenograafia praktiline kasu ja antud mõningaid andmeid stenograafia ajaloolise arenemise ja praeguse levingu kohta. Teatavasti asus nim. koosolek seisukohale, et tuleb suuremat rõhku panna kiirkirja tarvituselevõtule omavalitsuste asutistes.

Arvi Järventaus

Pastor Poutala katsumistee

Arvi Järventaus on tuntuimaid soome romaanikirjanikke. Isikliku kokkupuute tulemusena on nüüd temalt üle lahe saanud „Olionile“ — novell. Tõlke on lahkesti teinud M. Lepik. T o i m.

PASTOR Poutala oli kirjanik — luuletaja, võiksime kergesti ütelda. Muusad hõljusid tema ümber meelsamini kui Pühavaimu tuvikesed. Kuid — teeksime talle ülekohtu, kui viimaks mainitud asjaolu väga väikeseks peaksime: ta jutlustas ka ja mõnikord päris südame küllusest, kuigi ta jutlused olidki täis igasugu luulelisi käändusid ja võrdlusi. Teisiti üteldes, ta oli luuletaja kantsliski seistes. Rõhkem kogu asjast see külg meid ei huvitagi. Ütleme ainult, et pastor Poutala palju kordi tundis otsust valu, kui kirjanikud-sõbrad ei võtnud tõsiselt ta õpetajaametit: neile oli ta ennekõike luuletaja — ega hoopiski vilets. Ta õpetajaametile nad sülgasid.

Kuid pastor Poutala oli teisel arvamisel, ta oleks soovinnud, et sõbrad oleksid märganud, et ta oli mees, keda Issand toetas — toetas ikka, kui oli küsimuses Tema igikestev au.

„Ei sina julge napsi võtta... oled papp,“ — norisid kaaslased. Ja pastor Poutala pidi tunnustama, et ta ses küsimuses oli luuletajate-sõpradega eri arvamisel: ta ei joonud. Tema arvates viin rikkus inimest, ja eriti kirjanikul oli hädaohtlik mängida sellega. Kuid see, et ta karskuse põhjuseks peeti ta pastori-ametit, vihastas teda mitu korda päris ägedasti ja ta mõtles, kas ta kuidagi erilisel viisil ei saaks just pastorina näidata oma jõudu nende lõbusate vennikeste keskel, kelle seltsis ta muidu nii meelsasti istus. Ta palus jõudu selleks, palvetas paljalt ja hardalt, arvates lõppeks leidnuvat vahendi.

Ta oli kord lugenud ühest katoliku naispühakust, kes teel Kristuse hauale oli andunud maantee-hulgustele: ta muretses nii raha, et saabuda Pühale hauale. Ja imelik: ta hing püsis puhtana, kuigi keha oli häbistatud. Issand kinnitas ta usku ega ta tegu pandud talle patuks. Kogu rooma-katoliku maailm tundis ta kuritegu, kuid — arvesse võttes ta hinge tulisust ja puhtust oli ta siiski tõstetud pühakute hulka. See lugu oli pastor Poutalasse sügavasti mõjunud.

Istuti jälle „Tosca“ restoraanis, tuttavas, koduses kabinetis, kuhu võõrastele oli sissepääs keelatud. Koos oli tuttav seltskond: kirjanikud Jussi Lepola, Aadam Viinikainen, Kaiku Kipinä ja Pekka Piennar. Whisky toodi lauale — whisky ja seltersit tosinakaupa. Pastor Poutala tellis teed.

— Nii, nii, — naeris Jussi Lepola. — Poutala on tubli mees, kuid ta ei julge whisky juua.

Siisap see idee sähvatas pastor Poutala pääs. Talle tuli meele katoliku naispühak ja ta otsustas seltsimeestele näidata, et ta on mees, keda Issand toetab.

Tõugates kõrvale tee, mis kelner oli parajasti ta ette asetanud, ta kamasand lühidalt:

— Üks whisky lisaks!

Seltskond vaatles teda kaua, kole tõsiselt. Mis — üks klaas whisky? Kas mõtles Poutala siis tõesti —? — Noh sa oled siiski mees! — hüüdis Pekka Piennar, noormees, kes harrastas modernismi. Ta muide jäi palju, kuid — käitus ikka nagu džentelmen.

Pastor Poutala pani käed laua all risti. Ta palus jõudu algava kangelasliku etenduse jaoks. Ta tahtis olla mees, keda Issand toetas siis, kui oli küsimuses Tema igikestev au.

Ta oli väga imelikus hingelises seisundis. Ühest küljest püüdis tekkida kahtlus, kas see polnud pilkamine, Jumala pilkamine. Kuid teisest küljest jälle tundus, et ta pidi see ainus kord näitama, näitama neile sõpradele, mis mees ta oli. Mõistku Jumal teda õieti — vaadaku ainult ta siirast soovi olla pastor. Nüüd ei olnud küsimus luuletaja Poutalast, oli ainult küsimus sellest,

kuidas pastor Poutala pääseb võitlusest, mis nüüd pidi algama. See oli nagu hukatuse kuristikku astumine.

— Ära vaata ringi! — kuulis ta Aadam Viinikaise ütlevat Kipinäle. — Kalla ainult klaasi ja siis seltersit sekka.

Pastor Poutalale tuli meele muinasjutt, kus kangelane selleks, et jõuda sihile, ei tohtinud vaadata kõrvale. Tuhat valu ja surma ähvardab teda igast küljest. Kuid — munasjutu kangelane vahtis ainult pääsihti, hoolimata ümber määratsevaist mitmesugustest peletistest — ja jõudis päralt.

Pastor Poutala vahtis klaasi, kuhu Kaiku Kipinä parajasti kallask whisky. Oo... tubli lonksu kallask see sinna! Kuid pastor Poutala on tõsine kui sein. Ta on alanud katsumisteed.

Lõbus jutukõmin kostab laua ümber. Luuletajad olid sattunud oma lemmiktööle. Whiskyklaasid tõusid aina ühtepuhku. Mõned jõid kiiresti, nende hulgas pastor Poutala. Talle tundus, nagu mingi imelik võõras jõud kihutaks teda edasi.

— Terviseks, Poutala! Terviseks! — kajask ringi. Igauks tahtis temaga kokku lüüa. Nüüd alles nähti imet, kui papp... soo, poisid, seda sõna ei ütelda siit pärale enam kergemeelselt, vaid aus-tusega...

Jussi Lepola oli juba kõvasti joonud. Temast öeldi, et ta juba esimese whiskyklaasi järele oli valmis. Palju ta nüüd oli joonud — seda pastor Poutala ei võinud ütelda, kuid — otsustades ta õkitava jutu järele — oli neid vähemalt viis. Tal endal oli ka kohe viies joodud. Ja samas valmistus Kaiku Kipinä talle kuendat kallama.

— See on hästi, poja! Näita neile, et oled tõsine iisraelimees...

„Issand, anna oma sulasele jõudu, et ta suudaks näidata neile vilistidele, et Sina oled vägev...“ — ohkask pastor Poutala endamisi.

Tal oli palav, kohutavalt palav. Ühtelugu pidi pühkima higi laubalt. Whisky hakkask mõjuma. Seinal ripuvad pildid hakkasid nii kenasti kõikumama. Luuletaja Kipinä laup muutusk üha kõrgemaks. See oli kui võimas kuppel... ja selle all pilkusk paar kiirgavat tähte: luuletaja silmad. „See on purjusolek, joovastus,“ — mõtles pastor Poutala ja tundis vastikusetunnet südame all. Mis — kui kõik tuleb tagasi välja? Issand Jumal! Seda ei tohi juhtuda! Siis oleks juhtunud temaga hirmusk õnnetus, ja tema Issanda au jääks kaitsmata...

Ta lonksask klaasi põhjani tühjaks nii ruttu kui vähegi jõudis, ja tundis mõnuskat kõditusk meelekohtadel. Puh, milline kohin käis tal pääs — päriselt nagu sääl oleks midagi keedetud! Kõrvad ajasid pilli, ja keha tahtis jääda lõdvaks. Kuid pastor Poutala palvetask endamisi:

„Issand, nagu Sina lasksid päikesel paista Kiibeonisk ja kuul Ajaloni orusk, et Joosua, Sinu sulane, lööks vaenlase enne õõ tulekut, niisamuti aita minu mõtteid pidada selgeina ja kätt tugevana kuni hommikuni, Issand...“

Lärm ta ümber kasvas. Jussi Lepola kanti sohvale. Ta oli juba „valmis“. Kahvatuna, suud veidi viltu kis-kudes ta lamas sääl, ja vasak käsi rippusk lõdvalt üle näo. Pastor Poutala meesk vilksask mõte Taaveti kaebelau-lust: miks on kangelased langenud mäetippudel...? Tema Johan Fredrik Poutala, pidi lõpuni vastu pidama...

— Imelik meesk! Kas sa ei jäägi purju! Sul on hää kõht!

„Kõht“ — mõtles Poutala. Kõht oli nüüd hoopisk kõrvaline asi. See ei tulnud seekord küsimusk. Tõsi, sinna voolask see uimastav jook, kuid — see ei suutnud sääl oma tavalist füsioloogilist ülesannet täita. Kõht oli ainult „lähikäigu-maa“ — nagu soomlastele Eesti — kahju küll. Temagi, pastor Johan Fredrik Poutala, oli käinud paar korda Ungaris ja sõitnud Eestist läbi. See ei olnud õige, oli kahtlemata ebaõige. Soomlased peaksid

võtma Eestit päris tõsiselt. Ta oleks tahtnud hakata seda küsimust käsitlema, kui Pekka Piennar korraga kargas püsti ja hakkas pidama kõnet.

Ta kõneles noortest ja nende harrastustest. Noored ei vajavat vanemate nõuandeid. See otse haavavat neid, kui peavad küsima midagi... midagi noh nii vanadelt... midagi muud kui: „palju on kell?“

Kaiku Kipinä mängis uuriketiga. Ta silmad pilgutasid tavalisest tihedamini. Teda ilmselt vihastas Piennari kõne. Kuid pastor Poutala oli tõmmanud taskust uuri ja vastas kangekaelse suuga:

— Viisteist minutit nelja pääl — hommikul.

— Tubli, Poutala! Päris tubli! Istu Piennar, istu, ära raiska aega habeme sasimiseks (kuigi sul veel habet ei olegi!) — vaid joo!

See oli pastor Poutala, kes seda viimast nõu andis. Ta silmad põlesid. Too noormeest oli kord upsakalt keeldunud temaga koos samasse lauda istumast. Mis põhjusel? Kes teab — kuid ilmselt sellepärast, et tema, Poutala, oli Piennari arvates ainult edev kõhkleja ja kakskümmend viis aastat vanem. Nüüd oli Piennar teinud lähemat tutvust ja sõbrustas hoolsasti temaga.

Pastor naeratas. Ta pää püüdis langeda rinnale, kuid samas meenus talle ta enda kutsumus. Ei — ta pidi vilistide keskel võitlema oma võitluse lõpuni. Kunagi ei saaks Taavetist isamaa äraandjat. Ei! Ta istus siin Dagoni templis, võttes osa sellest paganate peost. Kuid vilistide maa viinad ei tumestanud ta pääd ega nõdrustanud ta käsivart.

— Poja! — ütles ta, hakates Piennari käsivarrest kinni. — Kas hakkad juba nõrkema? Tea, et alkoholi valitsetakse vaimujõuga!

Noor luuletaja pilgutas sõbralikult silmi ja tõstis klaasi huulte.

— See lohutab mind, — ütles ta natuke mamslikult.

Pastor Poutala naeratas, nagu leerilaps oleks annud talle halva vastuse. Küllap ta tundis sääraseid ärplejaid... sääraseid poseerijaid, kelle kogu tähelepanu koondus ainult neile endile. Iga liigutus järele mõeldud, iga sõna ja hääle rõhutus... teater, rumalus, lapsekingis käimine! Mis nad teadsid elu tõelisest võitlusest, kui suure perekonna isal tuli võidelda läbisaamise pärast. Naine haige, lapsed sarlakis, vekslid läksid protesti — vekslid, teiste aitamiseks antud — isa ise, kirjanik, pooliti haige — kohutavad kõhukrampid — ja pidi kirjutama humoristlikult — humoristlikult, seda sätendavamalt, mida valusam oli sisemuses! Hm! — Küllap tema, pastor Poutala, seda teadis!

Oli juba hiline õö. Kaks teistki sõpra — nende hulgas Piennar — olid vajunud laua alla. Neid oli järele veel vaid kaks — Kaiku Kipinä ja tema, Poutala. Unine kelner tuli sisse, vaatles murelikult norskavaid härrasid ja küsis:

— Kes aitab nad siit ära?

Kipinä pilgutas silmi ja ütles:

— Küllap neid kuidagi saadakse...

— Mina kannan nad autosse — üksteise järele, — ütles pastor Poutala veenvalt.

Nad jutlesid Kipinaga noorte sihtidest. Ei see olnud midagi — tühi lobisemine ja tindi raiskamine! Kuid — neid pidi mõistma... mõistma.

Oijah! Küllap tema, Poutala, mõistis — mõistis päris hästi. Hoolimata sellest, et oli joonud 7—8 klaasi whisky ja kannaks Piendra autosse. Kindlasti ta ei olnud nii raske kui Gaza väravad, mida Simson kord seljas kandis.

— Küllap ei — ja seepärast ei olegi siin tarvis Simsonit.

— Jaa! — hüüdis Poutala ja oli kole tõsine. — Võta arvesse, et mina harjumatusena olen joonud terve öö — kindlasti enam kui ükski teist...

— Noh, kas nüüd tõesti seda?

— Seda võib näha arvest!

Ja pastor Poutala palus arve. See oli tublisti suurem kui Kipinä oma.

— Vaata nüüd! Simsonit oleks tarvis — mis sa ütled? Ja ta naeratas häätahtlikult.

AUGUST GAILIT,

kelle „Nippernaht und die Jahreszeiten“ on välismaal leidnud laialdast poolehoidu

— Kuule, — kõneles ta edasi, teie olete aina pilganud minu pastori-ametit... ütelnud, et ei julge napsi võtta, kuna olen papp. Nüüd olen joonud terve öö — ja nagu tõendasin — enam kui ükski teist. „Kuid — sellest hoolimata on raske ütelda, kas olen purjus või ei. Kas tead põhjuse? Mina olen mees, keda Issand toetab, kui on küsimuses Tema igikestev au. Ja et seda kindlamine usuksid, ma näitan, et kannan kaks ühekorraga autosse! Too sina nende palitud ja kübarad.

Õeldud ja tehtud. Kipinä abiga võttis pastor selga Viinikaise ja Piennari, ning läks nendega välja. Hämastunud uksehoidjale ta vastas:

— Kõlistage auto!

Kui auto tuli, kandis pastor väsinud sõbrad sinna, ütles kummagi aadressi ja käskis sõita. Kuid autojuht pani vastu.

— Kes siis maksab nende eest... ja siis seda et — ma ei saa tassida neid korterisse.

— Hää küll! — ütles pastor Poutala. — Ma sõidan kaasa. Hei, kuule, hoolitse sina Lepola eest. Ma viin need...

Auto läks vurama läbi öise linna. Pastor vaatles istmele longunud seltsimehi.

„Ja siis nemad ütlevad, et ei tarvitse vanemate abi...“ — mühatas ta.

Kui ta pooltundi hiljem tuli tagasi, punetas juba sügissuve taevast ilusasti. Päikene oli tõusmas. Pastor Poutala vaatas taevaranda, märkas tukkuvat politseinikku, kes natukene võpatas, kui kuulis sammude kaja. Kuid pastor Poutala kõndis enda arvates kui nott. Politseinik oli siiski teisel arvamisel. Ta tuli pastori juure.

— Härra on purjus!

— Mi-mina või? — katsus pastor Poutala kogelda.

— Lähme jaoskonda!

Pastor Poutala pani ägedasti vastu. Ta tõendas konstaablile, kui kõlbliselt otsustav see öö oli temale olnud... nagu Jaakobile, kes võitles Jab-Jab... Jakobi jõe taga...

Kaugemale pastor Poutala ei jõudnud, sest korralvuri raske käsi laskus ta õlale.

— Küllap neid Jaakobeid ikka leitakse... kui mees on purjus! — pomises politseinik ja talutas pastor Poutala autosse, mis ta oli kohale vilistanud.

Tõlk. M. L.

A. Jbrus-Maar

Iseduse mõjust ja tema sõltumatuses ühiskonnas

ME oleme aegade vältel loonud mitmesuguste elu-avalduste iseloomustamiseks rea mõisteid: me tunneme näiteks mõisteid: riik, ühiskond, organisatsioon kitsamas mõttes jne. Me teame, et iga loeteldud mõiste taga peitub tervik, mis koosneb üksikuist osist, ja need osad võivad oma korda koosneda veel väiksemaid rakukesist ja elementaarsemaks osaks on üksikindiviid, käesoleval juhtumil inimene. Kui kõneleme inimesest, siis ei tarvitse see veel olla seotud mõistega „isedus“ (saksa-keelne „Persönlichkeit“, venekeelne „личность“). „Iseduse“ mõistega seome inimest, kes juba on läbi teinud oma arenemistsükli selles või teises suunas ja enam-vähem tervikuna esineb. Püüame pilku heita inimese ja hiljem iseduse arenemis- ja kujunemisloosse. Füüsiliselt: inimene sünnib, elab ja sureb. Meid huvitab vaid see osa, mida nimetame eluks. Kõrvale jättes esialul inimese füüsilise „mina“, siirdume analüüsima ta hingeelu. Et meil see kergem oleks, jao-tame inimese elutsükli kolme ajajärku. Esimene ajajärk: sündimisest suguküpsmiseni, teine — suguküpsmisest raugaeni, ja kolmas: raugaest surmani. Sünnides evib inimene kõik alused, millele rajaneb ta edaspidine arenemine, ceskätt hingeeluline arenemine. Oma viie meelega tajub inimene väliseid avaldusi, an-nab neid edasi ajule, mis need, vastavalt oma sünnipä-raseile eriomadusile, ümber töötab ja nad uuesti välja saadab inimese mitmekesiseimate eluavalduste näol, mis on teisele, kolmandale jne. inimesele materjaliks, või n. n. „miljööks“, millest see omakorda ammendab seda, mida ta isedus vajab oma väljakujunemiseks. Nii läheb see järjest edasi, piiritult ilma alguseta ja lõputa — kui unistulik *perpetuum mobile*. Tagore oma töös *Isedus* iseloomustab „isedust“ järgmiselt: „Kui teadja ei ole inimene veel mitte täielikult ta ise, paljas tead-mine ei avasta veel mitte tema olemust. Kuid kui *isedus* on ta organism, kes looduse poolt evib võimu tajuda teda ümbritsevat asju ja nendes ko-haneda.“

Kasvab üks lill, sellest mööduvad kunstnik, teo-loom ja karjus. Kuidas reageerib ühe, teise ja kolmanda hing sellele lillele? Kui eviksime kolm inimest nende elu esimeses ajajärgus, s. o. kolm last, siis võiksime eeldada, kui mitte üht ja sama suhtumist lille nägemise-le, siis vähemalt väga sarnast ja seda sarnasemat, mida nooremad oleksid need inimesed. Kui me aga kõneleme kunstnikust, teoloogist ja karjusest, siis eel-dame juba inimest, kes on oma elutsükli teises ajajär-gus ja kelle isedus on kujunenud või kujunemisel. Kuidas reageerib kunstnik? Tõenäoliselt tekib tema fantaasias mingisugune pilt, mille keskuseks on maini-tud lill. Teoloog? Mida maalib temale ta fantaas-ia? Võib-olla näeb ta sohu vajuvat meest, kes haar-ab selle lille järele, mis muutub tema silmis kauniks naiseks? Kes teab. Karjus? Võib-olla murrab ta selle ja heidab koos muu heinaga oma karja ette. Me näeme sellest näitest, milline otsatu hulk võimalusi on reageer-ida ühele ja samale nähtele ja vastavalt sellele ka toimida, iga inimene teeb seda vastavalt oma konsti-tutsioonile. Kui veel inimese elu esimeses ajajärgus on need reagerimisvõimalused piiratud, siis kaovad need piirid hiljem hoopis. Me kõneleme inimese „kuuendast meelest“, mis on aluseks neile avaldusile, mida ei saa milgi viisil siduda väliste mõjutustega ega ka pärvuslike teooriatega. Selle kuuenda meelega taju-mine võib tuua järjest uusi üllatusi ja kunagi ei õnnestu meil šabloonide ülesseadmine inimese hingeeluliste aval-duste analüüsimisel. Me ütleme: inimese tundaõppimi-seks on vaja jälgida tema toiminguid. Ja see ongi ainuke tee. Me kujutleme, et oleme suuremal või vähemal määral inimeste tundjad ja me toimime vastavalt sel-lele inimestega ümberkäimises — ometi on ikka ja alati selle tulemused null — konfliktid ja arusaamatused

valitsevad endiselt maailma. Miks on siis nii, mik-s on nüüdne inimene, kes arvab teisi inimesi hästi tundvat, pedestaalil ja homme poris? Sellepärast et kunagi ei saa inimese hingeelu saladustele jälile — sest hinge-elulisi isearasusi on niisama palju kui inimesi, sellepärast et kõigepäält ei tunne see tänane lemmik ja homme põlatu iseennast. Tuletame siinkohal meele mõnd iseloomulisemat ütlust inimese hingeelu kohta:

Herakliit: *Der Seele Grenzen kannst du nicht ausfinden, und ob du jegliche Strasse abschnittest, so tiefen Grund hat sie.* Seda ütleb üleilne inimene.

Schiller: *Willst du dich selber erkennen, so sieh, wie die anderen treiben. Willst du die anderen verstehen, blick in dein eigenes Herz.* Seda ütleb ilne inimene,

ja tänane (E. Spranger — Jugendkunde): *Das Selbstverstehen ist in vieler Hinsicht begrenzter als das Fremdverstehen.*

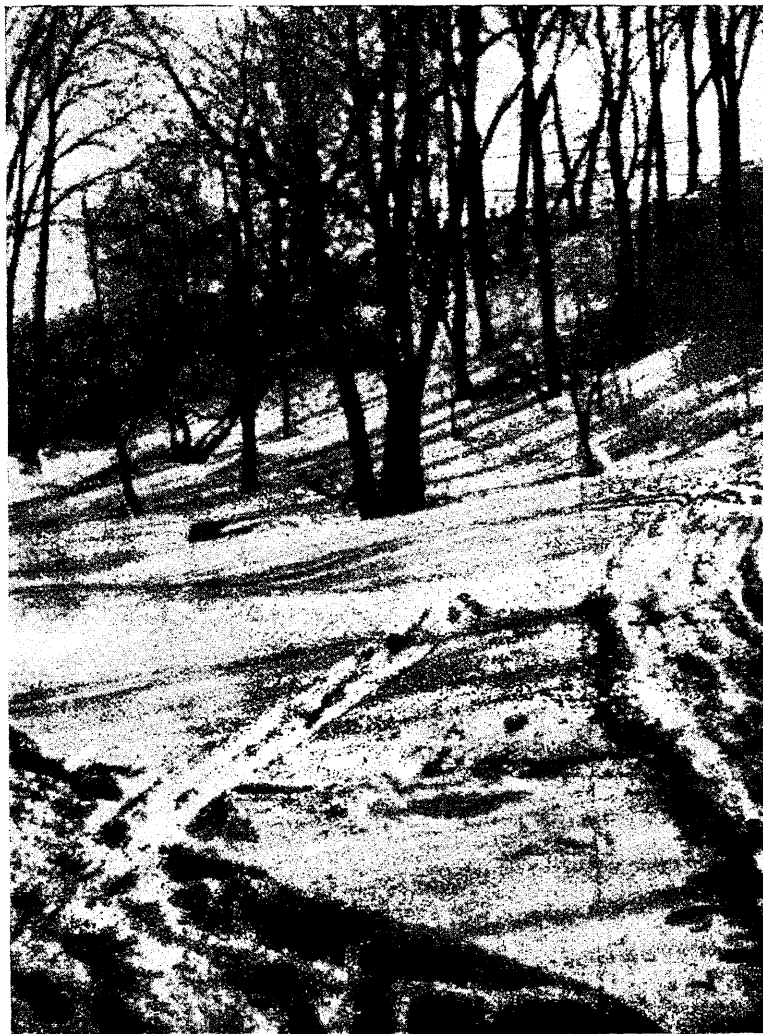
Iga sündiv inimene on varustatud pärvuslikult oma vanemate, esivanemate jne. omadustega pluss nende oma-duste segu või ristumistega, nii rikastume iga uue inimese juuretulekuga otsatuma rea uute variatsioonidega maa-päälseis eluavaldusis. Kui inimene katsetab taimede ja loomadega, kultiveerides neid, siis ei ole need meetodid mitte kohandatavad inimese muutmises raassilisemaks. Seni kui peame piirduma ainult inimese eluavalduste vastastikuste mõjutuste reguleerimisega positiivselt tugeva-mate iseduste poolt (need avaldused oleme koondanud mõiste alla „kultuur“) ega ole võimalised ette kirju-tama, millised isedused oleksid soovitavad või mitte-soovitavad uute inimeste loomiseks, seni kui iga uue inimese tekkimine on antud juhuse meeleva, kestab sama olukord edasi. Missuguse saatuse osaliseks võib saada tulevikuinimene? Seda on raske ette aimata, võib-olla tervendatakse inimtõuge analoogiliselt angle-ritele, ardenndele, minorkaile jne. (!). Algu on ole-mas. Meie bioloogid on asutanud juba tõutervendamise seltse, kus antakse nõu abielluajale ja Lääne-Euroopa on veel rohkem edenunud, ta steriliseerib ühiskonnale kahjulikke inimesi, sellega kirjutatakse ka inimesele juba ette toiminguid, mis on määratud tulevikuinimese tekkimisel. Kui see inimese kultiveerimine omandab säärased dimensioonid kui taimede ja loomade juures, siis peaks küll maakera tulevikus sarnlema piiblipara-diisile, vanglad, sõjad jne. oleksid tulevikuinimesele niisama võõrad, kui meile näiteks toleraavad ja peerd. Kuigi peaaegu ilma igasuguste tulemusteta, inimkonna parandamise mõttes, siiski on huvitav püüda osaltki mõista inimese hingeelu avaldusi sõltuvuses ta toimin-guist. Esimesele ajajärgule, s. o. sündimisest suguküps-miseni omistatakse väga suur tähtsus, tõeliselt aga on inimese iseduseks kujunemisel tähtsaim teise ajajärgu esimene pool, s. o. suguküpsmisest täisealisuse algu-seni. Siin kujuneb ta selleks *iseduseks*, kellenä ta edas-pidi saab figureerima. Esimeses ajajärgus ja veel teise ajajärgu esimeses pooles ammendab ta iseduseks kuju-nemiseks otsustava materjali, teise ajajärgu teisel poo-lel asub ta juhtivale kohale, üks kõik kas positiivses või negatiivses suunas. Siit alates võime kõnelda va-bast tahtest, kuigi tahe üldse kunagi ei ole absoluutselt vaba, nii kui seda nägime eespool: ta on mõjutatud n. n. miljööst, s. o. teiste inimeste toiminguid ja isik-likust sünnipärasest konstitutsioonist. Kolmas ajajärk on vaid teise ajajärgu inertne järg, selle ajajärgu toi-mingud ei ole enam iseduse kujunemise seisukohalt loova iseloomuga, küll aga miljööks esimeses ja teises ajajärgus olevaile inimesele. Need kolm ajajärku või-vad olla ajaliselts umbes ühepikkused, igaüks omal kohal ühtlased, suuremate ekstsessideta, s. o. kõrvalkaldeita,— sel juhtumil kõneleme normaalsest ehk läbilõikeinime-sest. Näitavad aga need ajajärgud niihästi ajalisi kui ka toimingulisi kõikumisi suuremal või vähemal mää-

ra! — me kõneleme tugevast isedusest kas jaatavas või eitavas mõttes. Enamiku mõiste järele on näiteks kas või Napoleon positiivselt tugev isedus, roimar Kürten näiteks negatiivselt tugev isedus. Esimeses järgus on läbilõikeinimine laps selle laiemas mõistes, inimene aga, kellest hiljem võib kujuneda tugev isedus, võib juba esimese ajajärgu teises pooles reageerida välisavaldusile teisiti. Siia kuuluvad tulevased positiivselt tugevad isedused, n. n. „imelapsed“ ja negatiivselt tugevad isedused, tulevased roimarid, avantüristid jne., kes juba selles esimeses ajajärgus oma eriliste annetega silma paistavad. Kuid ka need nihästi positiivsed kui ka negatiivsed imelapsed ammendavad selles esimeses ajajärgus vaid materjali edaspidiseks, tõelise, algupärase iseduse kujunemiseks. See esimene ajajärk läheb eeskujude jäljendamise tähe all, pääle esimese ajajärgu mõõdumist algab alles oma looming. Kui Dürer maalib oma peegelkujutise, mis äratas suurt tähelepanu, 13-aastasena, siis järgnevad tööd ei erinevad millegi poolest teiste temavanuste poiste joonistustest, see maaling aga jäi üksikuks selles ajajärgus, see oli kui näpunäide selleks, missuguses suunas peaks Dürer juhtima edaspidist elu, ja et see tal võimalik oli, rikastus maailm ühe positiivselt tugeva isedusega. Alles teise ajajärgu teine pool on see, kus Dürer loob oma parimad teosed. Kui Mozart 6-aastasena esineb iseisvsa kontserdiga, mil kannab ette ka oma isikliku kompositsiooni, siis on siingi see vaid oma õpetaja jäljendamine, kuid hää jäljendamine, mis saab samuti vaid suuna näitajaks edaspidiseks iseduse kujunemisel. Sellele järgneb pikem vaheaeg ja alles teise ajajärgu teine pool annab meile selle suure kunstniku. Kahtlemata oleks sellaseid tugevaid isedusi rohkem, kui igal inimesel oleks võimalusi end arendada selles ühes suunas, mis talle ette kirjutab ta tugevaim kül. Piirid on siin muidugi olemas ja need on ette kirjutatud aju sünnipärasest konstitutsioonist, siiski, et tõusta juhtivale kohale, ei ole mitte vaja evida absoluutselt. Meenutame siinkohal vana Edisoni sõnu: „Et midagi suurt korda saata, ei ole mitte vaja muud kui 10% geniaalsust ja 90% püsivust“. S. o. teiste sõnadega: 10% väärtuslikku konstitutsiooni ja 90% hääd miljööd. Mäletan, kord aastate eest, olles ühel maapeol, kuulsin esinevat üht meie viiulikunstnikest, kes oli tol korral 6—7 aastane. Ta kandis ette mitu pala, äkki katkestas ta mängu ja lausus pikema sissejuhatuse: „Ma ei taha enam mängida, mu käsi on väsinud.“ — See poisike erines teiste hulgast ja teda võis julgesti nimetada „imelapseks“. Tol korral kuulutati ette, et temast saab kui mitte Paganini, siis vähemalt suur kunstnik. Seda ei juhtunud, aga kes teab kui tal oleks olnud võimalik end arendada vastavas suunas, oleks ta vahest siiski tõusnud läbilõikeinimesest kõrgemale. Ei ole kahtlust, et iga kümnenda kurtumma ja pimeda juures saaks samu tagajärgi, mis miss Sullivan saavutas Ellen Kelleri juures. Kui niisama hoolikalt ja püsivalt saaks töötada nii mõnegi teissuguse alusega (mõtlen selle all konstitutsionaalseid omadusi), siis eviksime palju rohkem positiivseid isedusi. Kui jälgime suure leiduri Edisoni elukäiku, siis evime siin inimese, kelle elu ajajärgud mitte ühtlased ei ole. Esimeses ja osalt teise ajajärgu esimeses pooles on Edison tavaline vagabund, s. o. temas näeme eeldusi tulevase tugeva iseduse tekkimiseks, kuid arvestades kõiki viperusi, seiklusi ja isegi väikseid kelmusi, oleks võinud tema elu teine ajajärk teises miljöö võtta hoopis teise suuna ja meil oleks suure leiduri asemel olnud võib-olla üks rahvusvahelise kuulsusega seifide-avaja! Me loeme ajakirjandusest: Kaks noortmeest seavad korda ühe pisukese purjeka ja kihutavad sellega üle ookeani. Ajakirjandus, s. o. isedused, kes etendavad omal kohal juhtivat osa, kõnelevad viikingite verest jne., ühlistades julgust ja ettevõtlikkust. Siin on siis paluke seda miljööd, mida vajavad inimesed, kes oma elu esimese ajajärgu lõpus ja teise alguses. Kui silmas peame eelpool öeldut ja lähemalt vaatleme nende ookeanivallutajate elukäiku, siis näeme, et meil on jällegi tegemist inimestega, kes on oma elu esimeses ajajärgus, seega n. n. otsimisajajärgus, kelles

aga näeme eeldusi tugevaiks isedusteks kujunemiseks. Kas need eeldused teostuvad, ja kui teostuvad, siis missuguses suunas, seda on raske ette arvata. See oleneb kõik sellest, missuguses miljöö moodub nende elu teise ajajärgu esimene pool, ja missuguse reaktsiooninunaga on nende konstitutsioon. Sama juhtiv isedus kõneleb ajakirjanduse kaudu sihtidest ja eesmärkidest, ja see on jällegi tüki miljöö, millest ammendavad materjali mitte ainult päältvaatajad, vaid ka asjaosalised ja varsti kõneleb 19-aastane poiss, et ta kavatsenud seda reisi just kodumaa tutvustamise sihiga ja hetke pärast ta usub juba, et see on tõepoolest nii; kaob piir võõra ja selle oma vahel, mis alles kujunemisel. Ja see viimane asjaolu ei olegi tähtis, see on ju miljöö poolt pakutud toormaterjal, arenemisajajärgus oleva hinge poolt vastu võetud, vastavalt konstitutsionaalsele omadusele ümbertöötamiseks üheks kiviks tulevase iseduse alusmüüri. Et nimetatud poiste toimingud väljenduvad nimelt üle ookeani purjetamises noaage sõiduvahendiga, selles seisab nende toimingu erinevus. Ja et see seiklushimu ei väljendu mitte mõnel teisel kujul, on selge, sest nende elu esimene ajajärk moodub miljöö, mis on tihedas sõltuvuses mere ja laevandusega. Kui meie nooredmehed oleksid elanud kusagil *Vaeste Patuste alevis*, siis võib-olla nad oleksid hulkunud relv või pomm hõlma all ja jutlustanud rahvaste „vennastumisest“. Edasi loeme ajakirjandusest: noor tüdruk seikle meestega ja kaob, kaasa võttes ühelt neist suurema summa raha. Järgnevate päevade vältel on see raha tarvitatud tualettide ostmiseks. Massinimese seisukohalt jääb see üheks tavaliseks varguseks, mis äärmiselt oskamatult läbi viidud. Inimene ei etenda siin enam mingit osa, esiplaanile jääb olnud toiming. Üksikimise seisukohalt võime kõnelda inimesest, kes on oma elu esimese ajajärgu lõpus või teise alguses, kus tema päriuslikult koormatud konstitutsioon, toidetuna vastavast miljööst, reageerib nii ja me mõistame teda paremini. Siiski konstitutsionaalne alus ei vabanda ühiskonna poolt ettekirjutatud seaduste vastu eksimist. See juhtum jääb vaid selleks toormaterjaliks, mida vajavad jällegi teised inimesed. Esimene suurem ekstss võib määrata selle inimese iseduse kujunemise kogu suuna, kuid võib ka jääda ainukeseks ja mõjutuks. Enamiku inimeste teine ajajärk on ühetooniline ja rahulik, sel juhtumil kõneleme hingelisest tasakaalust. Õige väiksed, vaevalt märgatavad võnkumised on aga igal inimesel olemas ja nimelt selles ajajärgus, näiteks kalduvus romantikasse, kuni sentimentaalsuseni, andumine unistustele, sellest üksinduse armastamine, hoidumine tegevusest, mis kohustab massinimese vastu, kalduvus väga kergel käel kompromisside tegemisele. Sellega nihkub see inimene ise lähemale massinimesele, kaotades üha rohkem oma isedusest. Inimene aga, kes säilitab oma iseduse, võib küll sattuda teise, tugevama iseduse juhtimisel massinimese seisukorda, väljaspool seda mõju etendab ta aga ise jälle juhtivat osa. N. n. elutus looduses läheb kõik oma korrapärsat rada. Suuremad võnkumised: maaväringud, tulepursked jne. tunduvad vaid meile ootamatustena selle tõttu, et üksikimise elu on väga lühike, suhteliselt üldisele ajamõistele. Nii ei sünni ka inimese elus midagi, mis seisaks vastolus loodusega, ainult tema toimingute variatsioonel ei ole piire, see väljendub kõige selgemini tsivilisatsiooni arengus. Me näeme, et ükski asi, ükski eluavaldus ei ole absoluutselt võrdne teisele, vaid me võime kõnelda üksteisele vähemal või rohkemal määral sarnlevast asjust ja avaldusist, igas avalduses on ikka midagi uut, ennoolematut, *individuaalset*. Kui see individuaalne on väga kontrastne võrreldes lähema ümbrusega, oleme üllatunud ja analüüsime seda nähtust seni, kuni oleme ka selle avalduse üldistanud, see tähendab: oleme viinud juba seni oleva mõiste alla, või kui see ei õnnestu, siis loome uue mõiste. Püüame nüüd hinnata isedust, sõltuvuses ta füüsilise minaga. Mõbius kirjutab Schopenhaueri kohta: „Sch. kannatas mitmesuguste füüsiliste häirete all ja oli tuntud täiesti vastuvõtmatu inimesena, vaadatuna seltskonna, s. o. inimkogumiku seisukohalt. Kogu ta isedus oli

nende füüsiliste häirete sedavõrd suure mõju all, et see end tunda andis kogu ta vaimlises loomingu ja ka muus avaldusis igal sammul.“ Teise ajajärgu lõpus, kus isedus juba oma lõpliku kuju pidi omandama, tuli ilmsiks veel erilisi jooni: huumor, sallivus. See oli üllatus, mida oli vaja üldistada, ja me teeme seda õige lihtsalt, me ütleme: Schopenhaueri teine ajajärk kannatas tugeva ajalise võnke all; see ajajärk oli ebanormaalselt pikaks veninud kolmanda ajajärgu arvel. Siin toimus iseduseks kujunemine peaaegu surmani. Muidugi ei ole Schopenhauer ainuke seesugune. Sama Möbiuse andmete järele kannatas Bismarck kogu oma elu reumaatiliste valude all, mis mõjutasid ka tema toiminguid, vaimseid muidugi. See tugev isedus, nii ime-likuna kui see ka tundub, kartis esinemist avalikkuse ees: oma suurimate riigipäevade kõnede eel pidi ta ikka end julgustama suurte alkoholiannustega. Säärane jõudude „mobilisatsioon“ tugevate iseduste juures ei ole mitte haruldane asi. Paljud suured näitlejad, oraatorid jne., üldse inimesed, kel tuleb esineda avalikkuse ees, ei vabane sageli kartusest kogu oma eluajal ja ergutavate märkideta ei suuda sooritada ühtki oma avaldust. Me teame, et Napoleon näiteks põdes epilepsiat, s. o. langetõbe. Epileptilistel inimestel on sagedasti erilisi hingeseisundeid, s. o. nad on mingisuguses une- ja ilmsioleku vahepäälises olekus. Napoleoni parimad strateegilised võtted on sündinud säärase seisundi ajal. Sama tõve all kannatas ka Dostojevski, kelle loomingu äärmist negativismi võib suurel määral taasta sellest füüsilisest häirest mõjutatud hingelaadile. Dostojevski, kelle kirjanduslikud tooted jäävad ka Venemaal, kus kirjanduse ilme on üldse enam negativistlik, ainulaadsena püsima ja kelle mõju on suur mitte ainult ta omale rahvale, kellele ta hingeliselt lähemal, vaid üldse inimesele. Nii mõnegi inimese elukäik oleks vahest läinud teises suunas, kui ta teel ei oleks seda „miljööd“ selle tugeva iseduse vaimusünnituse näol. Dostojevski enda elu teise ajajärgu esimene pool möödub sirgejoonselt ja täielikus tasakaalus, sama ajajärgu teine pool aga võtab ootamatult pöörde: 40-aastane Dostojevski ei suuda end ohjeldada ja ta armuseiklusil ei ole piire. Weiningeri isiklik asekuaalne hingeline konstitutsioon muudab ka ta loomingu põhitooni radikaalsemaks seksuaalismi eitamiseks. Oscar Wilde'i anti-feminism põhjeneb ta isiklikus homoseksualismis, s. o. seksuaaltungis, mis sihitud mitte vastassoole, nii kui loomulikult, vaid omast soost inimesele. Mõne ajaloolise naise, nii kui näiteks Rootsi kuninganna Kristiine, antimaskulism baseerub samal isiklikul homoseksuaalsusel. Naisõiguslaste, suffražettide, amatsoonide jne. juhtide toimingud on sageli mõjutatud isiklikest vahekorrist vastasoo esitajatega. Fanaatiline alkoholi vastasus, seksuaalne asketism jne. on samuti haige inimese loomulik reaktsioon. Oiva Elo oma töös enesetapete kohta Soomes kirjutab: „Es handelt sich nicht um die Umstände, auf die man nicht anders reagieren kann, sondern um die Menschen, die nicht anders reagieren können“. (Originaaltöö on saksakeelne). Robert Schumann kannatas heliliste hallutsinatsioonide all, sarnaselt tavalisele vaimuhaigele, siit ammen-dab ta teemid oma teostele. Dante Jumalik komöödia on samuti haige fantaasia sünnitus. Shakespeare'i suured roimarid: Richard III, Macbeth ja Othello kõnelevad nende looja erilisest hingelaadist. Jules Verne'i teosed on samuti tugeva iseduse kaugelt üle igasuguste piiride arenenud fantaasia sünnitused. Nii võime tuua otsatuma rea näiteid. Millist osa etendab see õige mitmekesine tugevate iseduste toodang massinimese ja iga üksikinimese elus, millist osa etendab massinimene ja tugev isedus teise iseduse kujunemisel? Mõju on siin mõlemapoolne ja üks ei ole mõeldav teiseta. Kui tugevate iseduste, nii positiivsete kui ka negatiivsete mõju meisse on üldiselt arusaadav, siis seda ebaselgemaks jäävad nii mõnedki eluavaldused, mis lähtuvad massinimesest endast: igasugused hullustused või psühhootid, usulistel, poliitilistel jne. motiividel, spiriitism, hiromantia jne. Nende nähtuste üksikasjaline vaatlus viiks liig pikale, seepärast piirdume vaid nende

mõju hindamisega. Kui arvatakse, et nende avalduste mõju on alati negatiivne, siis on see ekslik, mitte alati ei ole see nii. Võtame näiteks usu. Kus lõpeb reaalsus, s. o. inimhõimusega tajutav, sääl algab kuenda meele meelevald ja sinna kuulub ka usk. Müüdiliste piiblitõlgete selgitamine teadusliku mõõdupuuga on just sel põhjusel alati äpardanud, sest ka see kuues meel vajab materjali. Hiromantia — sel on sama mõjuvaldkond mis usul. Inimene ei lähe hiromandi juure kunagi hääs ja kerges meeolelus, vaid pessimistlikus või kurvas. Hiromant kõneleb enamasti hääd ja see inimene, kellele ta seda räägib, jubib alateadlikult oma edaspidised sammud selles jaatavas suunas, nii on negatiivne eluavaldus annud elujaatavaid tulemusi. Sellega on juba nende avalduste olemasolu, mida nimetame hiromantiaks, õigustatud. Massinimesest hullustusis poliitilisel pinnal võiksime nimetada revolutsiooni. Väikesed rakukesed lähevad välja õilsate aadete kaitseks, kuid varsti ei ole neid aateid enam: lavale ilmuvad tugevad negatiivsed isedused ja edaspidine möll läheb juba uue loosungi all: kättemaks, maha vana! Christiansen oma töös: *Das Gesicht unserer Zeit* ütleb väga tabavalt: *Man kämpft nicht eigentlich für Sozialismus, sondern gegen seine Gegner*. Kas siin on tegemist sotsialismiga, monarhismiga või mõne muu -ismiga, see lause käib niisama hästi igauhe kohta. Massinimese seisukohalt on kõik tugevad isedused ebanormaalsed — meil on nende kohta üldistav mõiste — psühhopaadid. Psühhopaad on vahelüli terve, s. o. läbilõikeinimese ja vaimuhaige, s. o. inimese, kes küll tajub välisavaldusi, kuid tal puudub koondamise ja koordineerimise võime, s. o. loogika vahel. Tugev isedus erineb läbilõikeinimesest mitte kvalitatiivselt, vaid kvantitatiivselt. Mõlemas on kõik omadused olemas, nende arvuline suhe on aga erisugune. Möbius kirjutab: *Eine pessimistische Philosophie kann ebenso gut auf schlaggebenden trüben Lebenserfahrungen wie auf einer psychopathischen Konstitution von der Art eines Schopenhauer beruhen*. Inimese hingeelu mõistame paremini, kui suudame hinnata tugevate iseduste suurust, kuigi need isedused on ebanormaalsed. Massinimese seisukohalt ei saa salata, et paljudest raskustest, pettumustest, eksimustest jne. oleks maakera elanikkond vaba, kui ei oleks neid tugevaid isedusi, kuid niisama selge on, et nendeta kaotaks elu mitmeti oma värvikust, mitmekesisust, oma väärtust. Kultuuri ja tsivilisatsiooni saavutised jäävad sellest hoolimata väärtusteks, kuigi nad põlvnevad haigeilt isedusilt. Me teame, et pärl on tigu haiguslik sünnitus, ometi ei kaota ta sellepärast midagi oma väärtusest ilu mõttes. On ajajärke, kus sünnib suuremal hulgal inimesi, kel on rohkem eeldusi kujunemiseks massinimeseks, siis läheb ülevõim nende kätte ja üksikinimene kaotab üha rohkem oma mõju ja on sunnitud alistuma massile. Praegu läheme meie suurel sammul selles sihis, kõiki ja kõikjal valitseb massinimene organisatsioonide näol, olgu siis need organisatsioonid mis-ilmelised tahes. Tänapäeval jätab massinimene veel teatavaid võimalusi mõnel tugeval isedusel tõusta juhtivale kohale, kuid need võimalused kitsenevad järjest tsivilisatsiooni tõusuga, s. o. miljöö mitmekesisustamisega. Me ei oska endile kujutella elu ilma atribuutideta, mida meile pakub tänapäeva tsivilisatsioon, ja need üksikud, keda nimetame tugevaiks isedusiks, huvitavad meid üha vähem. Massinimesele on see täiesti ükskõik, kas fonograafi on näiteks leiutanud Edison või mõni teine, tema ei oska vaid kujutella, et ta peaks „grüünes“ olema grammofonita, mis talle šlaagereid serveerib. Nii on ka kõigi teiste leiutiste ja leiutajate saatust. Vanasti kõnelesime tegijaist, siis töölistest, nüüd juba tööta-töolistest — see on massinimene uues variatsioon ja temal on võim. Veel eile suured ajaloolised sündmused tõstsid esile tugevaid isedusi: Loyola, Robespierre'i, Luther'i, Raskolnikovi ja otsatuma rea teisi. Täna ei ole isedusil enam kohta. Võib eeldada, et massinimese mõjule-pääsmine ei jäta oma mõju avaldamata ka tulevase inimese just konstitutsionaalsetesse alustesse. Kui inimesel ei ole enam vaja mõelda, sest ka seda arvatavasti saavad tulevikus

KADRIORG

Fot. Harry A. Malm

tegema masinad (!), siis aju hakkab oma arengus tagasi minema, primitiviseerub. Sääraste lihtsustunud hingeeluga inimese järeltulija peab samuti evima lihtsama konstitutsiooni ja nii muutuvad šansid tugevate iseduste tekkimiseks järjest väiksemaks. Christiansen kirjutab samas töös: *Gesicht unserer Zeit* massinimese mõjust igas valdkonnas: Kui eile tants näiteks avaldus üksikballeriini oma s loomingus, väljendub see täna ballettmeisteri taktikepi järele karja girl'ide jalgeasiblimises. Teatris oli veel eile maksev iseduse mõju, täna evime massproduktiooni massile kino näol ja nii igal alal. Tänapäeva inimese iseloomuline joon on pinnapäälsus ja sellest tingitud äärmuseni küündiv iseteadvus ja mitteamvestamine kaasinimesega, teiselt poolt pessimism ja hädaldamine, närvlikkus. Kurioosumina toodagu siin kohal üks lugu tänapäeva põhitooi iseloomustamiseks: Mees läheb peru hobusega loomaarsti juure. Arst ütleb: „Ei ole muud viga, hobune on natuke närviline.“ Mees mõtleb ja lausub: „Küll on aga ajad nüüd, isegi hobused on närvilised!“ Täna kõneleme kapitalist, me teeme tööd mitte selleks, et luua väärtusi ja mõnu tunda oma s loomingust; ei, me teeme tööd, mida saab rahaks ümber hinnata. Võõristavana tundub, kui tänapäeval mõni inimene püüab elada erakuna, ta kuulub massi hulka ja teda ei lasta elada eraldatuna organisatsioonist. Kui ta seda teeb, siis ei pääse ta isedus mõjule, vaid ta peab paratamatult hävima. Juhtivale kohale võib ta pääseda ainult organisatsiooni,

s. o. massinimese kaudu. Kui üks säärane tugev isedus leiutab näiteks midagi, saab ta seda tegelikule elule rakendada ainult kapitalistliku organisatsiooni kaudu, jne. Tagore oma töös *Isedus* kirjutab: „Organisatsioon tungib inimese isiklikku ellu ja tunded peavad maad andma seadusile.“ Ühes teises kohas: „Organisatsiooni hiigla vanker sõidab kägisedes ja lärmates mööda eluteed, jättes oma jälgedesse viletsust ja häda, see ei huvita teda, kui ta aga rutem edasi jõuaks“. Prof. Menz kirjutab oma töös: *Irrationales in der Rationalisierung* „...dass in zunehmendem Umfang die Dinge durch Gesetz geregelt werden und möglichst nichts mehr der Willkür überlassen bleibt...“. Siin on silmas peetud vaid majandusliku ilma organisatsioone, kuna teisetüübilistes, n. n. seltskondlikes organisatsioonides on veel pinda ja maad iseduse kujunemiseks, kui ka kujunenuna teiste juhtimiseks. Siin võib esimese ajajärgu lõpus ja teise alguses, s. o. arenemisajajärgus ammendada positiivset materjali elu jaatavast miljööst, tugevaks jaatavaks iseduseks kujunemiseks, kui on selleks konstitutsionaalseid eeldusi. Säärasetüübilisiks organisatsiooniks on ka meie üliõpilasorganisatsioonid, kellede perest on võrsunud nii mõnigi elu jaatav tugev isedus, ja loodetavasti saab neid veelgi tulema, vaatamata pessimistlikule tendentsile.

Ette kantud ENÜS-i XX aastapäeval 14. XI 1931

A. Ibrus-Määr

E. N. Ü. S-i vilistlaskogu juhatus

Eesti Naisüliõpilaste Selts 20-aastane

15. nov. 1931. a. pühitses *Eesti Naisüliõpilaste Selts* oma 20-ndat aastapäeva. Kui üks tervitajaist, tahtes olla suur kavalier, sõnas: „Ühe naise elus ei ole 20 aastat pikk iga (!), küllalt pikk aga ühe organisatsiooni elus“... , siis andestame temale selle lause esimese osa ja ühineme teise osaga, täiendades seda paari sõnaga: „meie erilistes oludes“. Tõepoolest ühe sellaseilmelise organisatsiooni elus, kui seda on üliõpilasorganisatsioon, on kakskümmend aastat küllalt pikk aeg, sest selle aja vältel on organisatsioonist läbi käinud vähemalt neli generatsiooni õppivat noorust, eeldades normaalset viieaastast keskmist õppeaega. Ka ENÜS-i praegust iga võib jaotada nelja ajajärku: esimesed 5—6 aastat võõra võimu all, põrandaaluse koondisena, päämise sihiga koondada sedagi peotäit akadeemilist eesti naisperet, mis tol korral olemas oli; järgnevad viis aas-

tat maailmasõja lõpp ja revolutsioonikeeris, kus ka eesti üha alles üksikud naisüliõpilased ja ülikooli lõpetanud olid kistud eemale oma otseste ülesannete juurest, seega ka seltsi elust, siiski leiti vahetevahel võimalusi koos käia ja ENÜS püsis hoolimata kõigist mõlludest ja raskustest, kuigi ta pere ei olnud kuigi arvukas. Kolmas ajajärk oli ENÜS-i elus seinte ehitamise ajaks kümne aasta eest rajatud alusmüürile, ja viimane ajajärk — ehitis on katuse all ja ta sisustamine ja kaunistamine jätkub. Kui veel viie aasta eest oli ENÜS-i pere umbes 100- ja vilistlaskogu 30-liikmeline, siis on nüüd need arvud 135 ja 75. Siinjuures peab tähendama, et viimased viis aastat on annud peaaegu iga aasta umbes 10 ülikoolilõpetajat, kes peaaegu eranditult on liitunud seltsi vilistlaskoguga, mille asutasid a. 1923 14 ülikooli-lõpetanud seltsiliiget. Kord astudes

E. N. Ü. S-i 1931-se a. II s. laiendatud juhatus

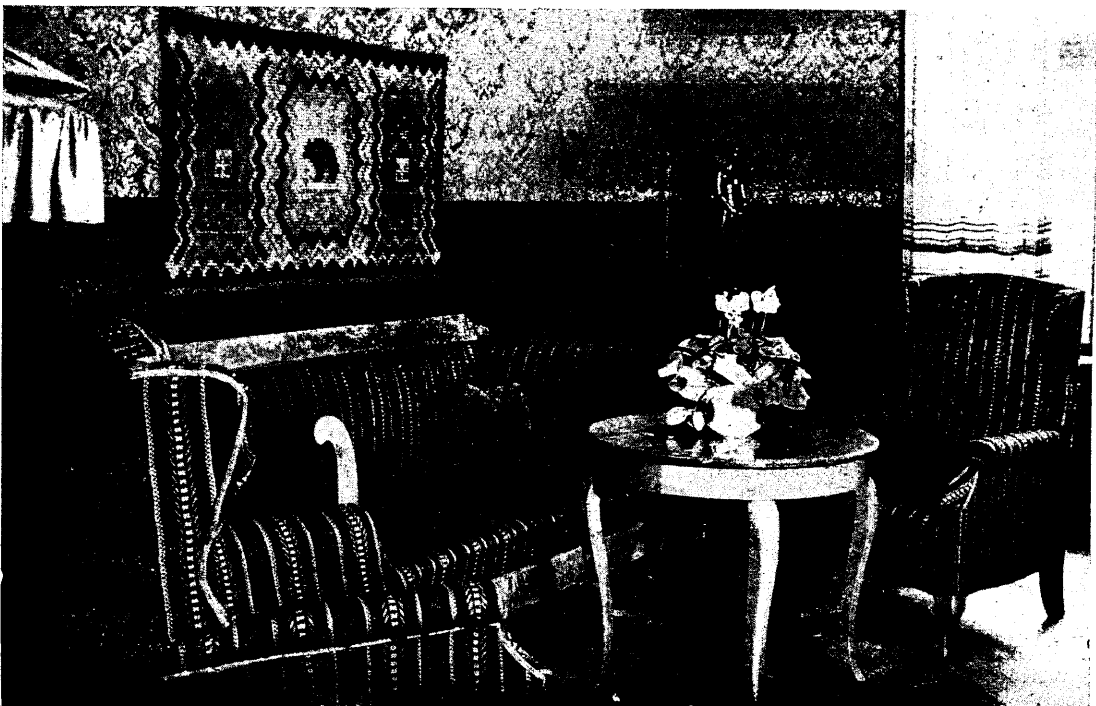
ENÜS

Juhatus tuba

vilistlasperre, on peaaegu kõik sellele ja ühtlasi seega ka seltsile truuks jäänud, vilistlaskogu asutamispäevist seniajani on kogust lahkunud vaid viis liiget, neist üks surma läbi. See tihe ja püsiv kokkukoidmine on suurel määral tingitud sellest, et ENÜS on alati näidanud suurt valikut oma pere suurendamisel ja kord kokkutulnuid püüdnud koos hoida nii mõistuslike kui ka hingeliste sidemetega. Iga üliõpilaskoondis erineb mõnesuguste traditsioonide poolest, ühtlaseks jooneks aga on neil

kõigil anda akadeemilisele kodanikule kaine teaduse kõrval ka seda, mis tõstab teda tõelise kultuurinimese tasemele — haritud inimene ei ole sageli veel mitte kultuurinimene.

ENÜS oli esimeseks eesti akadeemiliste naiste koondiseks ja seega teataval määral teerajajaks teistele nais-üliõpilasorganisatsioonidele, kes on tekkinud normaalsemais oludes, meie riikliku iseseisvuse ajal.

ENÜS

Üks seltsi tube

Eesti Nooresoo Kasvatuse Seltsi Tütarlaste Gümnaasium

DIREKTOR HANS KARU

27. okt. pühitses *Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi Tütarlaste Gümnaasium* Tartus oma 25. a. juubelit. All-olevas ei taheta tema ajaloolist elukäiku pakkuda, vaid pilku tagasi heita tema missioonile ja temas valitsenud vaimule nii nagu endine kasvandik seda on käsitanud.

Kui ärkamisaegne esimene tõus vaimustas rahvast niivõrd omakeelse hariduse taotlemisel, et suurema pingutuseta pandi kokku suurem summa eestikeelse keskkooli asutamiseks, siis hiljem uued tuuled sundisid läbi elama selle suure ohvrimeelsuse suurima pettumuse — leppima rahva enda kokkupandud rahadega avatud venekeelse linnakooliga. Aga kui 1906. meil jälle oli luba avada eestikeelse õppekeelega erakoole, siis see pettumus juba oli haihtunud ja noore sajandi uued käärivad jõud ei jätnud kasutamata seda võimalust. Tartu vaimse keskusena sammus esirinnas, 1906. a. juulis registreeritakse siin *Eesti Noorsoo Kasvatuse Selts* ja kutsutakse üles teisi linnu järgnema eeskujule. Kavatsused on juba suuniteldud kindlas lootuses seltsi asutamise saamisele ja asutamiskoosolekul juba otsustatakse sama aasta sügisel avada Tartu eesti tütarlaste keskkool. Kuigi põhimõtteliselt ollakse segakooli asutamise poolt, ometi eelistanetakse esialgu tütarlaste keskkooli, et eesti naiste haridust suuremate sammudega edasi viia.

Mõtte juhid dr. Oskar Kallas, Jaan Tõnisson, Peeter Põld, dr. H. Koppel j. t. nägid ometi olukorra südamesse. Sest kus oli eesti naissugu seni haridust saanud? Ja kuipalju ta seda üldse oli saanud pääle rahvakooli?! Poegi oli koolitatud, sest neist sai arste, advokaate, kirikuõpetajaid. Ent need haritud pojad ei saanud oma rahvusest kaaslasega ühist haritud kodugi asutada. Meie vanemate haritlaste naised on venelasi, sakslasi-kadakaid ja mõnel õnnelikul juhtumil soomlasi. Neid oli vaid väheseid, kes olid vene tütarl. gümnaasiumes ja Töchterschuledes keskmist haridust omandanud. Sarmaatia legendiku kodukooliõpetajaiks siiski neid tarvitseti ja neid ei kutsunudki oma maa haridustöö tegemine. Üksikuid õnnelikke erandeid kohtame meie hariduslooski: üks ole meie Koidula ja Anna Haava ka võorkeelsest koolist pärit.

Üldiselt aga võorkeelne kool võorutas oma rahvast ja imelik küll — just naisi... Võimalused olid piiratud meie provintsis ja laiem maailm kutsus.

E. N. K. S-i kool on jäänud esialgsest segakooli kavatsusest hoolimata tütarlastegümnaasiumiks tänapäevani. Ja on vahest eriti õnnelik saatus, et ta selleks on saanud jääda.

Õeldakse, et asutamisaasta sügisel, kui avati kooli kaks nooremat klassi, kooli esimesed kasvandikud on

seisnud võõraina ja veidi kohmetuina saalis, siis kooli esimene direktor dr. Oskar Kallas on pidanud aktusel pikema ja eriti südamliku kõne. Ja noorte silmad on lõõnud särava kodusustundest. Erilisel põhjusil on hoidutud suuremaist pidustusist avamisel. Esimese eesti tütarl. keskkooli algus sündis vaiksest-südamlikult oma poolesajalise õpilaspere keskel.

Midagi sümboolset on ses avamise kirjelduses kogu vaimu kohta, mis on valitsenud hiljemgi selles koolis. See on olnud suuresti uuenduslik kool oma aja kohta. Juba see, et selles koolis pole kunagi olnud kroonu vaimu veneaegses mõttes, et õppekeel oli algusest pääle eesti k., et õpetajad olid pääle vene k. õpetaja eestlased, põhjustas loomulikuma ja usalduslikuma suhte arenemise õpilaste ja kasvatajate vahel, mis on eeltingimuseks igasuguse kasvatuse juures. See on olnud töö, noorusliku elurõõmu ja vabaduse kool ühtlasi.

E. N. K. S. Tüt. Gümnaas. üldmeelsusele on suurimad mõjutusi annud alg-ajal dr. O. Kallas ja hiljem Peeter Põld, kelle pikemat direktoriaega on sageli nimetatud kooli hiilgeajaks. Meie, viimase juhataja kasvandikud, mõistame väga kõrgelt hinnata seda pedagoogikuju, milliseid sarnase tasakaalu, sügavuse ja värskeusega kohtame üsna harva. Positiivset eluusku on sääli püütud anda, kutset eesti hariduselus kaasa töötada, maailma kõrgemasse väärtustesse uskuda, nii et vastolulisimailgi kahtluspäivil seda jatkuks.

Hiljem on juhatajate vaheldus jäänud peatuma praegusele dir. H. Karule, kuid üldsuund on vaimus jäänud samaks, nagu on püsinud ka kauaaegne hallpäine inspektriss pr. E. Luiga.

Tuhat noort naist on saanud 25. a. kestvusel hariduse selles eesti seltskonna loodud koolis. See on olnud pikk ja saavutusrikas aeg meie rahva hariduse- ja vabaduseloo ja juubilar-kooli osa pole olnud selles ka mitte tähtsusetu. Kuid nüüdki pole ta ülesanded kadunud, iseseisvus kohustab veel enam.

Jatkugu tal jõudu püsida uue veerandsaja kestel, kasvatada teojõulisi haritud eesti naisi!

Linda Leeman

INSPEKTRISS ELISABET LUIGA

AUGUST VOMM: VANAI SA

AUGUST VOMM: POJAPOEG

Noorsooliikumise vajadusest

AVALIKKUS nii mõnigi kord on pöörnud oma pilgu noortele, kui see tema arvates on „rööpaist“ välja jooksmas. See minevikutaktika on maksev ka tänapäev. Põhjusest tungiti ajakirjanduse poolt kallale „kuulsale“ koolinoorsoo kongressile Viljandis, mille pisut hukkamõistetavail sündmusil olid veel kurvemad tagajärjed. Pidurdati ametlike käskkirjadega noorte spontaanse eneseavalduse eriharunoorsooliikumist koolinoorte juures, olgugi et Euroopa nimekaimad noorsoopsühholoogid (Fr. Foerster, G. Wynecken, T. Herrle j. t.) noorsooliikumist (Jugendbewegung) kui niisugust hätahtlikult soovivad. Eriti aga Fr. Foerster, kes ütleb oma teoses *Schule und Charakter*: „Ei ole suurimat pedagoogilist eksitust kui õpilasühingute keeld.“ Ent selle keelu tagajärjed on meil nüüdisajal silmanähtavad. Õpetajaskonna poolt noorte isetegevusele alati mitte hätahtlikult suhtumine on rebestanud noorte huvid negatiivses suunas. Veel pole meil meelest ununenud prof. H. B. Rahamäe etteheide keskkoolinoorte moraalses kõlvatuses, millist asjaolu püüab isegi kinnitada ametlik statistika. Nimelt avalikult prostitueerijate hulgas leiduvat üsna kena hulk keskkooli haridusega! (Sõrendus — A. T.). Edasi kurdetakse meie noorsoo taganemist rahvuslusest ja kalduvusest kosmopolitismi. Seegi pole veest võetud väide, vaid on kõneainet annud isegi parlamendi kõnetoolil. Samuti väidetakse ka, et noorte, eriti koolinoorte keskel levivat põranda all joomamehelik kultus igasugu ühisgruppide näol (*Tallinna Post*) jne. Kui palju siin põhjendatud ja põhjendamata materjali leidub, on erikiusimus. Kuid üks on kindel, et midagi meie noorsoo hulgas on katki, on mäda. Seltskond kui ka ajakirjandus korrutab küll alatasa noorte epideemiast, kuid ilma arstimate näitamiseta.

Nagu tegelikus elus iga indiviid saavutab siis elumõtte, parandab ja korraldab oma majanduslikku ja kultuurilist taset ainult endast tuleva tahtega. Nii ka noorte probleem laheneb ta enda tahtest. Selle parimaks vahendiks on autonoomne noorsooliikumine, mille sihiks on elujaatav nooruskultuur. Seda tuleb tõlgitada nii: noored kunsti-, kirjanduse- ja muude küsimustega tegeldes, mis õppetundides aset ei leia, loovad seega erilise noorusühiskonna. Neiks küsimuste viljelemisvahendeiks on referaat- ja vaidluskosolekud oma keskel, võistlused kõne, deklamatsiooni, kirjanduse, spordi jne. alal, ekskursioonid, õpiringid, ajakiri, suvipäevad jne. Seega kaotame surrogaatide monopoli noorte negatiivsete nähtuste alal ja elustame praegu varjusurmas viibivat noorsooliikumist, eriti koolinoorte seas. Kõik eelnimetatud asjade mainimine ei ole uue Ameerika avastamine, vaid nende viljelemise propageerimine.

Ent nüüd noorte küsimusega tegeldes, vaatleme lähemalt seda väljakutsuvat põhjust, mis noorsooliikumise eksisteerimise kindlaks tagatiseks on. Juba *a priori* võttes on maksev põhitõde, et intensiivset tööst hoolimata noortel jääb üle teatav hulk energiat. See nägematu „energia“ osutubki sagedasti ühiskonnale valulapseks, kui teda õigele teele ei juhita. Eriti see energia hulk võib saada saatuslikuks puberteedieas viibivale noorsele. Nad on asetatud nakkhiirte seisukorda, kes oma välimusest nii linde kui hiiri meele tuletavad, siiski kumbagi liiki ei kuulu. Ka puberteediline noorsugu ei leia tunnustamist ega asupaika „laste“ ega „peretoas“. Kuid looduseaduste põhjal looduses igale ühiskondlikule kihile on oma koht määratud, nii kui neutraalsetele inimolenditele energia rakendamiseks omasuguses õhkkonnas.

Sagedasti aga tullakse mõnel poolt (isegi pedagoogilistest ringkondadest! Faktina: Tallinna koolinoorsoo Kultuurühingu likvideerimine a. 1929) etteheitega, et noorsooliikumine on teatav kahjur. Takistavat õppetööd jne. Kõigest hoolimata peame teadma, et õppur ei ole mingi „elav entsüklopeedia“, vaid samuti vahelduvat tööd ihkav harilik surelik. Oleme võib-olla isegi läinud kaugele spetsialiseerumistuhinas ja elulähesuse asemel saanud eluvõõraid maailmakodanikke. Noorsooliikumise vastasena domineerib ka osa ilukirjandust. Näit. R. Roht *See milles avalikult ei räägita*, kus öeldakse: „Noorsooliikumine, s. o. moodse vaimumaailma väärtsamm, mis mürgitab tuhandeid inimesi. Noorsugu, selle asemel et õppida, raiskab aega mingis moodes isetegevuses.“ Hää küll! Praegu meie noorsooliikumine elab uuestisünni valusid, kuid nagu öeldu pilkeks tungitakse mürgiste nooltega noortele kallale (moraalilangus, kosmopolitism, „streigiepidemia“). Mida peame järeldama siit? — Kui ei taha noori lasta hukkuda ajavaimu mooluki hammaste vahel, kui ei taha noori juhtida ühekülgsesse kätte, elustagem noorsooliikumist autonoomsel pinnal ja olgem teadlikud ideeliste liikumiste optimismist. Analoogilise näitena võime tuua meie riiklikku iseolemist. Olgugi et tänapäev poliitilisel arenil märkame erakondade vastastikust nägelmist ja nende juhtide loopimist poriga, ometi demokraatlik valitsemisviis pakub kodanikule palju rohkem vabadust kui seda võimaldas tsaariaegne režiim. Ka ei tule kunagi inimesi hinnata nende maailmavaate järele, vaid austada neid kui inimesi.

Seega jõuame ka noorsooliikumises kui ideelises liikumises järgnevaile üldotsusele: noorsooliikumist peavad kandma noored; seda liikumist aga ei tohi teha „keelatud viljaks“, vaid seda tuleb igapidi soodustada, millega juhitakse noorte energiat ratsionaalses suunas.

Arnold Tonska

Konsul, vandeadv. JOHAN OSKAR RÜTLI

19. dets. oli korp! Sakala oma auvilistlasele Oskar Rütlile tema 60 a. sünnipäeva puhul korraldanud piduliku aktuse, kus auväärt juubilarid olid õnnitlemas kas isiklikult või telegraafiliselt meie tähtsamad organisatsioonid ja ettevõtted ning avalikud tegelased. Riigivanemalt oli saanud tervitus telegraafiliselt. Isiklikult õnnitles riigikohtu esim. K. Parts. Soome Vabariigi poolt annetati

juubilarile tema teenete eest Valge Roosi rüütliordu aumärk. Lisaks kõigele ulatati palju auaadresse ja väärtuslikke kingitusi sellele meie tuntuimale seltskonna- ja tulundustegelasele teadmisel, et juubilaritaolisi suuri, ideelisi mehi tuleb õiglaselt hinnata.

Pikka iga kunstisõbrale ja kõige ilusa hindajale soovib ka „Olion“.

O. R. sünd. 19. XII 1871 Ahja v. Tartum.; vanemad — mõisamaa rendikoha pidajad Jaan ja Mari R.; abielus Minmi Auer'iga 1906. a-st. — Öppis Ahja v.-k., Võnnu klk.-k., H. Treffner'i eragüm. 1895—97 ja Tartu ülik. õigusteadusk. 1897—1901, mil lõpetas selle cand. jur. astmega. Oli üliõpilasena E. Ü. S. liige ja kuulus vilistlaste hulka kuni 1909. a. Oli lühikest aega ametis Pihkva semstvos 1901; vandeadv. abi Riias 1901—02; vandeadv. Tartu 1902. a-st; reisinud korduvalt välismaal, m. s. teinud pikema reisi Indiasse ja Tseilonile. — Üliõpilasena pidanud kõnesid ja korjanud vanavara Setumaalt J. Hurdale; korp! Sakala asutajaid, vilistlaskogu esim. ja auvilistlane; Tartu E. L.-H. Üh-se nõuk. esim. 1902—1909; olnud Vastast. Krediid Üh-se nõuk. esim.; Liivimaa Linnade Hüpooteegi S-i rev.-kom. esim., Vanemuise ase-esim., III L.-H. Üh. asutajaid ja nõuk. esim., Kauba Panga nõuk. liige ja juriskonsult; E. Hüpooteegi Panga juh. esim. 1921. a-st; a/s-i „Extraktor“ juh. esim., E. Kindlust. S-i nõuk. esim. Oli ja on E. N. K. S. revisjonikomisjoni liige; H. Treffner'i güm. ülalpidamise s-i esim. Oli Taara seltsi esimees; Soome Vabariigi konsul 1928. a-st; I Vene riigivolik. liige Liivimaa linnade poolt; II ja III Vene riigivolik. valijamees; Voldi Tule-tõrje S-i ja Haaslava Karsk. S-i Priius aul.; Lasteaia s-i auliige ja Tartu II Malevkonna auliige. E. V. II Riigikogu liige majaomanikk. s-ide liidu nimekirja järgi; Tartu l.-volinik ja volik. abijuh. 1923. a-st j. m. — Asutanud ja välja annud koos K. Menning'i, Fr. Kangro ja teistega ajalehte *Meie Aastasada* 1911—16 ja *Tartu Pvl.* 1913—16; kaastööd teinud *Post.* 1905. ja 1906. a. oli Eduerakonna abijuhataja. — Alal. asuk. Tartu.

O. Rütli

India

BRITI maailmariigi võimu keskkohadeks Indias on kolmnurk Madras-Kalkuta-Bombay. Madras on kõige vanem inglise asula Indias. Veel kolmsada aastat tagasi oli siin metsik maastik, milles luitunud liivaseljäändikud vaheldusid padrikutega, kus tiigrid ja elevandid end isandaina tundsid ja siin-sää, nagu seitsme templi suunas ja kaugemal, oli üksikuid hindude asundusi. Sooja Bengali lained uhtsid liivast kallast, ja tormide ajal tungisid lained hävitavalt nagu kõikvõimsa vihurina kaugele maa sisse. Nüüd aga seisad ja vaatad imestades ja tundes nagu hardust ja ühtlasi aukartust selle suure kultuurtöö ees, mis siin inglane on teinud nii lühikese aja jooksul. Alles a. 1639 pani esimene inglane oma jala sellele pinnale, ja siia kerkis väikene inglise asundus — Ida-India kompanii tugikoht Koromandeli rannikul. Juba siis aimati Bengali valitsemise tähtsust ja seati suured tulevikusihiid üles. Algab kibe heitlus küll ümberkaudsete hindudega, küll hollandlaste ja prantslastega, sest viimased ei taha kuidagiviisi näha inglise võimu kasvamist Indias. Üks sõda järgneb teisele, ja prantslasil isegi õnnestub kuberner Bourdonnais' juhatusel a. 1746 vallutada Madras. Näha oli, et Inglismaa Indias alla peab andma. Aga mida kohal relvadega ei suudetud hoida, võideti diplomaatilisel teel jälle Euroopas tagasi ja nimelt: Acheni rahulepingus 1748 olid prantslased sunnitud inglise võimu Indias tunnustama, ja tookordse Bengali võtme — Madras'i tagasi andma. Selle järele algab siit inglaste võidukäik kogu Koromandeli ranniku, kogu Bengali vallutamiseks, mis lord Clive, kes osa Lõuna-India sisemaast ja ka põhjas võidurikkalt Kalkuta ühes Bengali maakonnaga vallutab, ja temale järgnev osav sõjamees ja diplomaat Warren-Hastings lõpule viib.

Nõnda et 18-nda sajandi lõpupoole prantslaste ja hindude võim kogu Koromandeli rannikul ja ka Gangese madalikul kuni Delhini on murtud, ja rahulik kultuurtöö võib alata. Toredate monumentaalsed ehitused ja mälestus-sambad möödunud aja tegelaste auks annavad tunnistust mineviku suuruselt, ja sadamas seisvad moodsed merevallutajad tuld sülgavad ristlejad ja tihti linna kohal tiirlevad kotkasilmalised sõjalennukid on siin nüüdis-aegse Inglismaa ehk suure briti maailmariigi võimu sümboolid. Kus enne legendikul mere ääres võitlus-tallermaa oli, sääal seisab nüüd, juba kaugelt merelt nähtav, suurepärase kõrgema kohtu koda (High Court), mõjuvõimas imposantne hindu-mohammedi (araabia) stiilis püstitatud ja kõigi moodse tehnika nõuete järele ehitatud hoone. Inglise arhitektid Irwin ja Brassington on siin inglise rahva ehituskunsti võimest loonud väljendava kuju. Maja keskkohas on domineeriv pool-kuppel, pool-tornehitus, mis umbes 50 meetrit kõrge ja milles mitmekümne tuhande küünlaline lamp öösiti valgust annab, et laevadele merel juhiks olla ja ümbrust pimedas nagu seaduse silmana valgustada. Siinsamas läheduses, veidi lõunapoole on ka Püha Georgi kindlus, millest ajaloolised võidukäigud algasid ja kus ka nüüdki Madrasi sõjaväe keskkohat asetseb ja sõdurite rühmi näeb sageli kindluse väravaist sisse ja välja marssivat. Siit natuke edasi õhtu poole kindluse läheduses on püstitatud kuulus Memoria Hall selle mälestuseks, et a. 1857, kui oli üldine india mäss, Madrasis õnnelikult inglise valitsus segamatult püsis. Ehitus on mõne kreeka templi sarnane suurte sambaridadega ja koosolekusaalidega. Edasi sammudes näeme suurepäraseid haigemaju, muuseumi ja muid avalikke asutusi üksikuil platsidel, kuna eramajad enamasti

aedadesse ja palmimetsadesse ära kaovad. Öhtul keeb elu suurel promenaadil — „Marina!“ — mere kaldal. Kõrvetav päike on laskunud ja öhtu vilu kutsub kõiki välja vabalt hingama. Mere kallal on siin üsna omapärane, on üsna madal, täis lamedaid, tihti veepinnani ulatuvaid liivaseljandikke, nõnda et mootorpaadiga ega ka hariliku paadiga sõita ei saa. Ainult pärismaalaste kookskiududest valmistatud kergeid paate ja nende kõrval ka juba Ceylonis nähtud väikesi kergeid nõndanimetatud Catamarah parvi liikleb vahuseil laineil. Olgugi et meri on väga madal, on kas tuule või järele mere tõusu ja mõõna tõttu alatine murdlainetus käimas, ja silm näeb kaugele kilomeetrite ulatuses valget murdlainete vahtu ja kõrv kuuleb alatist siset. On pilt, mis hoopis vastand on Colombo ranna võimsaile lainehoogudele. Jalutuskäigu lõpul seisab Senati hoone ja selle ees India keisrinna, inglise kuninganna Victoria kuhu, kes igale jalutajale meele tuletab, et siin on briti maailmariik samasugune oma võimu poolest nagu Londonis või Sidneys, Kaplinnas või Montrealis. Ikka ühesugune, võitmatu ja iseenast usaldav ning kindel. Kuberneri lossi ees on muidugi tore kuningas Eduard VII-nda kuhu. Ka endine pärismaalaste linnaosa — Black Town — on nimetatud George Town'iks ja on oma sadamaläheduse tõttu muutunud täitsa eurooplaste linnaosaks ja ärilinnaks. Siin asetsevad konsulaadid, pangad, suured kaubamajad jne. Pärismaalasi näed siin küll kui teenijaid ja töölisi askeldavat, kuid elumaju siin neil enam ei ole, vaid pärismaalaste elukohad on kaugemal linna servas, ega erine see linnaosa millegi poolest teistest samasugustest hommikumaa eeslinnadest oma mustuse ja räpaseuse poolest. Nende agulite uulitsail kõndides ja seda viletsust nähes tundub nii teravalt, milline vahe on nende tänavate ja eelmainitud Marina vahel, ja mis on öhtu- ja mis hommikumaa.

Kes juba kord Madrasi on tulnud, ei pääse nii ruttu säält tulema, sest reisibüroo juba ei lakka sinule nii kaua kiitmast sõitu seitsme templi juure, kuni oled otsustanud sõita, ja *Well! Please a ticket.* Sõit templite juure aga hoolimata oma lühikesest maast — umbes 50 kilomeetri kaugusest, nii lihtne ei olnud, vaid kaks päeva kulus ära. Sõidu valisin paadiga, ja reisibüroo poolt antud boy oskas paati hästi juhtida, ja hää monsun-tuule tõttu kestis sõit Buckingham'i kanaali mööda umbes 8—9 tundi. Päralt jõudnud, just kanaali ääres, näitas mulle boy, žestikuleerides ja ise suures vaimustuses, esimest „imet“. Ei olnud mitte oodatud templite kogu, vaid palmidest varjatud koobas, mida tiigri koopaks kutsutakse. Koobas ise on ju huvitav: vesi on ta graniitkünkasse õõnistanud, ja ta on küllalt ruumikas mitmele paarile ja kümnetele tiigritele, keda sääl enne võiski asuda, möödaminejaid varitsedes. Iseäranis tähelepanu vääriv aga on koopa suu, sest selle ümber kaljusse on inimkäsi endistest aegadest moodustanud üheksa väga omapärast fantastilist tiigripääd, mis ühiselt nagu pärja ümber koopa suu moodustavad. On näha, et endistel aegadel ei ole kunstnikkudel kujutusvõimist puudu olnud. See kuhu heidab pilgu endisesse India vaimu-maailma; igatahes jääb seisma ning mõtled ja võrdled.

Templid ise on veel edasi umbes kilomeetri kaugusel, ja nende juure tõtates arvad esiteks, et sõit on asjata, kuid lähemal vaatlemisel kasvab huvi üha enam, sest esialgu nagu ei saa aru: on ju kujud kõik võõrad, ennenägematud ja ka kujutlematud.

See kõik siin on üsna võõras, fantastiline maailm, ja esimene küsimus, mis tärkab, on: „kus on need rahvad ja kes nad on, kelle kätetöö see on, kes säärased templid ja jumalad siia kaljusse on aastatuhandete eest välja raiunud?“ „Tegu on, mis inimesest järele jääb,“ ütleb india fakiir, ja siin meenub see küll, sest siin on tegu, väljendatud ja jääb veel kümneid tuhandeid aastaid inimkonnale mälestuseks endisist eelajaloolisist rahvaist, kes on teadmatult kadunud ja kelle mälestusmärkidest — nende kätetöödes, templites — üksinduses tuul ulub. Milline intensiivne elu pidi siin ümbruses enne kihama, mis end nii võimsalt on siin väljendanud ja enesest jäljed jätnud, ja kuhu ta on jäänud? Need on küsimused, mis keelele tulevad, milledele aga keegi vastust ei anna.

Nüüd on paik tühi, ümbruses ainult mõni pärismaalaskalapiüüdja hütt ja lähedal väikene külake Mahawellipur, kus turistidel õiget ulalustki ei ole võimalik leida. Kaljuselg, mil on templid, on kanaali ja mere vahel liivasel saarekesel, on kõik kunstiteodetega nagu üle külvatud, täis kujusid, väljaraiunguid ja õõnistusi. Kõige huvitavam on kaljuseinas olev lõhe, kus on imelik hiiglasuur reljeef, umbes 5 silda lai ja 12—15 silda pikk, mis täis kujutusi. Kõige silmapaistvam kuhu arvatakse india rahvuspoemist esineva kangelase Arjuna kuhu olevat, ja seepärast kutsutakse seda reljeefi Arjuna kannatuste reljeefiks. Aga Arjuna kuhu on vaid väike osa sellest hiigla kunstiteosest. Siin on kogu rägistik kujusid: ahve, lõvisid, tiigreid, õudseid madusid, võimsaid elevante, inimesi ja jumalaid, kõik on läbiseegi tegutsemas, nagu inglid ja kuradid Michel Angelo poolt maalitud *Capella Sixtinas*. Aga ei või ütelda, et sel india kunstnikul oleksid vähemad loodusjõudude tagavarad hinges olnud kui Michel Angelol, vahest veel omapärasemad ja jõurikkamad. Ka linnud ei puudu reljeefilt, ja naljakas on kassi kujutus, kes pandud pattu kahetsema hiirekarja keskele. Reljeefi suurima kujuna paistab silma neljakäeline jumal Šiiva, mis koletisena, mõteldes ta mõjule Indias, tekitab õudse tunde. Jumal Vasuki pää kohal jälle on seitsme päaga madudest baldahhiin lehvimas. Ta tütre Ulipi pää kohal on samasugune, ainult palju väiksem. Muidugi ei puudu ka Buddha kuhu, mis suurt meistrit näitab õpetamas oma jüngreid. Viis väikest templit on merest kaugemal. Ajuliiv ähvardab neid matta. Need templid olla draviidi algupära, ja teadlased arvavad ka nende tekkimise aja teadvat. Nende lähedal on ilusasti väljaraiutud ja ka hästi alalhoidunud elevant ja lõvi, millele aga ajahammas tublid hävitamise märgid juba külge on pannud. Veel on siin mitmed vähemad väljaraiutud templid täis kujusid ja ka eraldi seisvaid üksikuid kujusid, mis mitmesuguseid jumalaid, loomi ja kangelasi peavad kujutama. Nagu juba eelpool ütlesin, terve kaljuselg, mis ehk enam kui paari kilomeetri pikkune võib olla, on täis templeid ja kujusid. Kui odav pidi küll siis tööjõud olema?! Vesi olla juba mitmed templid ära neelanud, sest maapind on siin aegamööda vajumas. Otse mere ääres peaaegu kolmelt poolt laineini ulatuv on nõndanimetatud Višnu tempel, mis vee tõusu ajal juba osalt veega täitub ja mille lõvedelained vabalt üle lokusuvad. Mõnisada aastat tagasi veel seisnud see tempel kuival maal merest natukene eemal. Arvatavasti neelab meri kogu selle ranniku. Meel läheb kurvaks kõige selle suurepärase kadumisele mõeldes. Kurb oli nähtavasti ka mind sõidutav boy, ja sinu oli bramii, kes ka kukilt sinna oli ilmunud ja lõpupoole mind saatis, näitas ja seletusi andis. Ta riietus oli kulunud, nagu nagu näginud inimesel. Ise oli ta pikka kasvu, liig pika kaelaga ja ta kollased silmad vaatasis nii nukralt, nagu loomal, kes puuri pandud. Ta oli ka sõnakehv, mitte niisugune lobiseja, nagu muidu juhid sääraste kohtades. Vististi oli ta siin läheduses oma pühi harjutusi tegemas, kas paastumas, palvetamas või roomamas. Mulle näis, et tal nagu poleks selle maailmaga midagi tegemist, et ta elab oma hinges nii mõjuvalt veel minevikus või tulevikus, et ei pööra üldse suuremat tähelepanu olevikule. Minu poolt vaevatasuks pakutud ruupia võttis ta vastu, ja saatis mind isegi paadini, kogu tee sõnagi rääkimata. Ka mina ei küsinud temalt midagi, sest säärane oli siin nähtud varemete mõju, et vaikida oli kõige parem. Teel Madrasi poole aga vadistas boy seda enam oma sõnavahes keeles, näidates ikka vahete-vahel kätega ja tehes näoga mitmesuguseid liigutusi. Madrasi jõudnud, sõitsin samal öhtul rongiga Kalkuta poole edasi. Rong väljus öhtul kella kaheksa ajal Rayapura või Central-vaksalist, ja ühines lõunast, Tuticariniist Colombosse tuleva kiirrongiga. Minu vagunis oli sel korral kaks kaasreisijat, kes mitte inglased ei olnud, vaid oma välimusest romaani tõugu meele tuletasid. Nad kõnelesid minule arusaamatult keelele ja et minul ka iseäralist huvi nende vastu ei olnud, istusin omaette vaikides ja olin täiesti Madrasi muljete mõju all. Und ei tulnud. Istusin ja vaatlesin läbi akna pimeduses siin-sääl möödalendavaid valgustatud väikesi jaamahooned. Rong peatus ainult suuremais

Eestlased Londoni Hayd-pargis

Intervjuu

L. a. „Olionis“ (nr. 9) avaldasime märkme „Kuidas teha ajalehele kaastööd“. Ruumi puudusel on seni ära jääma pidanud näide R. Gnadenteichi samanimelisest käsikirjast. Alljärgnevas katkend R. G. kuuldavasti peatselt ilmuva raamatu ühest peatükist.

INTERVJUU all mõistetakse reporteri jutuaajamist mõne väljapaistva kompetentse isikuga ja küsimuse üle, mis kogu seltskonda käesoleval momendil kas eriti huvitab või tema meeli ärevil hoiab. Reporteril tuleb tihti-päale juttu vesta nii mõnegi isikuga ja väga mitmekesiste küsimuste üle. Näiteks politsei komissari sekretäri-ga suure tulekahju üle, mis maakonnas aset leidnud jne. Kõiki neid jutuaajamisi pole mõtet lehes intervjuu vormis serveerida; vaid nad tuuakse harilikult lihtse sõnumina. Teine asi on, kui jutuaajamisi peetakse tähtsa po-

liitilise tegelasega, kuulsa professoriga jne. Siin ei huvita meid mitte ükski ettetoodud faktid, vaid ka ette-toojate arvamised. Säärane jutuaajamine ei tule lehes tuua mitte sõnumina, vaid ta tuleb serveerida juba intervjuuna.

Mõnikord ilmuvad intervjuud õige pisikeste suurus-tega, nagu: vagunisaatjaga, rongijuhiga, lennukimehaanikuga j. t. Säärased intervjuud tuuakse lehes erilisel juhtumel ja siiski harva.

Intervjuu on viimasel ajal ajalehtedes õige laialt tarvitatav sõnumi vorm. Suurtel ajalehtedel on reporterid, kes sel alal eriteadlasiks on võrsunud. Intervjueerida aga ei tule mitte ükski eriteadlasil sel alal, vaid kõigil kaastöölistel.

Isiku ja teemi valik. Intervjuu teemiks peab tingimata olema põnev päevaküsimus. Mis nimelt praegusel hetkel põnev on, ei ole raske kindlaks teha. On tarvilik ainult vahet teha põnevuse vahel, mis on kohaliku ja mis üleriikliku ilmega. Näiteks eilses lehes ilmus teade, et ühes Tartu linnaosas on tüüfus levinud. Täna saadi teateid uutest haigestumistest. Muidugi on see kohaliku põnevusega sündmus. Et tüüfus linna-inimeste meeli ärevil hoiab, on selge. Seepärast pole üleliigne linna arstiga selle küsimuse üle mõtteid vahetada. Teine näide: Mõned poliitilised rühmad propageerivad viimasel ajal meie põhiseaduse muutmist; selle põhjuseks toovad nad ette tema puudulikkust ja halba redaktsiooni. Põhiseaduse muutmine on raske; teiseks sunnib teda alles hoidma traditsioon, viimse võimaluseni. On aga säärane üleriikliku põnevusega küsimus üles kerkinud, siis on laialdased rahvahulgad huvitatud, kuidas vaatab põhiseaduse puudulikkusele meie suurem eriteadlane õiguse alal, näit. prof. Jüri Uluots. On põnev küsimus leitud, siis on väga tähtis kompetentse isiku valimine, kellega selle üle võiks vestelda. Tihti tuleb neist loobuda just kompetentsete isikute ärasõidu tõttu või nende puudusel. On kohal mitmed autoriteedid, siis tuleb jutuaajamiseks valida isik, kes neist kõige mõjuvam ja kompetentsem. Näiteks on alati rohkem mõtet rääkida panga juhatajaga kui tema abiga, või jälle kliiniku direktoriga kui vanema assistendiga jne.

Kuidas intervjueerida? Intervjuud loetakse omaette kunstiks. Selle kunsti oskamine aga polegi nii raske, nagu arvatakse. On tarvis ainult praktikat. Harjumus võimaldab igapäev saada korralikuks intervjueerijaks. Kuna esimesed sammud on ikka kõige raske-
mudas, on soovitatav esialgu intervjuusid ette võtta neis küsimusis, milles reporter on ise enam-vähem kompetentne. Küsimus, mis intervjuus sõelumisele võetakse, tuleb jaotada reaks väikesiks küsimusiks, vastused mil-
ledele ühtekokku kogutakse; sellega saavutatakse täielik vastus intervjueeritavale küsimusele. Toome lihtse näite. Ühes Tartu linnaosas on tüüfus möllama hakanud. Intervjueeritakse linna arsti. Esitatakse küsimused: millega on seletatav tüüfuse tekkimine, millises rahva-
kihilis ta eriti on maad võtmas, millised abinõud on linna haigemajal selle vastu võitlemiseks, kas Tartus on palju arste-eriteadlasi sel alal, kas haigla mahtum võimaldab kõik haiged ära mahutada, kas on tarvilik seltskondlikku abi jne. Kõik küsimused tuleb juba varem valmis mõ-
telda. Kõik vastused tuleb kohe lühidalt üles märkida ja nad alles pärast liita üheks vastuseks ühele küsimusele.

sõlmekohtades ja suuremais linnades. Umbes kella kahe ajal öösel, kui rong peatus, läksid minu reisikaaslased ära ja sisse astus blond, tugev põhjamaa tüüpi mees. *My name is Carlson*, olid ta sõnad sisse astudes, ja end esitelles hakkas ta juttu ajama. Oli rahvuselt rootslane ja juba mitu aastat Indias elanud. Ütles lõpuks end väsinud olevat ja heitis magama. Mina ei olnud enne tema tulekut ei kodule mõelnud ega igatsustki tunnud, aga tema tulekuga vagunisse tundsin imelikult nagu midagi kodumaalist heljuvat, ja see põhjamine lähedus ja kaudne nagu hinge, õieti ütelda kultuuri sugulus mõjus nii armsalt ja omapäraselt, et seda tunnet raske on kujutada. Ka mina tundsin selle järele end väsinuks ning unustades kogu India ja mõteldes kodumaa ja Lääne-

mere kaldaist, uinusin magama. Kui ärkasin kella seitsme ajal hommikul, tundsin nagu pettumust, sest minu reisi-
kaaslane — „Põhjamaa“ — oli juba läinud. Kogu järgmise päeva, samuti ka öö olin vagunis ükski. Järgmisel päeval kella 10 ajal tuli paar uut reiseltsilist vagunisse, ja umbes kella kolme ajal jõudis rong Kalkutasse Howrah vaksali. Üle tuhande kilomeetri oli jälle selja taga. Colombost päale oli tee olnud väga omapärane ja huvitav ning sellele, kes esimest kord Indias, täiesti ette-
kujutamatu.

Mis pakub Kalkuta, Ganges, Benares Delhi ja Põhja-India? See oli küsimus, mis meele tuli Kalkuta lähedusse jõudes. Lõuna-India oli, olgugi lühikese aja jook-
sul, palju annud.

O. Rütli

Toimetusele saadetud kirjandus

ARTUR ADSON: NELI KUNINGAT. Vaatemäng neljateistkümnendast sajandist 4 vaatuses (12 pildis). T. Mutsu Teaterkirjastus, Tallinnas 1931. Lk. 49. Hind? **NOORKOTKA KÄSIRAAMAT I.**

Käsiraamatu I ande hinnaks on määratud kr. 1.25, köidetult kr. 1.75, et ta ei oleks kellelegi üle jõu. Raamat sisaldab 224 lehekülge, üle 120 joonistusega.

EESTI ENTSÜKLOPEEDIA I. Redaktsiooni-toimkond: R. Kleis, päätoimetaja, P. Treiberg, J. V. Veski. K/ü. „Loodus“, Tartus. A — Akvarellmaalikunst. Lk. 223. Kogu väljaanne kuni 31. det. 1931 tellijaile maksab kr. 90, kuukaupa tellijaile 140 kr.

Kuna seni on ilmunud alles entsüklopeedia esimene vihk, siis on varane seisukohta võtta väljaande suhtes. Ilmunud esimene vihk aga jätab juba pääliskaudsel lehitsemisel hää mulje. Oieti ei saagi meie oludes paremat väljaannet kujutella. Nähtavasti on K/ü. „Loodus“ rakendanud kogu oma organiseerimisvõimed seks, et anda välja tehniliselt korralikku suurteost. Kuivõrd on õnnestunud üksikute toimetajate valik ja nende töö, jäägu edaspidise otsustada. Tuleks vaid soovida, et kirjastus teadete värskuse säilitamise otstarbel püüaks väljaannet kirjastada lühema aja jooksul, kui see on ette nähtud.

SUOMEN ALIUPSEERI. Pää- ja vastutav toimetaja Pekka Leikkanen.

TEATR. WYDAWNICTWO TEATRU POLSKIEGO. Rok. III. Maj 1931. Nr. 9. Toimetaja: Josef Relidzynski. Nris pääle muu kirjutis ka eesti teatrist eradot-sent Sergjusz Kulakowski sulest: Teatr estonski. Selles antakse lühike ülevaade eesti teatri ajaloost.

Kaastööliste

Avaldamiseks kõlbuline kaastöö paigutatakse järjekorras, vastavalt aine akuutsusele. Kaastöö, kui selle ilmumine kiire, palutakse toimetusele esitada õigel ajal — hiljemalt kuu esimesteks päevadeks. Avaldamata käsikirjad säilitatakse siis, kui on käsikirjal märkus: *Säilitada!* Tagasi saadetakse ilmutata käsikirjad, milliste on lisandatud vastavas väärtuses postmarke. Igal käsikirjal (mitte ainult kaaskirjas) peab leiduma saatja täpne aadress ja õige nimi. Tähtsamad märkused, ka varjunime suhtes, teha otse käsikirjale, soovitav lõpulehekülje tühjale tagaküljele. Vastu ei võeta käsikirju, mille tekst on kirjutatud lehe mõlemale küljele. Iga kaastöö lehe tagakülge peab olema tühi ja igal lehel peab leiduma ruumi paranduste tegemiseks. Toimetusel on õigus käsikirju muuta ja parandada oma äranägemise järele. Selle nõude kohta ei tehta mingeid erandeid. On soovitav,

THEODOR LUTS

meie tuntuim filmilavastaja

T. L. on õppinud filmiasjandust Pariisis ja Berliinis ja majandusteadust Tartu ülikoolis. Seni on ta valmistanud järgmised suuremad filmid: „Noored kotkad“, „Vahva sõdur Joosep Toots“, „Kas tunned maad...“, „Kaitseväge töö ja elu“, „Rootsi kuninga külaskäik Tallinna“, „Poola presidendi külaskäik Tallinna“, „Kuidas valmib põllumehe viljaseeme“, „Talisport Eestis“, „Narva-Jõesuu“, „Pärnu“, „Haapsalu“, kultuurfilm „Ruhno“ ja „Kihno“, „Kaitseliidu töö ja elu“, katkendeid Noorkotkaste elust ja õhu- ja gaasi-asjanduse film „Gaas! gaas! gaas!“

GLORIA PALACE DANCING TALLINNAS

et käsikirjad oleksid kirjutatud masinal. Igal tingimusel peavad nad olema selgesti loetavad (ka autori nimi!). Käsikirju ei või autorid pärast toimetuse poolt tehtud korrektuuri muuta, seepärast esitatagu kaastöö vaid lõplikus viimistluses.

Olioni kaastööline saab olla üksnes *Olioni* tellija. Tasuta autoreile *Olioni* ei saadeta. Autorile, kelle töö on vastu võetud ja kes veel pole *Olioni* tellinud, saadetakse *Olion* antud aadressil kaastöö arvel kätte. Tasu alla, toimetuse äranägemise järele, arvatakse need käsikirjad, millel leidub soov tasunõudmise suhtes.

RUUMIPUUDUSEL jääb sellest nrist välja 38 lehekülge väärtuslikke artikleid, novelle ja illustratsioone ning huvitav romaani. Muuseumide-materjalist pidi sellest nrist jääma järgmisesse „Tartu-Maarja Muuseum“ ühes selle tähelepanuvääriva pildivaraga.

Uute tollikorralduste tõttu puudub nris kriitpaber.

Toimetus

Kiri nüüdisaegsele

Armas Alma Kaal!

Lugenud sinu õpetlikke sõnu novembri „Olionist“ ruttan kohe kahetsema oma hädakisa, nagu sa seda nime-tad. Vaata, ma panen endale tuhka pää pääle, kisun lõhki enesearmastuse kirju kuue ning kumardun kui üks ajast mahajäänu, et moodsete naiste leegion võiks minna minust üle nagu läheb lambakari üle haneheina, mis on lai-neist peketuna mere ääres.

Ma tunnustan oma ketserlikkust: Ma igatsesin naist, kes seob mehega abielulepingu ja toob omalt poolt sesse ellu kaasa poole eluõnnest ja mees toob teise poole. Ma, rumal, kes pole võtnud vaevaks õppida selgeks veel suitsetamistki, ei teadnud, et elu peab olema üks mehe poolt söödetav ja naise lüpssetav ning kasuta-tav lüpsilehm ja mitte vastastikune kohusetunne, kus üks võtab oma hooleks välise võitluse, teine kodu.

Mu ajus tekkis kinnismõte, mis oli vaid põrunud aru õnnistus, et on midagi viltu, kui sina ütled: mees on see egoist ja ülekohtu hunnik, kel pole ohvrimeelt ja ka naine ei taha enam kanda ohvreid. Aga olen näinud mehi ohverduvat isamaa eest kuni eluohvrini ja ma usun, et nad seda siis jaksavad muugi eest. Ja mulle näis imelik, et naised ise tihti õngitsevad seda halvloomulist meest ja püüavad olla ta sarnased — halva eeskuju sarnased.

Ma ikka veel ei mõista seda, miks ei või naine olla suur sel kohal, mis talle antud loodusest. Et ta kipub heitma oma südamest väärtuslikemad osad — truuduse ja emahoole, mis on omased pisike-sele linnukeselegi puuksal? Aga see mu mõte on vist väga vanamoodne nagu möödunud sajandi kleit, mille pääle moodne naine sülitab. Ja nii ma alistun, leppides: et olgu siis päalegi nii, et sina oled tark ja mina rumal.

Ja muu seas — pean pihtima: Sa ütled, et truudus on üks „kavalaimaid valevorme“. Ja mina olin just teel ehitama sellele kui kaljule oma koda. Ma olin valmis tegema tütarlapselise lepingu, et sinest pääle elame üksteisega kohustuse vahekorras, mille nimi on abielu. Mulle näis see lihtne, sest ma olen pidanud kõik lepin-gud ja pole kunagi sõonud oma sõnu. Aga nüüd ütled sina, et naine ei jaksu pidada lepingutruudust — ei isegi enda vastu, mis veel rääkida mehest. Ja ma sain su hoiatuse veel õigel ajal, et loobuda „kavalast valevormist“.

Sa kardad asjata, et püüame mullast veel välja kaevada truudust, mis oled sinna matnud ühes teistega. Mina võtaksin kohe labida ja kaevaksin ta säält välja oma Dulcinea. Aga ma kardan, sa oled ta moonuta-nud ja mürgitanud enne tapmist ja matmist. Ja kui ma peaksingi leidma su maetud truuduse hauakoha, ära kardata: ei ole võimu, mis jaksaks seda istutada tagasi sinu südamesse, kust ta kord on visatud välja.

Siirak kõneleb naise truudusest. Ta ütleb: nagu kuldrõngas sea ninas, on ilus naine, kui tal tarka mõis-tust ei ole ning truudust südames. Aga Siirak oli vanaaegne mees ning päalegi juut. Tema petab ning valetab. Tema ajal ning pärast seda oli nii vähe abielulahutusi ja majad rõmsad lastekilkeist. Aga see on kauge mine-viku „orjaaeg“ ja on saabumas uus naine — „armukogemustega ja saabumisaja saastaga“, nagu sa seda ütled.

Ah jaa! Sul ja teistel sellistel on ees õilis siht: jõuda välja „orjastamisfaasist“ ja olla mehe sarnane. See on — salata maha oma naiselikud pühad kohused ja salata maha looduse seadus. Kas sa oled, armas Alma, mõtelnud sellele: maailmas on haige, kes oigab, ja tervises punetav inimene. Maailmas on ahastav ja nälgiv naine ja see, kes aelab karusnahkades ning hangib armukogemusi? Kas sa pole mõtelnud mehe ja looduse seaduse ülekohtu asemel elu ülekohtust? Kas sa ei tahaks seda, et kõik ini-mesed oleksid sarnased? Et kaks naist oleksid samaõiguselised oma eluosa suhtes — nii sina, direktoriproua, kui haige naine keldrikorterist, kel pole süüa? Kas sa ei tahaks ulatada mulle ja teistele kätt sellel teel, näha elu ja igal sammul mitte just ennast. Aga ma kannan vist sõelaga vett. Sa võitled oma õiguste eest. Sul on üks armukogemus vähem kui mehel — see pole õigus ja ruttad seda muretsema. Sa igatsed sarnasust, aga mitte inimkonnale, vaid endale ja just mehe halba de omaduste ja harjumuste osas, sest häid sa ei usu, kuna su silmil on nende jaoks kae.

Ah, jaa!

Me loodame, et kõik saab teiseks. Sa lubad naerda jumalavallatult, ning ma usun, see mõjub. Ja ma pean sulle ütlemä tõsist tänu: sa oled võimeline ajama mindki pisut naerma.

Ma olen küll noor mees, kuid vanamoodne ja igatsen vanamoodse musterliku südamega elukaaslast. Andesta, oh moodne naine, ajast mahajäänule ta „hädakisa“ ja jäta lapsele ta mänguasi ning uskujale ta usu-natuke, et sihuke Dulcinea on siiski üsna väärtuslik Jumala ja inimeste meelest ega pole põgenik oma kohalt.

Ja ehk saab meie seadusandlus sedasinast asja korraldada! Ehk saaks niisuguse seaduse, et lapsed sootuks anda meeste hoole, et nad ei takistaks meieaja seikluskolleksionääre nende sarnasuses ja vabaduses. Imetada esialgu saame küll ainult lutu abil, aga on ja looduses maksev arenemisteooria ja kohanemisvõime, ning küll me vist ühel päeval saame hakkama sellega loomulikkudegi vahenditega. Ja osa sünnitamiskannatusi tuleks ka panna meeste kanda. Vähemalt poislaste sünnitamine, ja seadusandlus leidku abinõusid, kuidas seda teostada.

Vaata, ma ei mõista ise seda kõike, kuidas see saaks olla! Aga sulle, armas Alma Kaal, on see küll kõik selge ja projektid vist olemas. Ma jään nüüd üsna taltsaks kui üks lammis, sest sihuke see mees peaks vist olema. Ma jään taltsaks oma igatsusse, kuna moodne naine ründab maailma „oma armukogemustega, suitsu, lokaali, maetud truuduse ja saabumissaastaga“, nagu seda sina oma kaasõdesid mõistes nii sügava tähelepane-likkusega iseloomustad.

August Mäik

III aastakäik illustreeritud ajakirja „OLION“

„Olion“ nr. 19, kirjutab „Postim.“ nr. 347, „lõpetab selle üldiselt häähinnangu osaliseks saanud kuukirja teise aastakäigu. On igafi rõõmustav, et meie oludes säärase ajakirja välja-andmine on suudetud rajada kindlale ning soliidsele alusele, mis võimaldab järje-pärest ilmumist ka edaspidi. A. 1932 ilmub „Olion“ endisel kujul ja endises hinnas ning peaks lootma, et senine poolehoid veelgi kasvab.“

Tellimishind 1932 a. pääle: aastas 6 kr. (üksiknr. ostes 9 kr.) 1/2 a. 3 kr. 75 s., 3 kuu p. 2 kr., 1 k. p. 70 s. Üksiknr. 75 s.

Odavam ja lihtsam „Olioni“ tellimisviis on: tellige kas otse talitusest Tartus või lähemast posti-asutisest: avaldades postiasut. soovi „Olioni“ tellida, ei tule tellijal kanda raha saatekulu. Postiasutised saadavad tellimise kohe edasi talitusele ning tellija ei pea „Olioni“ saamist asjata ootama. „Olioni“ talit. ja toim. Tartus, Riia 64—3. Telef. 5-42.

Teater ja muusika

Juhuslikult juubeli eelõhtul teatri minnes sattusin pääproovile. Saalis oli kogukene näitlejaid ja laulukoori liikmeid. Orkester algas Kapi süiti Eesti viisidele.

Meenus, et aastat 12 tagasi kanti siin sama süiti ette, autori enese juhatusel. Kuna kogu muusikaelu oli koondatud suviorkestri ümber, siis oli see aeg teatrile täis hoogu. Igaüks tõmbas sellele innuga kaasa, isegi Mart Saar, meie laulumeister, kirjutas mingi prelüüdi orkestrile.

Siis tuli aeg, kus teatrile teisest linnast käidi muusikuid palkamas. Möödus aastaid, kadus endine hoog. Mängijate päämured olid pöördud sellele, kuidas palka kätte saada.

Ja nüüd, juubeli pääproovil, milliseks oli kujunenud olukord? Süit mängiti kuidagi maha; koorilaulu ajal teigi juht koomilise kumarduse publiku poole ja ütles: „Üks laul pole meil veel küllalt selge, aga küll ta läheb.“ Solistid ja klaver kaotasid takti. Sellega oligi proov läbi. Ohkasin lahkudes: ka juubelil ei saada lahti dilettantlikust vaimust. Ehk oleks ainuke pääs linna muusikaelule, kui kujuneks endisest operetist ooper. Eeldusi ehk selleks on.

J. Nixman

EESTI HÕIM nr. 3—4. Asutis Fenno-Ugria ja Akadeemilise Hõimuklubi häälekandja. Vast. toim. J. Mägiste. Tegev. toim. E. Päss. Tellimise hind: aastas 1 kr., üksiknr. 25 senti. IV aastakäik. Tuumakas nr. kaastööd M. J. Eisen'ilt, J. Parijõgi'lt, Juhana Jaik'ilt, V. Ernits'alt, D. Tsvetkov'ilt, P. Voolaine'lt, J. Mägistelt j. t. Arvustusi, hõimukroonikat.

FOTOKUNST. Fotokunsti ajakiri. Nr. 1—10. Ilmub aastas 6 korda. Tellimishind: aastaks (kirjutuspaberil) kr. 3, luksus-kriitpaberil kr. 5. Üksik vihk 50 s. Väljaandja: Tallinna Fotoyhing. Tegev- ja vast. toimetaja: Harry A. Malm.

Ajakiri *Fotokunst* jätab kõigiti meeldiva mulje. Euroopalisel tasemel oma valitud paladega fotokunsti alalt on ta eriline kultuurnähe senises Eestis.

UUS EESTI. Kaupmeeste ja töösturite häälekandja. 2. aastakäik. Nr. 1 (53). Ilmub igal laupäeval Kirjastusühisus „Uku“ väljaandel ja V. Siimann'i vastutaval toimetusel. Tellimishind: aastaks kr. 2.25. Üksiknr. 5 senti.

Parim iluravivahend on „Veronika“

PALMÖLISEEP

Sisaldab kalleid palmi-, oliivi- ja teisi õlisid ja aineid, mis teevad naha puhtaks, värskeks ja ilusaks. Lõhnastatud hää prantsuse lõhnaõliga. Näitustelt esimesed auhinnad. Müügil 45 sendi eest kõigis paremais ärides.

Seebi-, seoda- ja küünlavabrik
Tartus „Veronika“ Tartus

Oma

lugupeetud ostjaskonnale
soovib

**edurikast
uut aastat!**

Peeglitööstus

E. LODERAUD

Tartus, Uueturu t. 11. Telef. 501

Elegantised jalanõud.

1932. a.

mudeleid tuntud
hääduses ja kõige
soodsamate hin-
dadega soovitab

H. VESTER

Riia tänav 22-a.

Märkus: Äri asub Kindlustusselts „OMA“ vastu.

1932

Oma saaduste tarvitajaskonnale soovib

õnnerikast uut aastat

seebi- ja soodavabrik

A. FREDERKING

Tartus

Töösaadused näitustel kroonitud kõr-
gema ja l kuldauhindadega

Müüb suurel ja väikesel arvul

Foto-tehniliste tarvete

kõige rikkalikum valik ja soodsaim
ostukoht Tartus

Firma G. F. Liblik

Omanik Maria Liblik.

Suurturg 10. Telefon 6-30.

HÄÄD

UUT AASTAT

1.9.3.2

SOOVIB OMA LUGUPEETUD
KÜLASTAJASKONNALE

pagari- ja kondiitriäri

AUG. UNIVER

TARTUS, RÜÜTLI 16 · TEL. 10-69

Päästa oma raha!

Leitud on tee,

kuidas ühe sem. toidu-riidekuluga saab kaheksa (8)
sem. elada. See on raha paljundamise kunst kõige
ausamal kombel.

Selleks loodud organisatsioonis:

- 1) ostetakse arvestusteel ostusedelitega,
- 2) sularaha kogutakse krediidi loomiseks
(i l m a protsendita),
- 3) krediit paljuneb ringi suurusega ja
- 4) annab seega, ilma võtmata, %%.

*Nii tarvitab liige oma raha mitu korda. Võl-
gade tasumine (30 a. ä 0,27 prots. aastas) osutub
kergeks.*

*Nii paljundad ise oma raha, oled ise oma
klient.*

Astu organisatsiooni, kus elutarbeid ostetakse
arvestamise teel, kus kviitung täidab raha aset,
sularaha vabaneb siseliiklemisest, koguneb ja kuhjub
uueks krediidiks, krediiti jälle asendab ostusedel
arvestamiseetodi järele ja iga ringkäik

päästab — oma raha

Teateid saab kella 10 — 12 ja 15 — 17

Jaani tän. 9—2

Ühing Kodutöö-Abi

Uudistooteid

J. NIKSMANN'ilt

Tantsualbum puhkpillide orkestrile II:

1. Noorte marss
2. Hulkuri valss
3. Maamehe reinlender
4. Husaari foks
5. Malle polka
6. „Õhtu Valgel jões“, tango

Hind: 2 kr. 50 senti

Klaverile:

1. Põhjalaagri marss
2. Hulkuri valss (tekstiga)
3. Malle polka ja soome reinlender

Hind: ä 40 senti

0.-ü. „Esto-Muusika“, Tallinna, Viru tn. 2

Saadaval

„Postimehe“ raamatukaupluses

OLGE PRAKTIILISED

tänavuse jõulukingi valikul!

Kinkige vaid seda, mis tõesti vajalik.

Sobivaim pühadeking on

ELUKINDLUSTUSPOLIIS

sest just majanduskriisi ajal osutub kindlustuse kaitse vajalikumaks kui kunagi varem.

Mitmekesisem valik kindlustusviisidest ja soodsad maksutingimused on kodumaa suuremal ühistegelisel kindlustusettevõttel

KINDLUSTUSSELTSEL „EESTI“

(Asut. 1907. a.)

VALITSUS: TARTUS, SUURTURG NR. 8

Eesti Kaub. Tööstus A.-S.

D. Mirwitz & Pojad

Rikkalikus valikus leiata

19

32

moodseid mudeleid kõige soodsamate hindadega ainult

D. MIRWITZ & POJAD

maja-, köögi-, valgustustarvete suurärkidest

Tartus, Raekoja t. 6.
Telefon 3-83.

Tallinna, Estonia pst. 13.
Telefon 22-624.

Kõik muutub ja kaob...

Ainult Eestis valmistatud grammofonid firma „Columbus“ võistlevad parimate välismaa grammofonidega ja on sealjuures ligi 50% odavamad. Seda tõendab ka asjaolu, et nad on esimestena Eestist tee leidnud välismaale, nagu Leedusse, Soome ja ka Saksamaale. Nõudke Eestis igast ärist.

Pealadu:

Tartus, K. G. Reinholdi kaubamaja.

Peale selle soovitame oma rikkalikust laost: õmblusmasinaid, jahipüsse, revolvreid, jalgrattaid, seinä-, laua- ja taskukelli, kuldasju jne.

ja nende kõiksugu üksikosi.

JÄLLEMÜÜJATELE SUURED % %

Reinholdi kaubamaja

Tartus, Suurturg nr. 5.

TARTU LINNAPANK

Tartu, Raekojas, telefon 11-32

Võtab raha hoiule jooksvale arvele, kindla
tähtaja peale ja kuude viisi

Annab laenusid

Ostab ja müüb välisraha ja välistšekke

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades ja suuremates alevites

Saadaval hoiukarbid!

Saadaval hoiukarbid!

SOOVIN OMA LUGUPEE-
TUD OSTJASKONNALE

EDURIKAST UUT AASTAT

M. JÄNESE SUURÄRI

Tartus, KaubaHoov 10-11-12. Kõnetraat 5-91.

Moodseimad ja kauneimad 1932. a. moeuudised rikkalikus valikus.

Hind 75 senti